

अध्याय-एक परिचय

१.१ शोधशीर्षक

यस शोधपत्रको शीर्षक कक्षा चारको मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको गणना रहेको छ ।

१.२ शोधार्थी : राधा पौडेल

१.३ शोधप्रयोजन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपाली शिक्षा विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो ।

१.४ समस्याकथन

प्रस्तुत शोध निम्नलिखित समस्यामा केन्द्रित रहेको छ-

- १) कक्षा चारको मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरू के कस्ता छन् ?
- २) पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति कसरी भएको छ ?
- ३) पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोत र पदवर्ग के कस्तो छ ?
- ४) पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरू सरल र जटिल के कस्ता छन् ?

१.५ अध्ययनको उद्देश्य

प्रस्तुत शोध निम्नलिखित उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ-

- १) कक्षा चारको मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोत र पदवर्ग पहिल्याउनु,
- २) उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको पाठगत विवरणको स्थिति देखाउनु,
- ३) उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्नु ।

१.६ पूर्वकार्यको विवरण

शब्दविनाको भाषाको कल्पना हुन सक्दैन, त्यसकारण पनि भाषा सिकाइमा शब्दको प्रमुख स्थान छ । शब्दबाटै हरेक कुरा व्यक्त हुने हुनाले यसको छनोट र स्तरणमा विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ । विद्यालय तहको जग भनेकै प्राथमिक तह हो । त्यसैले जगलाई बलियो बनाए मात्र माथिल्लो तह पनि स्वतः बलियो हुने हुनाले त्यस तहमा भाषा शिक्षण गर्दा के कस्ता शब्दहरू छनोट गरेमा पाठ्यक्रमका उद्देश्यहरू पूरा हुन सक्छन् र विद्यार्थीको स्तर, क्षमता, रुचि तह आदि अनुकूल हुन्छन् । दैनिक प्रयोगमा आउने शब्दहरू कस्ता हुन्छन् ? तिनीहरूको छनोट कसरी गर्ने ? भन्ने जस्ता प्रश्नहरूमा पनि पाठ्यक्रम निर्माता र पाठ्यपुस्तक लेखकले पनि ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ ।

त्यसैगरी स्तरण र विस्तरणमा पनि ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । विस्तरण गर्दा शब्दहरूको आवृत्ति हुन्छ र त्यसो हुनु स्वभाविक हो । यसको कारण भाषा सिकाइमा सीमित वर्ण र नियमबाट असीमित शब्द वा वाक्यहरूको निर्माण हुनु हो । भाषाका पाठ्यसामग्रीमा आवृत्ति अवश्य हुन्छ तर अनावश्यक शब्दको आवृत्ति भएमा त्यस्तो आवृत्ति निरर्थक हुन्छ त्यसैले आवृत्तिमा सर्तकता अपनाउनु पर्दछ । त्यसका लागि छनोट र स्तरणलाई आधार मानेर शब्दभण्डारको चयन गरेमा उद्देश्य पूरा हुन सक्छ ।

यसरी उक्त कुराहरूको आधारमा सावधानी अपनाएर पाठ्यपुस्तक लेखन गर्न जरुरी देखिन्छ । पाठ्यपुस्तकमा कस्ता पाठहरू समावेश गर्ने, कस्ता शब्दहरू प्रयोग गर्ने र तिनको के कति मात्रामा आवृत्ति गर्ने त्यो निश्चित हुनुपर्दछ । शब्द भण्डारको विस्तृत रूपमा अध्ययन गरेमा शब्दभण्डारसम्बन्धी त्रुटिको कमी हुन्छ र उचित शब्दको छनोट हुन्छ । पाठ्यपुस्तकमा दैनिक प्रयोगमा आउने शब्दहरू छनोट भएका छन् वा छैनन् भनेर विभिन्न अध्ययनहरू हुने गरेका छन् तिनीहरूको पनि छोटो जानकारी हुनु आवश्यक भएकोले यहाँ हालसम्म भएका शब्दावृत्तिसम्बन्धी केही महत्वपूर्ण अध्ययनहरूको चर्चा गरिएको छ ।

अङ्ग्रेजी भाषाका सन्दर्भमा सबभन्दा पहिले शब्दहरूको अध्ययन थर्नडाइकले सन् १९२१ र १९३१ मा गरेका थिए । अर्का विद्वान् हर्नले सन् १९२६ मा प्रौढहरूको शब्दभण्डारसम्बन्धी अध्ययन गरेका थिए । सन् १९४६ मा एडवाइर्स र मिमियानाले

अध्ययन गरेका थिए । सन् १९३६ मा वकिङ्घम तथा डोल्वाले, सन् १९४५ मा रिन्सलैन्डले र सन् १९५९ मा पियाजेले अध्ययन गरेका थिए । यी सम्पूर्ण अध्ययनहरू शब्दभण्डारसँग सम्बन्धित छन् ।

नेपालको सन्दर्भमा शब्दभण्डारको अध्ययन कार्यमा केन्द्रित भएर गरिएका दुई प्रकारका अध्ययन उल्लेखनीय छन् ।

शब्दभण्डारकै अध्ययनको क्रममा गरिएको अनुसन्धानमा नेपालमा पहिलो अध्ययन डा. राजेन्द्रकुमार रोङ्गोडले सन् १९७३ मा A Study of the Development of the primary school children of Nepal, शीर्षकमा गरेका थिए ।

अन्य पक्षहरूको अध्ययन गर्ने क्रममा गरिएका अध्ययनहरूमा प्रा.डा. कृष्णगोपाल रस्तोगीले सन् १९८७ मा युनेस्कोको सहयोगमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र (CERID) का लागि गरेको अध्ययन उल्लेखनीय छ । उनले उक्त अनुसन्धानमा नेपाली शब्दभण्डारको चर्चा गरेका छन् । उक्त अध्ययनको शीर्षक "Project Evaluation of Mahendramala Series for class 1-5" थियो । यस अध्ययन उनले शब्दहरू विद्यार्थीको स्तरभन्दा माथि भएको, छनोट र स्तरणमा ध्यान नदिएको आदि जस्ता कमी कमजोरी औँल्याएका छन् ।

अर्को अध्ययन "The Basic and Primary Education Master Plan (1991-2000) मा पाठ्यपुस्तक र अन्य सामग्री भन्ने शीर्षकमा नेपाली भाषाको पाठ्यपुस्तकको अध्ययनको क्रममा शब्दभण्डारको अध्ययन गरी दैनिक प्रयोगमा आउने शब्दहरूको प्रयोग नभएको, लामालामा शब्दहरू प्रयोग गरेको जस्ता कमी कमजोरीहरू औँल्याएका छन् । जेन्स लिथले सन् १९८९ मा "Primary curriculum Development and Dissemination and Textbook Revision शीर्षकको अध्ययन, छनोट र स्तरणको नियम पालन नभएको, बालबालिकाको क्षमतासँग मेल नखाने खालका शब्दहरू छनोट गरिएको, एकपटक पनि प्रयोगमा नआउने शब्दहरू पनि प्रयोग गरिएको जस्ता कुराहरूको उल्लेख गरेको छ ।

प्रा.डा. हेमाङ्गराज अधिकारीको “शिक्षालाई जीवनोपयोगी बनाउने कारक तत्वहरू” शीर्षकको अध्ययनमा प्राथमिक तहका नेपाली पाठ्यक्रममा र पाठ्यपुस्तकअन्तर्गत शब्दभण्डार र धारणा (उपशीर्षक) मा कतिपय शब्दहरू स्तरानुरूपका दृष्टिले विद्यार्थीका स्तरभन्दा माथि भएका केही शब्दहरू प्रयोगमा नआउने खालका पनि राखिएका जस्ता कुराहरू उल्लेख गरिएको छ ।

अर्को अध्ययन काठमाडौं शिक्षा क्याम्पसको “लघु अनुसन्धान परियोजना कार्यक्रमअन्तर्गत प्रा.डा. हेमाङ्गराज अधिकारी र प्रा.डा. केदारप्रसाद शर्माले कक्षा तीन पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन” शीर्षकमा गर्नु भएको छ । उक्त अनुसन्धानमा शब्दभण्डार विद्यार्थीहरूमा सन्तोषजनक रहेको, दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने र पहिलो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्नेको पनि शब्दभण्डार सन्तोषजनक नै रहेको उल्लेख गरिएको छ ।

गोपीकृष्ण काफ्लेले गरेको “कक्षा एकको मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको अध्ययन” (२०५३) पनि उल्लेखनीय छ । अर्को अध्ययन होमप्रसाद आचार्यले- “कक्षा पाँच पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन” शीर्षकमा (२०५४) मा बहुसंख्यक विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमता मध्यमान भन्दा माथि भएकाले सन्तोषजनक देखाएको छ । क्षेत्रगत दृष्टिले उपत्यकामा विद्यार्थीहरूको क्षमता मध्यमान भन्दा तल रहेको, पहाड र तराईका विद्यार्थीहरूको क्षमता मध्यमानभन्दा माथि भएको, स्थानीयताका दृष्टिले गाउँ र शहर दुवै क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको क्षमता बहुसङ्ख्यक रूपमा सन्तोषप्रद देखिएको, दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्नेहरूको क्षमता भने मध्यमान भन्दा कम भएको तर पहिलो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्नेहरूको क्षमता बढी भएको, उमेरका दृष्टिले ११-१४ वर्षका विद्यार्थीहरूको क्षमता मध्यमान भन्दा माथि नै देखिएको छ । पहिचानात्मक शब्दहरूमा पनि क्षमता राम्रो छ भने उत्पादनात्मक शब्दमा भने धेरैजसोको क्षमता समान र सन्तोषजनक देखिन्छ । यसरी मध्यमानको आधारमा हेर्दा सन्तोषजनक देखाइएको छ ।

त्यसैगरी शिवकुमार गौतमद्वारा “कक्षा-३ को मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको विश्लेषण (२०५५)” शीर्षकमा स्रोत र वर्गका आधारमा शब्दहरूको

विभाजन गरिएको छ । स्रोतका आधारमा हेर्दा तद्भव शब्दहरूको प्रयोग बढी भएको (२८५०) र तत्सम शब्द (४४९) रहेको र आगन्तुक (१७३) रहेको देखिन्छ । शब्दवर्गका आधारमा प्रयुक्त शब्दहरूमा सबभन्दा बढी नाम वर्गका शब्द, त्यसपछि क्रिया, अव्यय, सर्वनाम र अन्त्यमा सबभन्दा कम विशेषण शब्द रहेको छ । उक्त अध्ययनमा शब्दावृत्ति सम्बन्धी अध्ययन पनि गरिएको छ । त्यसमा सबभन्दा बढी छ शब्द १२७ पटक आवृत्ति भएको देखाइएको छ । त्यसमा पनि (८५), तिनी (६३) पटक आवृत्ति भएको 'भन्नु' ४९ पटक, 'उन' ४४ पटक आवृत्ति भएको देखिन्छ । त्यसैगरी ९ वटा शब्दहरू १/१ पटक मात्र आवृत्ति भएको देखाइएको छ । यस्तो हुनुमा भाषिक, सांस्कृतिक र भौगोलिक तथा व्यवहारिक विविधता अनुकूल नहुनुलाई जिम्मेवारी ठहर्‍याइएको छ ।

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत शंकरप्रसाद भट्टराईले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आठौं पत्रको प्रयोजनका लागि "तरुणतपसी नव्यकाव्यमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति र तत्सम शब्दहरूको अर्थ (२०५२) शीर्षकमा गर्नुभएको अध्ययनमा उक्त नव्यकाव्यमा प्रयुक्त तत्सम्, तद्भव र आगन्तुक शब्द १४३९९ वटा रहेको र त्यसमा आगन्तुक र तद्भव शब्दहरूको संख्या बढी भएको र आवृत्ति पनि बढी भएको देखाइएको छ । काव्यमा प्रयुक्त शब्दमा त्यो शब्द सबभन्दा बढी आवृत्ति भएको शब्द वा (८३ पटक) आवृत्ति भएको देखाइएको छ । यो अध्ययन शब्दावृत्तिसँगै सम्बन्धित भएपनि पाठ्यपुस्तकको शब्दावृत्तिभन्दा भिन्न खालको मान्न सकिन्छ ।

विष्णुप्रसाद आचार्यले सोही प्रयोजनका लागि गर्नुभएको अर्को एक अध्ययन "नेपाली भाषामा शब्दहरूको आवृत्ति (२०५५) शीर्षकमा नेपाली भाषा बोलचालको लागि र दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्न कति शब्दहरूको आवश्यकता पर्दछ र त्यस क्रममा कति शब्दहरू आवृत्ति हुन्छन् भनी गरिएको अनुसन्धानमा सबभन्दा बढी विभक्ति शब्दहरूको आवृत्ति भएको, त्यसपछि निपातहरूको आवृत्ति भएको त्यसपछि सहायक क्रियाको आवृत्ति भएको, त्यसपछि करण र अकरणमा करण शब्दको बढी आवृत्ति भएको, एकवचन र बहुवचनमा एकवचन शब्दहरूको आवृत्ति बढी भएको, स्त्रीलिङ्गी शब्द भन्दा पुलिङ्गी शब्दहरूको आवृत्ति बढी भएको, मूल क्रियाहरूमा गर्

भन् पद्- आदि (धातुहरूबाट) निर्मित) क्रियाहरूको आवृत्ति बढी भएको, त्यसपछि सार्वनामिक शब्दहरूको आवृत्ति भएको अनि संख्यावाचक शब्दको आवृत्ति भएको जस्ता कुराहरू उल्लेख गरेको छ ।

त्यस्तै अर्को अध्ययन तेजप्रसाद खनालले एम.एड. नेपाली दोस्रो वर्षको पाँचौ पत्रको प्रयोजनका लागि “कक्षा ५ को मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना” शीर्षकमा गरेको देखिन्छ ।

जस्मा २२ पाठहरूमा समावेश भएका शब्दहरूको गणना गरिएको छ । उक्त पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दसंख्या जम्मा १६५६ भएको, स्रोतका आधारमा विभाजन गर्दा तत्सम ५५० वटा शब्दहरू, तद्भव ८९२ शब्दहरू आगन्तुक स्रोतका शब्दहरू १४८ शब्दहरू फेला परेका छन् । सबभन्दा कम अनुकरणात्मक शब्दहरू फेला परेका छन् ।

त्यस्तै अर्को अध्ययन सीता ज्ञवालीले एम.एड. नेपाली दोस्रो वर्षको पाँचौ पत्रको प्रयोजनका लागि “कक्षा ६ को हाम्रो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन” शीर्षकमा गरेको देखिन्छ । यस पुस्तकमा जम्मा शब्द २७१९ रहेका छन् । तिनमा नाम १५१५ अर्थात जम्मा शब्द संख्याको ५५.७२% रहेका छन् । सर्वनाम ४१ अर्थात जम्मा शब्दसंख्याको १.५१% रहेका छन् । विशेषणको संख्या ६१४ रहेको छ जुन जम्मा शब्दसंख्याको २२.५९% हुन आउँछ । क्रियाको ३२० संख्यामा ११.७७% हुन आउँछ । (क्रि.वि. को संख्या १४१ मा जम्मा संख्याको ५.१८% हुन आउँछ । संयोजक ३१ मा जम्मा शब्दसंख्याको १.१४% हुन आउँछ । नामयोगी २९ मा १.०७% र निपात र २८ मा १.०३% हुन आउँछ । आवृत्तिका क्रममा सबभन्दा बढी ९४० पटक सम्म एउटा शब्द आवृत्ति भएको छ । यसरी हेर्दा शब्दहरूको आवृत्तिक्रम पनि सन्तुलित रूपमा मिलेको देखिँदैन ।

त्यस्तै अर्को अध्ययन निर्मल ज्ञवालीले एम.एड. नेपाली दोस्रो वर्षको पाँचौ पत्रको प्रयोजनका लागि “कक्षा ७ को हाम्रो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको विश्लेषण” शीर्षकमा गरेको पाइन्छ । यस शोधमा शब्दहरूलाई नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रियाविशेषण, संयोजक, नामयोगी र निपात वर्गमा विभाजन गरी गणना गरिएको छ । यस पाठ्यपुस्तकमा जम्मा २३५६ शब्दसङ्ख्या रहेको छ ।

पदवर्गका दृष्टिले नाम ५८.११%, विशेषण १८.५५%, क्रिया १३.३३%, क्रि.वि. ५.९% रहेको देखिन्छ। त्यस्तै गरी तत्सम शब्द ४७.५७%, तद्भव ४०.६७%, अरबी ४.२९%, फारसी ४.०७%, अङ्ग्रेजी १.९१% र नेवारी ०.०८% रहेको देखिन्छ।

त्यसैगरी बालकुमारी भट्टराईले एम.एड. नेपाली दोस्रो वर्षको पाँचौ पत्रको प्रयोजनको लागि कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथाविधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन' शीर्षकमा गरेकी छन्। सबै कथामा जम्मा ११९८ अनावृत्त शब्दहरू रहेकामा नामवर्गमा ५५.८७%, विशेषण वर्गमा २०.२८%, क्रियामा १७.२४% र क्रि.वि. मा ४.६% शब्द देखिएको छ। स्रोतगत दृष्टिले तत्सम ५३%, तद्भव ३४% र आगन्तुक १२% शब्दहरू देखिएका छन्।

त्यसैगरी अञ्जली अधिकारीले एम.एड. दोस्रो वर्षको पाँचौ पत्रको प्रयोजनको लागि “मेरो नेपाली किताब” र “नयाँ नेपाली शृङ्खला” तथा “सजिलो नेपाली माला”मा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन” शीर्षकमा गरेकी छन्। तीनवटै किताबमा अनावृत्त शब्दहरू नयाँ नेपालीमा ५५४ सजिलो नेपाली ५७० र मेरो नेपाली ४२२ रहेका छन्। विषयगत शब्दभण्डारको वितरणका दृष्टिले नीजिस्रोतका विद्यालयका लागि तयार पारिएका अधिल्ला दुई पाठ्यपुस्तकमा शब्दभण्डारको वितरण विविधतायुक्त देखिन्छ।

त्यसैगरी जुमुकुमारी पौडेलले “कक्षा ६ को हाम्रो नेपाली किताब र सजिलो नेपाली मालामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको तुलनात्मक अध्ययन गरेकी छन्। सजिलो नेपाली मालामा नामपदहरू ५६८४, सर्वनाम १३२२, विशेषण १८४४, क्रियाविशेषण ७३८, क्रियापद ३९०६, निपात ५०५ रहेका छन् भने हाम्रो नेपाली किताबमा नापद ४४६८, सर्वनाम १०१६ विशेषण १५५३, क्रि.वि. ५००, क्रियापद २९७५ निपात ३३९ रहेको पाइन्छ। शब्दभण्डारको उपर्युक्त स्थितिलाई हेर्दा सरकारी पाठ्यपुस्तकमा भन्दा सजिलो नेपाली मालामा झन्डै तीन हजार शब्द बढी रहेको पाइयो।

उपर्युक्त स्नातकोत्तर तहका शोधपत्रका अतिरिक्त शब्दभण्डारबारे विद्यावारिधि शोधकार्य पनि भएको पाइन्छ। डा. पारसमणि भण्डारीद्वारा गरिएको आफ्नो शोधप्रबन्ध 'प्राथमिक तह (१-३ कक्षा) का विद्यार्थीहरूको आधारभूत शब्दभण्डारको निर्धारण (

२०५९) मा यसबारे विशेष प्रकारको अध्ययन भएको देखिन्छ । भण्डारीले आफ्नो शोधमा त्यस तहका विद्यार्थीका लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत शब्दको निर्धारणका क्रममा देशका विभिन्न क्षेत्रका विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, तथा पाठ्यपुस्तक, सन्दर्भ पाठ्यपुस्तक, बाल पाठ्यसामग्री तथा अन्तर्वार्ता, अभ्यास पुस्तिका आदि विविध स्रोतबाट शब्द सङ्कलन गरी भन्डै ५ हजार शब्दको सङ्कलन गरेका छन् । ती शब्दलाई विभिन्न प्रयोग क्षेत्रका आधारमा वर्गीकृत गरी छुटेको क्षेत्रका शब्दको परीक्षण गरी पुनः समायोजन गरी अन्तिम सूची दिइएको छ । सो सूचीमा सो तहका लागि ३२०० शब्दलाई आधारभूत शब्दका रूपमा सम्बद्ध संस्थाका लागि सिफारिस गरिएको छ । यस दिशामा भएको यो एउटा महत्वपूर्ण उपलब्धि हो ।

१.७ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व

भाषाशिक्षणमा शब्दभण्डारको महत्वपूर्ण स्थान छ । शब्द एक अर्थपूर्ण एकाइ हो । यसले सोभै पनि अर्थ प्रदान गर्ने र वाक्य निर्माणमा वा वाक्यमा प्रयोग हुँदा पनि महत्वपूर्ण काम गर्ने भएकाले यसको औचित्यमाथि प्रकाश पार्न सकिन्छ । यसरी शब्दले एकलै वा वाक्यमा प्रयोग हुँदा पनि अर्थ प्रदान गर्ने भएकाले यसको प्रयोगमा सचेतता अपनाउनु पर्नेमा कुनै सन्देह छैन । सीमित वर्ण र नियमका आधारमा असीमित शब्द निर्माण हुन्छन् । तिनलाई उत्तिकै महत्व दिन सकिदैन र जथाभावी वाक्यमा प्रयोग गर्नु हुँदैन । त्यसैले शब्दहरूको छनोट र स्तरणमा पनि भाषा पाठ्यपुस्तक जस्तो महत्वपूर्ण सामग्रीमा ज्यादै सचेतता अपनाउनुपर्ने हुन्छ । विद्यार्थीहरूको रुचि, तह, क्षमता, उमेर स्तर आदि चयन गर्नुपर्ने भएकाले शब्दभण्डार र शब्द आवृत्तिको अध्ययनको ज्यादै महत्व छ ।

वाक्यमा शब्दहरूको प्रयोग गर्दा बारम्बार आवृत्ति हुन्छ । यसो हुनको कारण सीमित वर्ण र नियमबाट असीमित शब्दहरू बन्ने र दैनिक व्यवहारमा तिनै शब्दहरू प्रयोग गरिने हुनाले नै हो । यसरी वाक्यमा प्रयोग हुँदा दोहोरिने शब्दको क्रम विस्तरणका आधारमा हुन्छ त्यो उचित किसिमको हुनुपर्छ । यस्ता पटक पटक दोहोरिने शब्दलाई कति मात्रामा आवृत्ति गरेमा बोध र अभिव्यक्तिसम्बन्धी आधारभूत आवश्यकता पूरा हुन्छ । आवृत्ति हुने शब्दहरूको स्रोत कुन हो, वर्ग कुन हो जस्ता कुरा

अध्ययन गर्नाले बढी चल्तीका शब्दहरूका बारेमा जानकारी मिल्ने हुँदा यस्तो अध्ययनको आफ्नै महत्त्व रहेको छ । यसको अध्ययनबाट विभिन्न प्रयोजनका लागि निर्माण हुने पाठ्यपुस्तकमा शब्दभण्डारको छनोट गर्न पनि आधार बन्दछ । यस्ता अध्ययनबाट पाठ्यक्रम निर्माता पाठ्यपुस्तक लेखक र अन्य यससम्बन्धी चासो राख्ने जो कोही पाठकवर्गका लागि समेत कुनै न कुनै रूपमा मद्दत मिल्दछ । अतः प्रस्तुत कक्षा ४ को मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको आवृत्तिको अध्ययनलाई सान्दर्भिक ठानिएको छ ।

१.८ शोधपत्रको सीमा

प्रस्तुत शोधपत्र कक्षा चारको मेरो नेपाली पुस्तक” मा सङ्कलित विभिन्न विधाअन्तर्गतका पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणनामा सीमित रहेको छ । यस अन्तर्गत शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्दा पाठहरूलाई मात्र सीमित ठानिएको छ । पाठमा भएका अभ्यासहरू र व्याकरणहरूमा दिइएका शब्दहरूको आवृत्ति गणना गरिएको छैन । शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्दा शब्दवर्ग र स्रोतलाई शब्दकोशको प्रविष्टिलाई मूल आधार मानिएको छ ।

१.९ शोधअध्ययन विधि

कुनै पनि शोध कार्यका लागि उपयुक्त अध्ययन विधिको आवश्यकता पर्दछ । त्यसका लागि विविध विधि अपनाउनुपर्ने हुन्छ तर त्यस्तो विधि वैज्ञानिक, विश्वसनीय, प्रामाणिक, सान्दर्भिक, समयसापेक्ष र वैध हुनु अत्यावश्यक छ । “कक्षा चारको मेरो नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना” नामक यस शोध कार्यमा पनि उपयुक्त विधि अपनाउनु आवश्यक भएकोले पाठ्यपुस्तकमा सङ्कलित विभिन्न पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना विधि अपनाइएको छ ।

सर्वप्रथम पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त पाठहरूमा भएका शब्दहरूलाई शब्द वर्ग र स्रोतको तालिका बनाई शब्दहरूलाई जुन वर्गमा पर्ने हो त्यसै वर्गमा लेखी त्यस शब्दसँग मिल्ने वा त्यही शब्द पुनः आवृत्ति भएमा + ... गर्दै गइयो र अन्त्यमा कति पटक आवृत्ति भयो त्यसलाई जोडेर राखियो । शब्दहरूलाई तालिकामा राख्दा

वर्णानुक्रम अनुसार राखियो । त्यसपछि पाठहरूमा प्रयुक्त सम्पूर्ण शब्दलाई आ-आफ्ना शब्दवर्ग अन्तर्गत एकै ठाउँमा राखी आवृत्ति भएको संख्या पनि जोडियो । स्रोत छुट्ट्याउदा तत्सम, तद्भव, आगन्तुक र अनुकरणमूल गरी चारप्रकारका स्रोतहरूमा छुट्ट्याइयो । यसरी स्रोत छुट्ट्याउँदा स्रोत पत्ता नलागेका कतिपय शब्दहरूलाई तद्भव भनिएको छ । स्रोत छुट्ट्याउँदा भिन्न भाषा जस्तै: अरबी, फारसी, अंग्रेजी ... आदिबाट आएका शब्दहरूलाई आगन्तुक शब्द भनिएको छ । दुई भिन्न भिन्न भाषाबाट निर्मित संयुक्त शब्दहरूलाई पाठको आधारमा स्रोत छुट्ट्याइएको छ ।

शब्दवर्ग छुट्ट्याउँदा नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक र निपात (विस्मयादिवोधक शब्द) वर्गमा विभाजन गरी गणना गरियो । विस्मयादिवोधकलाई निपात वर्गमा राखिएको छ । शब्दहरूको वर्ग छुट्ट्याउँदा प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश र बृहत् नेपाली शब्दकोषलाई आधार मानिएको छ । त्यसैले शब्दकोशमा जे, जसरी, जुन वर्गमा राखिएको छ त्यही वर्गमा गणना गरिएको छ । शब्दहरूको गणना गरी आवृत्ति निकाल्ने क्रममा विभिन्न वर्गमा निम्नानुसार विभाजन गरिएको छ:-

(क) नाम शब्दहरूको गणना गर्दा पहिले प्रयोग भएको शब्दलाई कार्डमा लेखी त्यसपछि पुन प्रयोग हुने शब्दलाई + (जोड) गर्दै गइयो; त्यसपछि सम्पूर्ण संख्यालाई जोडी आवृत्ति गणना गरियो । यसरी गणना गर्दा रूपायनले फरक परेका शब्दहरूलाई एउटै ठाउँमा गणना गरियो जस्तै: मानिस, मान्छे, मान्छेहरू, मानिसहरू आदिमा 'मानिस' लाई आधार मानी (विभक्ति प्रत्ययलाई छाडी) आवृत्ति गणना गरियो । द्वित्व भएका शब्दहरूलाई त्यही शब्दमा गणना गरिएको छ । बहुवचन र एववचनलाई एकै ठाउँमा गणना गरियो ।

(ख) सर्वनाम शब्दहरूको गणना गर्दा पनि पहिले प्रयुक्त शब्दलाई कार्डमा लेखी पुन: प्रयोग भएको शब्दलाई + गर्दै गइयो र अन्त्यमा सम्पूर्ण पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति संख्या निकालियो । सर्वनाम शब्दहरूको गणना गर्दा सर्वनाम (ऊ, उनी, म हामी आदि) लाई छुट्ट्याउँदै रूपमा गणना गरिएको छ । तर सर्वनाम र सार्वनामिक विशेषणको सङ्ख्या छुट्ट्याइएको छैन । सर्वनाम शब्दमा ऊ, उन, उस, जस्ता

शब्दलाई छुट्टाछुट्टै रूपमा गणना गरी आवृत्ति संख्या निकालिएको छ । यसरी गणना गर्दा रूपायनले फरक पर्ने शब्दलाई आधार रूपमै गणना गरियो । जस्तै: उस शब्दमा उसले, उसलाई, उसको आदिमा 'उस' लाई मात्र लिई त्यसैमा आवृत्ति संख्या लेखियो । तर 'उस', 'उनी'लाई भने छुट्टाछुट्टै लेखियो ।

(ग) विशेषण शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्दा पहिले आएको शब्दलाई कार्डमा लेखी पुनः प्रयोग भएका शब्दहरूलाई +गर्दै गइयो र अन्त्यमा सम्पूर्ण पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति संख्या गणना गरी एकै ठाउँमा लेखियो । यसरी शब्दहरूको गणना गर्दा रूपायनका दृष्टिले फरक पर्ने शब्दहरूलाई पनि आधार रूपमै गणना गरिएको छ । जस्तै बूढो शब्दमा बूढा, बूढाहरू, बूढालाई, बूढाको आदिमा 'बूढो' मात्र आधार रूप मानी आवृत्ति गणना गरियो । त्यस्तै गरी जस्तै, जस्ता, जस्तो आदि शब्दलाई पनि एउटै रूप मानी जस्तै र आफू भन्ने राखिएको छ ।

(घ) क्रियाविशेषण शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्दा पहिले प्रयोग भएका शब्दलाई कार्डमा टिपेर त्यसपछि पुनः प्रयोग भएको शब्दलाई + गर्दै गइयो । अन्त्यमा सम्पूर्ण पाठहरूमा शब्दलाई एकै ठाउँमा राखी तिनको आवृत्ति गणना गरियो । यसरी गणना गर्दा द्वित्व शब्दलाई त्यही शब्द र त्यो शब्द द्वित्व नभई एकलै प्रयुक्त भएमा त्यसैलाई मूल आधार रूप मानी त्यसैमा अन्य शब्दहरूको आवृत्ति गणना गरियो ।

(ङ) क्रियाहरूको गणना गर्दा पनि अरू शब्द जस्तै पहिले प्रयोग भएको शब्दलाई मूल क्रिया मानी त्यसबाट निर्मित भएर रूपायन भएकाहरूलाई मूल क्रियामा नै गणना गरियो । जस्तै 'हु' धातुमा हुनु, हुन्छ, होला, हो, लाई हु+नु ; 'हुनु' क्रिया कै मात्र आवृत्ति गणना गरियो । संयुक्त र मिलित क्रियामा पनि मुख्य क्रियालाई गणना गरिएको छ । अकरण क्रिया (नसक्नु, नहुनु, नपढ्नु)लाई पनि मूल क्रियामा नै समावेश गरी गणना गरिएको छ । अन्त्यमा अलग अलग पाठका शब्द सङ्कलनपछि सम्पूर्ण पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई पुनः एकै ठाउँमा जोडी जम्मा आवृत्ति संख्या निकालिएको छ ।

च) नामयोगी शब्दहरूको गणना गर्दा पनि पहिले प्रयोग भएका शब्दहरूलाई त्यही शब्द लेखी पुनः प्रयोग भएको शब्दलाई + गर्दै गइयो । अन्त्यमा सम्पूर्ण पाठहरूमा

भएका शब्दलाई एकै ठाउँमा लेखी आवृत्ति गणना गरियो । यसरी गणना गर्दा 'साथ' र 'साथै' लाई एउटै शब्द 'साथ' मा गणना गरिएको छ । संयोजक शब्दहरूको गणना गर्दा पहिले प्रयोग भएका शब्दलाई त्यही शब्द लेखी पुनः प्रयोग भएको शब्दलाई पहिलो शब्दमा + गर्दै गइयो । अन्त्यमा सम्पूर्ण पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई एकै ठाउँमा लेखी आवृत्ति भएका शब्दहरूको गणना गरिएको छ ।

(ज) निपात शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्दा पहिले प्रयोग भएको शब्दलाई कार्डमा टिपेर पुनः प्रयोग भएको शब्दलाई + गर्दै गइयो । अन्त्यमा सम्पूर्ण पाठहरूमा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई एकै ठाउँमा लेखी आवृत्ति भएका शब्दहरूको गणना गरिएको छ ।

(झ) यहाँ प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्दा एकपटक मात्र आएका शब्दहरूको पछाडि कुनै अङ्क दिइएको छैन । एकपटक भन्दा धेरै पटक प्रयुक्त शब्दहरूको पछाडि आवृत्ति क्रमअनुसार क्रमशः अङ्क दिइएको छ ।

१.१० अध्याय योजना

प्रस्तुत शोधलाई निम्नलिखित अध्यायमा प्रस्तुत गरिएको छ :

१. अध्याय - एक परिचय
२. अध्याय - दुई सैद्धान्तिक अवधारणा
३. अध्याय - तीन कविता विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन
४. अध्याय - चार कथा विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन
५. अध्याय - पाँच प्रबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन
६. अध्याय - छ अन्य विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन
७. अध्याय - सात पाठ्यपुस्तकका समग्र पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको स्थिति
८. अध्याय - आठ उपसंहार

अध्याय- दुई

सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ नेपाली भाषा

संसारमा धेरै भाषाहरू बोलिन्छन् । संसारमा बोलिने त्यस्ता भाषाहरूका आ-आङ्गना परिवार छन् । भाषाका त्यस्ता परिवारहरूमध्ये एउटाचाहिँ भारोपेली भाषा-परिवार हो । संस्कृत, जर्मनी, अङ्ग्रेजी, हिन्दीजस्ता भाषाहरू भारोपेली भाषा-परिवारकै सदस्य हुन् । नेपाली भाषा पनि भारोपेली भाषा-परिवारकै एक सदस्य हो । यो सम्पन्न परिवार हो ।

नेपालीमा चारओटा भाषा-परिवारका असीभन्दा बढी भाषाहरू बोलिन्छन् । नेपालमा बोलिने भाषाहरूका चार परिवार यी हुन्- (१) भारोपेली परिवार, (२) भोटबर्मेली परिवार, (३) अग्नेसियाली परिवार र (४) द्रविडेली परिवार । नेपालमा बोलिने भाषाहरूमध्ये नेपाली, मैथिली, भोजपुरी, अवधी, थारु, आदि भाषाहरू भारोपेली परिवारका सदस्य हुन् भने नेवारी, तामाङ्ग, मगर, गुरुङ्ग, राई, लिम्बू, सेर्पा आदि भाषाहरू भोट-बर्मेली भाषा-परिवारका सदस्य हुन् । नेपालको मोरङ्ग, झापातिर अग्नेसियाली भाषा-परिवारको सन्थाल/सतार भाषाका साथै द्रविडेली भाषा-परिवारको भाँगाङ्ग भाषा बोल्ने वक्ताहरूको पनि बसोबास भेटिन्छ ।

नेपालको मेचीदेखि महाकालीसम्म नै नेपाली भाषाका वक्ताहरूको बसोबास छ । २०४८ सालको जनगणनाअनुसार नेपालको कूल जनसङ्ख्याको ५०.३ प्रतिशत जनताको मातृभाषा नेपाली भाषा रहेको छ । बेग्लाबेग्लै मातृभाषा हुने नेपालीहरूले आङ्गना भावना/विचारको आदान-प्रदान गर्न माध्यम/सम्पर्क भाषाका रूपमा नेपाली भाषाकै प्रयोग गर्दछन् । त्यसैले नेपाली भाषा नेपालको सम्पर्कको भाषा हो । नेपालको सरकारी कामकाजको भाषा पनि नेपाली भाषा नै हो ।

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाली भाषालाई नेपालको राष्ट्रभाषा मानेको छ । सम्पूर्ण नेपालीहरूको साझा सम्पर्कको भाषा भएकाले नै नेपाली भाषा नेपालको सरकारी कामकाजको भाषा हुनाका साथै राष्ट्रभाषा पनि हुन सकेको हो ।

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपालमा बोलिने अरू भाषाहरूलाई राष्ट्रिय भाषाको मान्यता दिएको छ । नेपालको राष्ट्रभाषा नेपाली र यहाँ बोलिने अरू सबै राष्ट्रिय भाषाहरू नेपालका राष्ट्रिय सम्पत्ति हुन् ।

नेपाली भाषा नेपालमा मात्र सीमित नरही नेपालबाहिर पनि फैलिएको छ । यस भाषाका वक्ताहरू भारतका दार्जिलिङ, आसाम, नागालैन्ड, सिक्किम र देहरादुनसम्म फैलिएका छन् । त्यसै गरी भुटान, बर्मा, हङकङ, मलाया र ल्हासामा पनि नेपाली भाषाका वक्ताहरूको बसोबास छ ।

साहित्यको विकासका दृष्टिले पनि नेपाली भाषा निकै सम्पन्न भइसकेको छ । नेपालमा विद्यालय, महाविद्यालय र विश्वविद्यालयस्तरमा नेपाली भाषाका बारेमा पठन-पाठन र अध्ययन-अनुसन्धान गरिन्छ । नेपालबाहिरका दार्जिलिङ, सिक्किम, आसाम, हङकङ आदि ठाउँहरूमा पनि विद्यालय-महाविद्यालयहरूमा नेपाली भाषाको पठन-पाठन गरिन्छ । भारतका उत्तरवङ्ग विश्वविद्यालय र बनारस हिन्दू विश्वविद्यालयमा नेपाली भाषा र साहित्यमा पि.एच्.डी. सम्मको शिक्षा-आर्जन गर्ने व्यवस्था छ । संसारका बेलायत, अमेरिकाजस्ता देशहरूमा पनि नेपाली भाषाका बारेमा केही अध्ययन-अनुसन्धान भएका छन् र भइरहेका पनि छन् । सञ्चारका क्षेत्रमा पनि नेपाली भाषाले अन्तर्राष्ट्रिय रूप लिइसकेको छ । भारतमा विभिन्न प्रान्तका रेडियो स्टेसनका साथै बेलायतको 'बी.बी.सी.', अमेरिकाको 'भ्वाइस अफ अमेरिका', चीनको 'रेडियो बेइजिङ' आदि प्रसारण-संस्थानहरूबाट पनि नेपाली भाषाका कार्यक्रमहरू सञ्चालित छन् । यसरी नेपालको राष्ट्रभाषाका रूपमा रहेको नेपाली भाषाका वक्ताहरू नेपाल बाहिर पनि प्रशस्त सङ्ख्यामा रहेबाट र वैदेशिक शिक्षणसंस्था एवं प्रसारण-संस्थानहरूमा पनि यस भाषाले स्थान प्राप्त गरेबाट यो भाषा दक्षिण एसियाकै महत्वपूर्ण भाषा बनिसकेको तथ्यलाई स्वीकार गर्नुपर्ने हुन्छ ।

२.२ नेपाली भाषाको शब्दभण्डार

संसारमा बोलिने सबै भाषाहरूका आ-आङ्गना शब्द हुन्छन् । केही अर्थ दिने शब्दहरूको समूहलाई नै भाषा भनिन्छ । शब्दविनाको भाषाको कल्पना गर्न सकिँदैन । नेपाली भाषाका पनि आङ्गना शब्दहरू छन् । कुनै पनि भाषाका सम्पत्ति भनेका

शब्दहरू नै हुन् र नेपाली भाषाका सम्पत्ति यसका शब्दहरू हुन् । अमूल्य सम्पत्ति थुपारेर राखिने ठाउँलाई 'भण्डार' वा 'ढुकुटी' भनिन्छ र भाषाका अमूल्य सम्पत्तिका रूपमा रहेका शब्दहरूको थुप्रोलाई 'शब्दभण्डार' वा 'शब्दढुकुटी' भनिन्छ । नेपाली भाषाको आङ्गनो शब्दभण्डार छ र यसको शब्दभण्डारमा रहेका शब्दमा नेपाली भाषाको 'शब्दकोश' मा सङ्कलित गरिएका भेटिन्छन् ।

जुन भाषाको शब्दभण्डारमा जति धेरै शब्दहरू हुन्छन् त्यो भाषा त्यति नै धनी हुन्छ । कुनै पनि भाषा आङ्गना मात्र शब्दका भरमा धनी हुन सक्तैन र आङ्गना मात्र शब्दका भरमा टिकेको भाषा पनि संसारमा पाउन गाह्रो छ । त्यसैले कुनै पनि भाषाको शब्दभण्डारमा त्यस भाषाका आङ्गना मात्र शब्द नरही अरू-अरू भाषाबाट सापटी लिएका शब्दहरू पनि रहेका हुन्छन् । जुन भाषाले अरू-अरू भाषाबाट शब्दहरू सापटी लिई आङ्गना जस्तै बनाई पचाउन सक्छ त्यो भाषा नै बढी धनी हुन्छ । नेपाली भाषाको शब्दभण्डारमा पनि यसका आङ्गना मात्र शब्दहरू छैनन्; बरु यसले अरू-अरू भाषाबाट सापटी लिई पचाई आङ्गना जस्तै बनाएका शब्दहरू पनि प्रशस्त छन् । नेपाली भाषा संस्कृत भाषाबाट जन्मेको भाषा हो; त्यसैले यस भाषाको शब्दभण्डारमा संस्कृत भाषाबाट जस्ताको तस्तै आई प्रचलित रहेका शब्दहरूको सङ्ख्या निकै भेटिन्छ । नेपाली भाषाका शब्दभण्डारमा संस्कृत भाषाका शब्दमा परिवर्तन आई चलेका शब्दहरू पनि छन् । त्यसैगरी नेपालभित्रका र नेपालबाहिरका विभिन्न भाषा-परिवारका भाषाहरूबाट सापटी लिई चलेका थुप्रै शब्दहरू पनि नेपाली भाषाको शब्दभण्डारमा फेला पर्छन् । यसरी हेर्दा स्रोतका दृष्टिले नेपाली भाषाको शब्दभण्डार यी तीनथरी शब्दहरू मिली बनेको देखिन्छ- (१) तत्सम शब्द, (२) तद्भव शब्द र (३) आगन्तुक शब्द ।

२.२.१ तत्सम शब्द:

'तत्' भनेको 'त्यो' (संस्कृत) र 'सम' भनेको 'तुल्य/बराबर/उस्तै' हो । यहाँ 'तत्/त्यो' भनेको संस्कृत भाषा हो र 'तत्सम' भनेको 'संस्कृत भाषामा जस्तै' हो । त्यसैले नेपाली भाषाको शब्दभण्डारमा रहेका तत्सम शब्द भनेका संस्कृतबाट जस्ताको तस्तै आई नेपाली भाषामा चलेका शब्दहरू हुन् । नेपाली भाषाको शब्दभण्डारमा

संस्कृत भाषाबाट जस्ताको तस्तै आई चलेका तत्सम शब्दहरू निकै छन् भन्ने कुरो यसको शब्दकोश हेर्दा थाहा पाइन्छ । यहाँ उदाहरणका लागि त्यस्ता केही तत्सम शब्दहरू यहाँ दिइएका छन्- शिक्षक, छात्र, छात्रा, विद्यालय, विश्व, मानव; शब्द, भण्डार आदि ।

२.२.२ तद्भव शब्द :

यहाँ पनि 'तद्' भनेको त्यो संस्कृत भाषा नै हो र 'भव' भनेको 'भएको/जन्मेको' हो । त्यसैले नेपाली भाषाका 'तद्भव शब्द' भन्नाले संस्कृत भाषाका शब्दबाट जन्मेका वा केही रूप-परिवर्तन भई आएका नेपाली शब्द हुन् भनी बुझ्नुपर्दछ । यस्ता केही तद्भव शब्दका उदाहरण तल दिइएका छन्-

संस्कृत शब्द	नेपाली तद्भव शब्द	संस्कृत शब्द	नेपाली तद्भव शब्द
अनिद्र	अनिदो	आषाढ	असार
आश्विन	असोज	भाद्र	भदौ
श्रावण	साउन	मार्गशीर्ष	मङ्सिर
कार्तिक	कात्तिक	चैत्र	चैत
घर्म	घाम	दुग्ध	दूध
पूर्ण	पूरा	मिष्ठ	मीठो
सप्त	सात	अष्ट	आठ

यस्ता संस्कृत भाषाका शब्दमा रूप-परिवर्तन भई नेपाली भाषाका आङ्गनै बनेका तद्भव शब्दहरू पनि प्रशस्त छन् । कुन-कुन नेपाली शब्दहरू तद्भव शब्द हुन् भनी जान्न पनि नेपाली भाषाको शब्दकोशको उपयोग गर्न सकिन्छ ।

२.२.३ आगन्तुक शब्द:

संस्कृत भाषाको स्रोतवाहेक नेपालभित्रका र बाहिरका भाषाहरूबाट नेपाली भाषामा आई प्रचलित भएका शब्दहरू आगन्तुक शब्द हुन् । यस्ता आगन्तुक शब्दहरूमध्ये कुनै-कुनै जस्ताको तस्तै रूपमा (कोट, रेडियो, टेलिफोन, सिकर्मी, जादु आदि) र कुनै-कुनै केही फेरिएर (जर्नेल, कर्नेल, अस्पताल आदि) पनि नेपाली भाषा

चलेका छन् । तल विभिन्न भाषाबाट आएका केही आगन्तुक शब्दहरू उदाहरणका रूपमा दिइएका छन्:

- (क) नेपालका भाषाबाट नेपाली भाषामा आएका केही आगन्तुक शब्दहरू: पसल, सिकर्मी, डकर्मी, भ्याल, बुङ्गल आदि ।
- (ख) तामाङ भाषाबाट नेपाली भाषामा आएका केही शब्दहरू: डम्फु, च्याङ्वा आदि ।
- (ग) मगर भाषाबाट नेपाली भाषामा आएका केही शब्दहरू: चुँदी, मादी, मस्याङ्दी, दरौँदी, रिडी आदि ।
- (घ) गुरुङ भाषाबाट नेपालीमा आई चलेको शब्द: रोदी ।
- (ङ) तिब्बती भाषाबाट नेपाली भाषामा आएका केही शब्द: थुम्पा, बक्खु, घ्याङ, दोचा, जिम्सु आदि ।
- (च) मैथिली भाषाबाट नेपाली भाषामा आएका केही शब्दहरू: पैनी, पटुवा आदि ।
- (छ) अङ्ग्रेजी भाषाबाट नेपाली भाषामा आई चलेका थुप्रै शब्द छन् र तिनका केही उदाहरण यी हुन्: स्कुल, क्याम्पस, कोट, टेलिभिजन, टेलिफोन, रेडियो, एक्सरे, बस, ट्याक्सी, पेट्रोल, नर्स, डाक्टर, प्रोटिन, क्लब, अलबम, मिटर, लिपस्टिक, चकलेट आदि ।
- (ज) अरबी भाषाबाट पनि नेपाली भाषामा आई चलेका थुप्रै शब्द छन् र तिनका केही उदाहरण यी हुन्: आखिर इजाजत, इनाम, इन्साफ, इलाका, किताब, तलब, फैसला, महसुस, मालिक, मौसम, वारिस, हाकिम, हिम्मत, हिसाब आदि ।
- (झ) फारसी भाषाबाट नेपाली भाषामा आई चलेका शब्द पनि निकै छन् र तिनका केही उदाहरण यस प्रकार छन्: अन्दाज, आइन्दा, कम, गरम, गुलाफ, जिन्दगी, ताजा, दरबार, नामर्द, पैसा, लस्कर, सरकार, हप्ता आदि ।

(ज) यसै गरी नेपाली भाषामा हिन्दी भाषाबाट (कमसेकम, कि) र (चिनियाँ भाषाबाट (चाउचाउ, चाउमिन, लिची आदि), जापानी भाषाबाट (कराँते, जुडो, होन्डा, सुजुकी, मित्सुबिसी आदि) आएका शब्दहरू पनि चलेका छन् । त्यस्तै संसारमा बोलिने अरू-अरू भाषाहरूबाट पनि नेपाली भाषामा आई चलेका शब्दहरू पनि बेलाबखत ठाउँठाउँमा भेटिने गर्दछन् ।

यसरी नेपाली भाषाको शब्दभण्डारमा स्रोतका दृष्टिले तत्सम, तद्भव र आगन्तुक गरी तीनथरी शब्दहरू छन् र समयको माग र आवश्यकताअनुसार नेपाली भाषाको शब्दभण्डार दिन-प्रतिदिन समृद्ध हुँदै गइरहेको छ । पदवर्गका दृष्टिले नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक र निपात विस्मयादिबोधक गरी आठ पदवर्ग रहेका छन् ।

सारांश

संसारमा बोलिने विभिन्न भाषा परिवारमध्ये नेपाली भाषा भारोपेली भाषा परिवारको एक सदस्य हो । नेपालमा चार परिवारका भाषाहरू बोलिन्छन्- यी हुन्: (१) भारोपेली परिवार (२) भोटबर्मेली परिवार (३) अग्नेसियाली परिवार र (४) द्रविडेली परिवार । नेपालमा अरू धेरै भाषाहरू भएपनि नेपाली भाषा नै नेपालको राष्ट्र भाषा हो । यो भाषा नेपालमा मात्र सिमित नरही नेपाल बाहिर पनि बोलिन्छ ।

नेपाली भाषाको शब्द भण्डार स्रोतका दृष्टिले तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्दहरू मिली बनेको देखिन्छ । पदवर्गका दृष्टिले यसमा नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक र निपात/विस्मयादिबोधक गरी आठ वर्ग रहेका छन् । जुन भाषाको शब्दभण्डारमा जति धेरै शब्दहरू हुन्छन् त्यो भाषा त्यति नै धनी हुन्छ । कुनै पनि भाषा आफ्नो मात्र शब्दका भरमा धनी हुन सक्दैन त्यसैले कुनै पनि भाषाको शब्दभण्डारमा त्यस भाषाका आफ्ना मात्र शब्द नरही अरू भाषाबाट पनि सापटी लिएका शब्दहरू हुन्छन् । नेपाली भाषा संस्कृत भाषाबाट जन्मेको भाषा हुनाले यसको शब्द भण्डारमा संस्कृतका शब्दहरूको संख्या निकै भेटिन्छ ।

अध्याय- तीन

कविता विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन

३. परिचय

यस अध्यायमा कक्षा ४ को मेरो नेपाली कितावमा समाविष्ट कवितामा प्रयोग भएका शब्दहरूको चर्चा गरिएको छ । यसमा जम्मा ६ वटा कविता विधा समावेश गरिएको छ । ती पाठको संक्षिप्त परिचय अनि तिनमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति तथा तिनको शब्दवर्गका दृष्टिले नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियाविशेषण, क्रिया, नामयोगी, निपात र संयोजकको आधारमा वर्गीकरण गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

३.१ कविताका पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन

३.१.१ पाठ १ : पाप लाग्छ

कक्षा ४ को मेरो नेपाली कितावको पहिलो प्रस्तुतिको रूपमा राखिएको प्रस्तुत “पाप लाग्छ” कविताले साना-साना बालबालिकाहरूलाई नराम्रो कार्य गर्नु हुँदैन सधैं राम्रो काम गर्नुपर्छ । फूलको कोपिला टिप्नु हुँदैन टिप्यो भने पाप लाग्छ भन्ने कुरा सन्देश दिन खोजेको छ । यस कविताका रचयिता लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा हुन् ।

प्रस्तुत ‘पाप लाग्छ’ कवितामा जम्मा जम्मी ५९ शब्दहरू, १२ श्लोक र २४ पंक्तिहरूका साथै नाम २१, सर्वनाम २, विशेषण ३, क्रियाविशेषण २, क्रिया २५, संयोजक १, नामयोगी २ र निपात ४ रहेका छन् । पाठमा आवृत्ति भएका र नभएका शब्दहरू र तिनको स्रोत सहित तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १ : नाम शब्द - २१

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आँसु २	तत्स	आश	तत्स	ईश	तत्स	काल	तत्स
कोपिला	तद्	घाउ	तद्			चित्त ३	”
चोट	”	जगत्	तत्स	जन्तु	तत्स	दया	तत्स
दाग	”	धर्म	”	धूलो	”	नानी २	तद्
		पाप	”	फूल २	तद्		

भाव	तत्स	सराप	तद्	सुवास	तत्स	हिलो	तद्
-----	------	------	-----	-------	------	------	-----

तालिका नं. २ : सर्वनाम शब्द - २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कुनै	तद्	त्यो	तद्

तालिका नं. ३ : विशेषण शब्द - ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
खराब	आ	चरीबरी	तद्	फोहरी	तद्

तालिका नं. ४ : क्रियाविशेषण शब्द - २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
नित्य	तत्स	सधैं	तद्

तालिका नं. ५ : क्रिया शब्द - २५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
छकाउनु	तद्	जागनु	तद्	डस्नु	तद्	ढाक्नु	तद्	दुखाउनु	तद्
खेलनु	"	चुडनु	"	च्यात्नु	"	छोप्नु	"	दिनु २	"
मानु	"	राखनु	"	टिप्नु	"	पाक्नु	"	बग्नु	"
बस्नु	"	बन्नु	"	भागनु	"	लाउनु	"	लुकाउनु	"
सुन्नु	"	सडनु	"	हुनु ४	"	हेर्नु	"	उडनु	"

तालिका नं. ६ : नामयोगी शब्द - २

भिन्न
तद्

शब्द	स्रोत
भैं	तद्

तालिका नं. ७ : संयोजक शब्द - १

शब्द	स्रोत
------	-------

र	तद्
---	-----

तालिका नं. ८ : निपात शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
क्यै	तद्	न २	तद्	है ३	तद्	हो	तद्

पाठ ४ : गाजाछ गीत नेपाली

“गाऊँछ गीत नेपाली” कविता कविवर राष्ट्रकवि माधवप्रसाद घिमिरेद्वारा रचित कविता राष्ट्रप्रेमले ओतप्रोत भएको कविता हो । यस कवितामा पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्म, तराईदेखि पहाड-हिमालसम्म बस्ने सम्पूर्ण नेपालीको गौरव गाथाको वर्णन गरिएको छ ।

यस कवितामा जम्मा ९ वटा श्लोक १८ वटा पंक्ति र ८१ शब्द रहेका छन् यसमा नाम ५२, सर्वनाम १, विशेषण ५ क्रिया विशेषण २, क्रिया १७, नामयोगी, संयोजक १ र निपात ३ रहेका छन् । आवृत्ति भएका शब्दहरू र आवृत्ति नभएका शब्दहरू स्रोत सहित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ९ : नाम शब्द ५२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत		
कर्णाली	तद्	कांगडा	तद्	किल्ला	आ	कोसी	तद्	गण्डकी	तत्स				
गीत २	तत्स	चन्द्र	तत्स	चीन	तत्स	जय २	तत्स	ज्योति २	तत्स	भुल्का	तद्		
ज्ञान	"	टिप्पा	तद्	तारा	"	तिब्बत	तद्	दक्षिण	"				
दिल	आ	धुला	तत्स	ध्वजा	"	नेपाल २	"	नेपाली ३	तद्	पश्चिम	तत्स		
पङ्ख २	तद्	प्रीति	तत्स	पूर्व	"	फूल	तद्	मेची	तद्	बैंसी	तद्	बिहान	तद्
भारत	"	भृकुटी	"	महाकाली	"	माझ	"	मुहान	"	बुद्ध	"	बाँस	"
लहर	"	लेक	तद्	लङ्का	तत्स	शक्ति	तत्स			शिखर	"	शिला	तत्स
शिव	तत्स	सगरमाथा	"	सभ्यता	"	साँझ	तद्	सानु	तद्	सीता	"	सृष्टि	"

सूर्य	”	हिमालचुली	”	उत्तर	”									
-------	---	-----------	---	-------	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

तालिका नं. १० : सर्वनाम शब्द - १

शब्द	स्रोत
हामी ४	तद्

तालिका नं. ११ : विशेषण शब्द - ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
पहिलो ४	तद्	पहाडी	तद्	विशाल	तत्स	शान्त	तत्स	सुन्दर	तत्स

तालिका नं. १२ : क्रिया विशेषण शब्द - २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कहिले	तद्	यहीं ३	तद्

तालिका नं. १३ : क्रिया शब्द - १७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उचाल्नु	तद्	उदाउनु	तद्	उठाउनु	तद्	खोज्नु	तद्	गाउनु	तद्	निकाल्नु	तद्	पाउनु	तद्
पुग्नु २	"	बस्नु	"	बाँच्नु	"	बोलाउनु	"	भुक्नु	"	नाँच्नु	"	व्युँभाउनु	"
विजाउनु	"	रोज्नु	"	ल्याउनु	"								

नामयोगी शब्द -

संयोजक शब्द

तालिका नं. १४ : क्रिया शब्द - १

शब्द	स्रोत
र २	तद्

तालिका नं. १५ : निपात शब्द - ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
यै२	तद्	ली	तद्	हे	तद्

पाठ ६: लक्ष्य

पारसमणि प्रधानद्वारा रचित यस लक्ष्य कवितामा मानिसले जहिले पनि एउटा मात्र लक्ष्य लिएर अगाडि बढेमा उन्नतिको शिखरमा पुग्न सक्छ । लक्ष्यविना कुनै पनि कार्य सफल हुन सक्दैन र लक्ष्यविनाको मानिस, मानिस नभएर बानर जस्तै हुन्छ भन्ने कुरा यस कवितामा व्यक्त गर्न खोजिएको छ ।

यसमा जम्मा शब्दसंख्या ४९, श्लोक १२ र २४ वटा पंक्ति रहेका छन् भने नाम १४, सर्वनाम ६, विशेषण ७, क्रि.वि. ६, क्रिया ९, ना.यो. ३, संयोजक २ र निपात २ रहेका छन् । आवृत्ति भएका र नभएका शब्दहरू स्रोत सहित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६: नाम शब्द - १४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अर्जन	तत्स	उन्नति२	तत्स	काम ३	तद्	चित्त	तत्स
जग	आ			पथ	तत्स	मनोरथ	तद्
मानिस ६	तद्	मन	तत्स	लक्ष्य ८	तद्	शक्ति	तत्स
बानर	तत्स	होस् ३	धोको	तद्			

तालिका नं. १७ : सर्वनाम शब्द - ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
जस ३	तद्	उस	तद्	उही	तद्	कुन्	तद्
कुनै	तद्	जो	तद्				

तालिका नं. १८ : विशेषण शब्द - ७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
एक	तद्	एउटै	तद्	दश	तद्	जस्तै	तद्
धीत	तद्	सफल	तत्स	निश्चित	तत्स		

तालिका नं. १९ : क्रियाविशेषण शब्द - ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अधि	तद्	कसरी	तद्	खालि	आ.	तब	तद्
वरपर	तद्	साँच्चै	तद्				

तालिका नं. २० : क्रिया शब्द - ९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
गर्नु २	तद्	चढ्नु	तद्	पुग्नु	तद्	बुभ्नु	तद्
भर्नु	तद्	लिनु	तद्	हुनु १०	तद्	चल्नु	तद्
बस्नु	तद्						

तालिका नं. २१ : संयोजक शब्द - २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनि	तद्	पनि	तत्स

तालिका नं. २२ : नामयोगी शब्द - ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
विना ३	तत्स	तिर	तब	माफिक	आ

तालिका नं. २३ : निपात शब्द - १

शब्द	स्रोत
पो	तद्

पाठ ११: राष्ट्रभावनाको गीत

लेखनाथ पौड्यालद्वारा रचित यस “राष्ट्रभावनाको गीत” कवितामा नेपाल यौटा सुन्दर स्वर्गपुरी हो जहाँ हामी जन्म्यौँ, हुक्यौँ, खेल्यौँ, खायौँ भन्ने कुरा प्रस्तुत गरिएको छ। नेपालमा शीतल हावापानी, मधुर मुस्कान, भरना, पाखा पखेराहरू रहेका छन्। त्यसैले यो सुन्दर देखिएको हो भन्न खोजिएको छ।

यसमा जम्मा ८ श्लोक, १६ पंक्ति र ५३ शब्द रहेका छन् । नाम २४, सर्वनाम ३, विशेषण १३, क्रि.वि. १, क्रिया ८, ना.यो. ३, संयोजक ० र निपात पनि १ रहेका छन् । पाठमा आवृत्ति भएका र नभएका शब्दहरू स्रोत सहित तालिकामा प्रस्तुत गरिएका छ ।

तालिका नं. २४ : नाम शब्द - २४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कृषि	तत्स	गौरी	तत्स	जुनी	तद्	जीवन	तत्स
भरना	तद्	नेपाल	तद्	पसिना	तद्	पानी	तद्
पुर्खा	तद्	पुजारी	तद्	फूल	तद्	फूलबारी	तद्
मुस्कान	तद्	वनजङ्गल	तत्स	वासस्थान	तत्स	विश्व	तत्स
वैभव	तत्स	शान्ति	तत्स	शिव	तत्स	स्वर्गपुरी	तद्
हरियाली	तद्	हावा	आ	हिम	तत्स	हिमाल	तद्

तालिका नं. २५ : सर्वनाम शब्द - ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
यस	तद्	हामी	तद्	सब	तद्

तालिका नं. २६ : विशेषण शब्द - १३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अचल	तत्स	गौरवधारी	तत्स	पौरुष	तत्स	मधुर	तत्स
यौटा	तद्	रसिलो	तद्	शीतल	तत्स	शान्त	तत्स
सबै	तद्	स्वतन्त्र	तत्स	सुन्दर	तत्स	हसिलो	तद्
हाम्रो २	तद्						

तालिका नं. २७ क्रिया विशेषण शब्द - १

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
खानु	तद्	खेलु	तद्	गर्नु	तद्	जन्मनु	तद्
लहराउनु	तद्	हुर्कनु	तद्	हेर्नु	तद्	हुनु	तद्
भिजाउनु	तद्						

तालिका नं. २८ क्रिया शब्द - ९

शब्द	स्रोत
कलकल	अमू

तालिका नं. २९ : नामयोगी शब्द - ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
खातिर	आ	तिर	तद्	भर	तद्

संयोजक ०

तालिका नं. ३० : निपात शब्द - १

शब्द	स्रोत
हो	तद्

पाठ १५: आमा

युगकवि सिद्धिचरण श्रेष्ठद्वारा रचित उक्त 'आमा' कवितामा आमाको अपार महिमालाई सान्दर्भिक ढंगले प्रस्तुत गरिएको छ । आमाले जन्म दिनेदेखि कर्म दिने सम्मका सम्पूर्ण काम गरेकी हुन्छिन् त्यसकारण आमाको महिमालाई सोँची, सम्झी सुयोग्य पुत्र बन्न सक्नुपर्छ भन्ने कुरा उक्त कवितामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

यसमा जम्माजम्मी ४४ शब्द, ८ श्लोक र १६ पंक्ति रहेका छन् । नाम १५, सर्वनाम ५, विशेषण ८, क्रि.वि. २, क्रिया १२, नामयोगी १, संयोजक १ र निपात ० रहेका छन् । आवृत्ति भएका र नभएका शब्दहरूको स्रोत सहितको विवरण यसप्रकार छ ।

तालिका नं. ३१ : नाम शब्द - १५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आमा ४	तत्स	कुरा	तद्	गुण	तत्स	जन्म	तत्स
दान	तत्स	नाम	तत्स	पुत्र	तत्स	प्राण	तत्स
प्रेमधारा	तद्	बोट	तद्	महिमा	तत्स	संसार	तत्स
सहारा	आ	बहाइ	तद्	फूल	तद्		

तालिका नं. ३२ : सर्वनाम शब्द - ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
जो	तद्	तिमी ८	तद्	म ८	तद्	त्यस	तद्
यो	तद्						

तालिका नं. ३३ : विशेषण शब्द - ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अपार	तत्स	उच्च	तत्स	कवि	तत्स	जति २	तद्
ज्ञानी	तत्स	सारा	तद्	सुयोग्य	तत्स	सपूत	तद्

तालिका नं. ३४ : क्रियाविशेषण शब्द - २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
बारम्बार	तद्	हरदम	आ

तालिका नं. ३५ : क्रिया शब्द १२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कमाउनु	तद्	कहलाउनु	तद्	गाउनु	तद्	बनाउनु	तद्
बन्नु	तद्	बहाउनु	तद्	बिग्रिनु	तद्	सजाउनु	तद्
सिद्धिनु	तद्	हुनु ४	तद्	हँसाउनु	तद्	दिनु६	तद्

तालिका नं. ३६ : नामयोगी शब्द - १

शब्द	स्रोत
निमित्त	तत्स

तालिका नं. ३६ : संयोजक शब्द - १

शब्द	स्रोत
पनि	तत्स

निपात

पाठ २० नौलाख तारा

दैवज्ञराज न्यौपानेद्वारा रचित नौलाख तारा कवितामा तारालाई चम्कनको लागि आग्रह गरिएको छ । रातको बेलामा जब आकाशमा ताराहरू चम्किरहेका हुन्छन् त्यतिबेला निकै नै मनोरम र सुन्दर दृश्य देखिएको हुन्छ । तारहरू चम्केर धर्ती नै उज्यालो पारेका हुन्छन् त्यसैले नौलाख तारालाई कविले चम्कनको लागि आग्रह गर्नु भएको छ ।

यस पाठमा जम्माजम्मी १० श्लोक, २० पक्ति र ४५ शब्दहरू रहेका छन् । तीमध्ये नाम २१, सर्वनाम १, विशेषण १०, क्रियाविशेषण २, क्रिया १०, नामयोगी ०, संयोजक र निपात १ रहेका छन् । आवृत्ति भएका र नभएका शब्दहरूलाई स्रोत सहित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३८ : संयोजक शब्द - २१

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आकाश ३	तत्स	आँगन	तत्स	आँसु	तत्स	कोसेली	तद्
चम्क ३	तद्	छाया २	तत्स	जुन	तद्	ज्योति	तत्स
डाँक	आ	तारा ३	तत्स	थुँगा	तद्	देश	तत्स
धरती २	तद्	फूल	तद्	बादलु	तद्	बारी	तद्
बीच	तद्	माया	तत्स	शीत	तत्स	सपनी	तद्

हिमाल	तद्						
-------	-----	--	--	--	--	--	--

तालिका नं. ३९ : सर्वनाम शब्द - १

शब्द	स्रोत
तिम	तद्

तालिका नं. ४० : विशेषण शब्द - १०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उज्यालो	तद्	जुनेली	तद्	नौला	तद्	नौलाख	तद्
पूरा	तद्	राम्रो	तद्	सारा	तद्	सिङ्गै	आ.
सिंगारी	तद्	हाम्रो ४	तद्				

तालिका नं. ४१: क्रियाविशेषण शब्द - २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
भिलमिल	अमू	पारि २	तद्

तालिका नं. ४२ : क्रिया शब्द - १०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
गर्नु	तद्	छर्नु	तद्	छुनु	तद्	छोड्नु	तद्
दिनु	तद्	पार्नु	तद्	भर्नु २	तद्	हेर्नु २	तद्
हुनु	तद्	चम्कनु ३	तद्				

ना.यो. ०

संयोजक ०

तालिका नं. ४३ निपात शब्द - १

शब्द	स्रोत
हे २	तद्

सारांश

यस तेस्रो अध्यायमा कविता विधाका पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको सङ्कलन, वर्गीकरण र आवृत्ति गणना गरिएको छ । यसमा कविताका ६ ओटा पाठहरू 'पाप लाग्छ', 'गाउँछ गीत नेपाली', 'लक्ष्य', 'आमा', 'नौलाख तारा' र 'राष्ट्र भावनाको गीत' समावेश भएका छन् । यसमा प्रयोग भएका शब्दहरूका सम्पूर्ण आवृत्ति सहित नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियाविशेषण, क्रिया, नामयोगी, संयोजक र निपातको छुट्टाछुट्टै स्रोत सहित तालिका प्रस्तुत गरिएको छ । आवृत्ति भएका शब्दहरूलाई शब्द पछि अङ्क (२,३,४ आदि) ले संकेत गरिएको छ ।

स्रोत र शब्दवर्गका दृष्टिले हेर्दा यी पाठमा शब्दवर्गका दृष्टिले नाम शब्दहरू अधिक मात्रामा प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यस्तै स्रोतका दृष्टिले तत्सम र तद्भव शब्दहरूको प्रयोग भएको देखिन्छ भने सबभन्दा कम आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

अध्याय - चार

कथा विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन

४. परिचय

यस अध्यायमा कक्षा ४ को 'मेरो नेपाली पाठ्यपुस्तक' मा संकलित कथाका पाठमा प्रयोग भएका शब्दहरूको जानकारी दिने प्रयास गरिएको छ । कथा विधामा जम्मा ६ वटा पाठहरू रहेका छन् । यस विधामा प्रत्येक पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई शब्दवर्ग (नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रि.वि., क्रिया, नामयोगी, संयोजक र निपात) र स्रोतको आधारमा विभाजन गरी तिनीहरूको पाठअनुसार छुट्टाछुट्टै आवृत्तिको गणना गरिएको छ, जसको विवरण यसप्रकार रहेको छ -

४.१ कथा पाठमा प्रयुक्त शब्दहरू र तिनको आवृत्तिको अध्ययन

पाठ २: सत्यकामको अठोट

यो लोककथा हो । यस कथामा एउटा बालकको नाम सत्यकाम जावालिका राखिएको छ जुन बालकको काम पढ्ने थियो त्यो पूरा भएको छ । मान्छे प्रतिभाशाली, विद्वान र योग्य हुनलाई ठूलो कुल, वंश, धन हुनैपर्छ भन्ने छैन राम्रो अवसर पाए जो पनि असल मान्छे हुन सक्छ । त्यसका लागि परिश्रम, लगन र कर्तव्यलाई महत्त्व दिनुपर्छ भन्ने कुरा यस पाठले सिकाउन खोजेको छ ।

यस पाठमा लामाछोटा गरी १३ अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा शब्दहरू १७७ रहेकामा नाम ६३, सर्वनाम १८, विशेषण २७, क्रि.वि. १६, क्रिया ३५ नामयोगी ८, संयोजक ५ र निपात ५ रहेका छन् । तल तिनीहरूको आवृत्ति र स्रोत सहितको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४४ : नाम शब्द - ६३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अध्ययन	तत्सम	अनुरोध	तत्सम	अर्ति	तत्सम	अवसर	तत्सम	अवस्था	तत्सम	अंगालो	तद्	आश्रम ६	तत्स
आमा ७	तत्सम	इच्छा ५	तत्सम	उपदेश	तत्सम	ऋषि १०	तत्सम						
कथा	तत्सम	कर्तव्य	तत्सम	कानेखुशी	तद्	काम २	तत्सम	कुरा ११	तद्	कुल ४	तत्स	खुशी	आ
गरीब २	आ	गुरु ५	तत्सम	घर	तद्	धरान २	तद्	घोचपेच	तद्	चेला	तद्	छोरा ३	तद्
		जङ्गल २	तद्					जिद्दी	आ.	ठाउ ४	तद्	ठेगाना	आ
ढिपी २	तद्	जवाफ	आ.	थाहा	तद्	दिन	तत्सम	धन	तत्सम	धर्म	तत्स		
		नाम ५	तत्सम	प्रतिभा	तत्सम	प्रेम	तत्सम	बालक २३	तत्सम	बाबु ६	तद्	बुवा ५	तद्
भाग	तत्सम	भुई	तद्	मदत	आ	परिश्रम	तत्सम	मह ११	तत्सम			महर्षि २	तत्स
भेदभाव	तत्सम	युवावस्था	तत्सम	लगन	तद्	लुगा २	तद्	विचार	तत्सम	वंश	तत्स	मान्छे ५	तद्
शास्त्र	तत्सम	शिक्षा २	तत्सम	शिष्य ११	तत्सम	सद्दा	तद्	सुनसान	तद्	वातावरण	तत्स	सत्यकाम ३	तत्स
स्नेह	तत्सम	स्वर	तत्सम										

तालिका नं. ४५ : सर्वनाम शब्द - १८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफू ७	तद्	उनी ३	तद्	उस	तद्	ऊ	तद्
तिमी ७	तद्	एक आपस	तद्	त्यस २	तद्	म	तद्
कस	तद्	कुनै	तद्	के	तद्	जुन २	तद्
यस	तद्	यो	तद्	हामी २	तद्	यहाँ	तद्
तपाई २	तद्	यही	तद्				

तालिका नं. ४६ : विशेषण शब्द - २७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
असल	आ.			एउटा ४	तद्	घना	तत्स
छक्क	तद्	जस्ता	तद्	ज्यादै ३	आ.	ज्ञानी	तत्स
ठीक	तद्	धेरै	तद्	प्रतिभाशाली	तत्स	मनोरम	तत्स
मायालु	तद्	योग्य	तत्स	यति	तद्	ठूलो ६	तद्
यस्तो	तद्	राम्रो	तद्	विकसित	तत्सम	विद्वान २	तत्स
सबै २	तद्	त्यसै	तद्	धनी	तत्स	नाजवाफ	आ.
मध्य	तत्स	एक २	तद्	यस्तो	तद्	त्यस्तै	तद्

तालिका नं. ४७ : क्रियाविशेषण शब्द - १६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अकस्मात्	तत्स्	अगाडि	तत्स	अन्तै	तद्	एकछिन	तद्
जब	तद्	टक्क	तद्	पक्कै	तद्	फेरि	तद्
एकथरी	तद्	त्यहीं ३	तद्	सधै	तद्	सरासर	आ
हुँदा	तद्	त्यहाँ	तद्	आज २	तद्	एवम्	तत्स

तालिका नं. ४८ : क्रिया शब्द - ३५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अलमलिनु	तद्	आउनु४	तद्	उभिनु	तद्	गर्नु १०	तद्
गिज्याउनु२	तद्			च्यातिनु	तद्	जानु३	तद्
भिक्नु	तद्	दिनु७	तद्	देख्नु३	तद्		
टाल्नु	तद्	थाल्नु३	तद्	बस्नु२	तद्	बताउनु	तद्
बनाउनु	तद्	बिर्सनु	तद्	निहुरिनु	तद्	पाउनु	तद्
फर्कनु	तद्	भन्नु १०	तद्	मानु	तद्	राख्नु२	तद्
ल्याउनु	तद्	सिकाउनु२	तद्	पह्नु७	तद्	पर्नु	तद्
पढाउनु३	तद्	सुन्न १०	तद्	सुनाउनु२	तद्	सक्नु३	तद्
सोध्नु३	तद्	हास्नु	तद्	हुनु१३	तद्	हेर्नु४	तद्

तालिका नं. ४९ : नामयोगी शब्द - ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
भै	तद्	पछि२	तद्	बारे	तद्	छिन्	तद्
तिर२	तद्	समेत२	तत्स	लागि	तद्	थरी	तद्

तालिका नं. ५० : संयोजक शब्द - ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनि	तद्	किनभने	तद्	पनि	तत्स	भने २	तद्
र५							

तालिका नं. ५१ : निपात शब्द - ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अँ	तद्	मात्र	तत्स	त३	तद्	हुँ३	तद्
हौ	तद्						

पाठ ३: नीमको पात

यो एउटा लोककथा हो । यस कथामा नीको पातलाई मुख्य विषयवस्तु बनाएर प्रस्तुत गरिएको छ । एउटा राजकुमारले सानोमा त नीमको पात यस्तो तितो हुन्छ भने पछि गएर त यो विष नै हुन्छ होला भनेर सम्पूर्ण विरुवा उखेलेर फालेका छन् । राजकुमार ज्यादै उद्वण्ड, घमण्डी र उच्छृङ्खल प्रवृत्तिका थिए । त्यसैले उनलाई कसैले पनि मनपराउँदैनथे । त्यसकारण हामीले सबैसँग राम्रो व्यवहार गर्नुपर्छ र कसैसँग पनि नराम्रो व्यवहार गर्नु हुँदैन, चाहे त्यो बोटविरुवा वा मानिस नै किन नहोस् ।

यस कथामा लामाछोटा गरी १२ अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा शब्दहरू १८६ वटा छन् । नाम ६३, सर्वनाम ११, विशेषण ३१, क्रि.वि. १५, क्रिया ४३, नामयोगी ८, संयोजक १० र निपात ५ रहेका छन् । तिनीहरूको आवृत्ति र स्रोत सहितको विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५२ : नाम शब्द - ६३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अपमान	तत्स	आदेश	तत्स	उखान	तद्	उत्तर	तत्स

उपद्रव	तत्स	कथा३	तत्स	कान२	तत्स	काम	तत्स
कारण	तत्स	कुकुर	तत्स	कुरा २	तद्	चाला	तद्
छाँगा	तद्	छाँट	तद्	छलफल	तद्	खुशी	आ
जवाफ	आ	चालचलन	तद्	चिन्ता३	तत्स	दरबार	आ
दण्ड	तत्स	दुर्व्यवहार	तत्स	जनता२	तत्स	नियन्त्रण	तत्स
नीम२	तद्	पछुतो	तद्	पुच्छर	तद्	परिणाम२	तत्स
प्रवृत्ति	तत्स	प्रभु	तत्स	पात९	तत्स	पीर	तद्
बतास	तद्	बानी२	आ	बिरुवा१०	तद्	बुद्ध१२	तत्स
बिन्ती२	तद्	बेहोरा	तद्	भगवान१३	तत्स	मन२	तत्स
मुक्ति	तत्स	मानिस३	तद्	मुख२	तत्स		
राजन	तत्स	राजा७	तत्स	रिस२	तद्	वर्ष	तत्स
विषयवस्तु	तत्स	विष२	तत्स	विषय	तत्स	व्यवहार४	तत्स
वृत्तान्त	तत्स	सन्देश	तत्स	समाधान	तत्स	समस्या	तत्स
सान्त्वना	तत्स	सुख	तत्स	सुविधा	तत्स	संवाद	तत्स
हर्ष	तत्स	होस	तद्	भूल	तत्स	दुङ्गा	तद्

तालिका नं. ५३ : सर्वनाम शब्द - ११

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफू७	तद्	उनी१४	तद्	तिमी ८	तद्	जे	तद्
जो	तद्	म	तद्	यस४	तद्	यो	तद्
के३	तद्	केही	तद्	यही	तद्		

तालिका नं. ५४ : विशेषण शब्द - ३१

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
------	-------	------	-------	------	-------	------	-------

असल	आ			उच्छृङ्खल	तत्स	उद्दण्ड	तत्स
उद्धृत	तत्स	एक३	तद्	घमण्डी	तद्	आज्ञाकारी	तत्स
चिन्तित	तद्	जस्तै	तद्	ठूलो३	तद्	ज्यादै३	आ
तीतो२	तत्स	दुखित२	तत्स	एउटा	तद्	धेरै	तद्
भन्ने४	तद्	दिक्क	तद्	यो४	तद्	रमाइलो	तद्
लज्जित	तत्स	सबै७	तद्	साना२	तद्	बाङ्गो२	तद्
बाह्र	तद्	जति	तद्	जस्ता	तद्	त्यसै	तद्
हैरान	आ	ठूलाबडा	तद्	त्यति	तद्		

तालिका नं. ५५: क्रियाविशेषण शब्द - १५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अगाडि २	तत्स	अघि	तद्	अवश्य	तत्स	अहिले३	तत्स
कसरी २	तद्	किन३	तद्	तुरुन्तै	तद्	बेस्सरी	तद्
भोलीपल्ट	तद्	माथि	तद्	सामु	तद्	स्वयम्	तत्स
थाहै	तद्	सध	तद्	एकछिन	तद्		

तालिका नं. ५६ : क्रियाशब्द - ४३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उखेलनु६	तद्	उभिनु२	तद्	खस्नु	तद्	खानु	तद्
खोज्नु	तद्	गर्नु१२	तद्	चपाउनु३	तद्	चाहनु	तद्
उठ्नु	तद्	टिप्नु	तद्	ठान्नु	तद्	डाक्नु	तद्
थाल्नु२	तद्	दिनु२	तद्	जानु	तद्	देखिन३	तद्

		हुनु	तद्			पर्नु३	तद्
पार्नु	तद्	पस्नु	तद्	पाउनु	तद्	पठाउनु२	तद्
फल्नु२	तद्	फर्किनु	तद्	प्याक्नु४	तद्	बिगार्नु	तद्
बोलाइनु	तद्	भोटनु	तद्	मान्नु	तद्	रहनु२	तद्
ल्याउनु२	तद्	सम्भाउनु	तद्	सुधार्नु	तद्	सुधिनु२	तद्
सुनाउनु	तद्	सक्नु३	तद्	सोध्नु	तद्	हाल्नु	तद्
हुनु१९	तद्	भइरहनु	तद्			लाग्नु	तद्
रन्थनिनु	तद्	भन्नु१०	तद्				

तालिका नं. ५७ नामयोगी शब्द - ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आज	तद्	छिन्	तद्	जना	तद्	जेहोस्	तद्
छँदा	तद्	पछि४	तद्	तिर	तद्	लागि	तद्

तालिका नं. ५८ : संयोजक शब्द - १०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनि	तद्	किनभने	तद्	कि	तत्स	तर	तद्
भने३	तद्	वरु२	तद्	र ८	तद्	पनि ९	तद्
किनकी	तद्	यदि	तत्स				

तालिका नं. ५९ : निपात शब्द - ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
छ	तद्	छु	तद्	त६	तद्	पो२	तद्
हुँ२	तद्						

पाठ १०: दाजुभाइ र बूढावा

प्रस्तुत कथा कामको खोजीमा भौतारिँदै हिँडेका दुइदाजुभाइको कथा हो । उनीहरूका बुबाआमा कोही नभएको र धनसम्पत्ति पनि सबै सिद्धिएकाले कामको खोजीमा भौतारिँदै हिँडिरहेका हुन्छन् तर राम्रो काम पाएका हुँदैनन् त्यही समयमा एउटा बूढावा जसको घरमा लग्छन् र छोरासरह व्यवहार गरेर राख्छन् र उनीहरूले पनि बूढावालाई खेतीपातीमासघाउँछन् यत्तिकैमा कथा सिद्धिन्छ ।

यसमा साना ठूला गरी १४ अनुच्छेद र जम्मा शब्दहरू २०७ मा नाम ७८, सर्वनाम २०, विशेषण ३०, क्रि.वि. ९, क्रिया ४९, संयोजक ७, नामयोगी ९ र निपात ५ रहेका छन् ।

तालिका नं. ६० : नाम शब्द - ७८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अन्न२	तत्स	अनुरोध	तत्स	अनुहार	तत्स	आनन्द	तत्स
आदि	तत्स	आभार	तत्स	आमा	तत्स	आम्दानी	आ
अँध्यारो	तत्स	आराम	तत्स	आस	तत्स	उपकार	तत्स
ऋण	तत्स	काम२३	तत्स	कारण	तत्स	कुरा४	तद्
खर्च	आ.	खुशी३	आ	खाता२	तद्	खेतवारी७	तद्
खेतीपाती४	तद्	खोजी२	तद्	गाई	तद्	गाउँ३	तद्
गोठालो४	तद्			घर३	तद्	घाँस	तद्
चेकबुक२	तद्	चउर	तद्	चिन्ता	तत्स	छोरा२	तद्
जग्गा	तद्	जीविका	तत्स	जिम्मा	आ.	चाहाना	तद्
जम्मा	तद्	ठाउँ	तद्	डोको३	आ	तोक्मा	आ
दिन३	तत्स	दाजुभाइ१२	तद्	दुःख	तत्स	नाम्लो	तत्स
निधार	तद्	नातागोता	तद्	नाम३	तत्स	पढ	तत्स

पैसा	आ	बूढावा४	तत्स	बेला२	तत्स	बाबु	तद्
बुवा	तद्	बाटो६	तद्	बैङ्क५	आ	भरिया५	तद्
भौचर४	आ	भकारो	तद्	भरथेग	तद्		
माया२	तत्स	मदत	आ	मेहनत	आ	मानिस३	तद्
भैसी	तद्	रुखमुनि	तद्	रुपिया२	तत्स	वस्तुभाउ	तद्
व्यापार	तत्स	समय	तत्स	साहू२	तद्	स्नेह	तत्स
स्याउँला	तद्	सिलसिला	आ	हजार	आ		

तालिका नं. ६१ - सर्वनाम शब्द - २०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफू८	तद्	उनी५	तद्	ऊ	तद्	कसै	तद्
कुनै४	तद्	केही	तद्	तिमी५	तद्	तपाईं३	तद्
तिम्रो	तद्	त्यही	तद्	म १०	तद्	यिनी५	तद्
यी ५	तद्	यो ९	तद्	हामी ७	तद्	के	तद्
अर्को	तद्	यही	तद्	कोही२	तद्	को	तद्

तालिका नं. ६२ - विशेषण शब्द ३०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
		एउटा२	तद्	एक	तद्	एकोहोरो	तद्
कति	तत्स	कतिन्जेल	तत्स	चिन्तित	तत्स	जाँबो	तद्
जस्ता ३	तद्	जति	तद्	त्यति	तद्	त्यसो	तद्
ज्यादै३	तद्	तयार	आ	त्यसै	तद्	दङ्गा	आ
दोब्बरै	तद्	पन्ध्र	तद्	प्रशस्त	तत्स	बलियो	तद्

विस्तारै	तद्	बूढा१५	तद्	थकित	तद्	निराश	तत्स
भन्ने	तद्	यति	तत्स	राम्ना	तद्	सबै	तद्
सान्ने	तद्	व्यक्त	तत्स				

तालिका नं. ६३ क्रिया विशेषण शब्द - १३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अहिले	तद्	अधि	तद्	कहिल्यै४	तद्	किन२	तत्स
कतै२	तद्	फेरि	तद्	बेलुकी	तद्	नजिक	आ
माथि	तद्	यसो	तद्	साँच्चै	तद्	दुवै ४	तद्
एकछिन	तद्						

तालिका नं. ६४ क्रिया शब्द ४९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अड्याउनु	तद्	आउनु४	तद्	किन्नु	तद्	खानु	तद्
खोज्नु	तद्	गर्नु१३	तद्	चलनु	तद्	चलाउनु	तद्
भिक्नु	तद्	डाक्नु२	तद्	डुल्लु२	तद्	खाल्लु	तद्
थाल्लु४	तद्	थाक्नु	तद्	दिनु३	तद्	छोड्नु६	तद्
पर्नु२	तद्	पुगनु२	तद्	पहनु२	तद्	पाइनु५	तद्
फल्नु	तद्	देख्नु३	तद्	जानु५	तद्	फर्कनु	तद्
बस्नु५	तद्	बटुल	तद्	बिर्सनु	तद्	बोक्नु२	तद्
बित्तु	तद्	भागनु	तद्	भेट्नु३	तद्	भौतारिनु	तद्
भन्नु१५	तद्	मान्नु	तद्	मिल्नु	तद्	रहनु	तद्
लगाउनु	तद्	लिनु२	तद्	लागनु	तद्	सक्नु५	तद्

सिक्नु	तद्	सोध्नु	तद्	सिकाउनु	तद्	सोहोर्नु	तद्
सम्भन्नु	तद्	हिड्नु	तद्	हुनु१३	तद्	राख्नु२	तद्
हटाउनु	तद्						

तालिका नं. ६५ नामयोगी शब्द ९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
जना	तद्	तर्फ२	आ	छिन	तद्	पछि४	तद्
प्रति२	तत्स	छँदा	तद्	लागि	तद्	सम्म	तद्
साथ	तद्						

तालिका नं. ६६ संयोजक शब्द ७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कि	तत्स	तर	तद्	तापनि३	तद्	पनि१७	तत्स
भने३	तद्	र ७	तद्	या	आ		

तालिका नं. ६७ निपात शब्द ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अहँ	तद्	छौ४	तद्	त३	तद्	नै	तद्
हौ	तद्						

पाठ १३ : आकासे दरबार

प्रस्तुत दन्ते कथा जुन हुनै नसक्ने कुरालाई लिएर विषयवस्तु बनाइएको छ । माथि दरबार बनाउनु भनेको कोरा कल्पना मात्रै हो र यस्तो कुरा बुद्धिविवेक लगाएमा समाधान गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा देखाइएको छ । राजाले जसले आकाशमाथि दरवार बनाउन सक्छ त्यसलाई प्रधानमन्त्री बनाउने लोभ त देखाए तर कसैले आँट गर्न

सकेनन् तर गोनु भाले आँट गरेरै छाडे । उनको आँट र साहस देखेर राजा प्रसन्न भए र उनलाई प्रधानमन्त्री बनाइदिए ।

यस पाठमा जम्मा १९ अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा शब्द २४७ मध्ये नाम ९०, सर्वनाम २०, विशेषण ३९, क्रि.वि. १७, क्रिया ५२, संयोजक ७, ना.यो. १६, निपात ६ रहेका छन् । सम्पूर्ण शब्दहरूको आवृत्ति र स्रोत सहितको विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६८ नाम शब्द ९०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अचम्म	तद्	अनुरोध	तत्स	अवधि	तत्स	अवसर	तत्स
आकास७	तत्स	आज्ञा२	तत्स	आवाज४	आ	आशा	तत्स
आँट	तद्	इच्छा४	तत्स	ईँट ७	तद्	उत्सुकता	तत्स
उमेदवार	आ	कदर	आ	कृतज्ञता	तत्स	काम८	तत्स
काठ७	तद्	कुरा७	तद्			गुण	तत्स
घर३	तद्	घोषण	तत्स	छिन्	तद्	चतुर्थाँइ३	तद्
चर्चा	तत्स	चरा	तद्	चलाख	आ.	चित्त	तत्स
चिन्ता	तत्स	जग	आ	जवाफ	आ	जिज्ञासा	तत्स
जिम्मा३	आ	ज्यामी३	आ	ज्ञापन	तत्स	भयाली	आ
ठाउँ	तद्	डकमी२	आ	दिन३	तत्स	दरवार	आ
न्याय	तत्स	नम्रता	तत्स	नमुना	आ	निवेदक	तत्स
निवेदन५	तत्स	नियुक्ति	तद्	निम्तो	तद्	निर्माता	तत्स
पद२	तत्स	परीक्षा	तत्स	पास	आ	प्रशंसा२	तत्स
प्रशासक	तत्स	पेसा	आ	बढ्याँई	तद्	बेला	तत्स

बुकि६	तत्स	बिन्ती	तद्	बन्दोवस्त	आ	भाइ	तद्
भुइँ	तद्	महल३	आ	मन३	तत्स	महानुभव	तत्स
मन्त्री३	तत्स	महिना ६	तद्	म्याद	आ	मानिस	तद्
मुख३	तत्स	मूर्ख	तत्स	मैना	तद्	राजा१८	तत्स
राज्य२	तत्स	रुख२	तद्	रूप२	तत्स	वाक्पटुता	तत्स
विचार	तत्स	व्यापारी	तत्स	शुभारम्भ	तत्स	सुगा	तद्
समय	तत्स	सरकार७	आ	संसार	तत्स	सामान२	आ
सुरु	तद्	सञ्चालन	तत्स	सिकर्मी	आ	संवोधन	तत्स
सैनिक	तत्स	हाँगा	तद्	हूल	आ		

तालिका नं. ६९ सर्वनाम शब्द २०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उन४	तद्	उहाँ	तद्	के३	तद्	कोही	तद्
जो२	तद्	तिमी४	तद्	तिनी२	तद्	त्यस	तद्
त्यही	तद्	त्यो	तद्	म१४	तद्	यस	तद्
यही२	तद्	यी२	तद्	यिनी	तद्	यो	तद्
हजुर	आ	हामी२	तद्			केहीं	तद्
यहाँ	तद्						

तालिका नं. ७० विशेषण शब्द- ३९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
एक	तद्	कति	तत्स	अर्को	तत्स	असंभव	तत्स
आभारी	तत्स	उपस्थित	तत्स	एउटा६	तद्	कुनै	तद्

कृतार्थ	तद्	खास	आ	जिल्ल	तद्	ज्यादै	आ
तिखो	तद्	चार७	तद्	ढिलोर	तद्	त्यति	तद्
त्यसो	तद्	त्यतिकै	तद्	निपुण	तद्	निश्चित	तत्स
प्रतिष्ठित	तत्स	बढी	तद्	बाठो	तद्	भन्ने९	तद्
मुस्किल	आ	यस्तोर	तद्	विभिन्न	तत्स	थुप्रे	तद्
सबैऽ	तद्	संभव	तत्स	स्वीकृत	तत्स	सम्पन्न	तत्स
हार्दिक	तत्स	आफ्नो	तद्	योग्य	तत्स	विद्वान्	तत्स
घोसेमुन्टो	तद्	छिटो	तद्	छक्क	तद्		

तालिका नं. ७१ क्रियाविशेषण शब्द- १७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उता	तद्	अगाडि२	तत्स	अभ्र	तद्	अव४	तद्
कता	तद्	एकछिन	तद्	कसरी२	तद्	कहिले	तद्
		जहाँ	तद्	नजिक	आ	त्यहाँ	तद्
पल्याकपुलुक	अमू	पूर्वक	तत्स	भन्न	तद्	माथि	तद्
मुसुमुसु	तद्	राम्ररी	तद्				

तालिका नं. ७२ क्रिया शब्द ५२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कहलिनु	तद्	आउनु६	तद्	कराउनु	तद्	किन्नु	तद्
खुलाउनु	तद्	खोज्नु	तद्	गर्नु२०	तद्	गनिनु	तद्
चाहनु	तद्	छान्नु२	तद्	जानु	तद्	जित्नु	तद्
जागनु	तद्	भर्नु	तद्	ठम्याउनु	तद्	ठान्नु	तह

डाक्नु	तद्	वोक्नु	तद्	थाल्नु५	तद्	दिनु९	तद्
देख्नु३	तद्	बोल्नु	तद्	पढ्नु	तद्	पर्नु५	तद्
पठाउनु३	तद्	पाउनु५	तद्	पिटाउनु	तद्	पुग्नु२	तद्
पुच्याउनु	तद्	फर्कनु२	तद्	बस्नु३	तद्	बनाउनु१३	तद्
बोकाउनु	तद्	बोल्नु	तद्	भइरहनु	तद्	भन्नु ९	तद्
भाग्नु	तद्	ल्याउनु	तद्	वित्नु	तद्	बुभाउनु	तद्
बक्सनु२	तद्	रहनु	तद्	लगाउनु२	तद्	लाग्नु२	तद्
लिनु	तद्	सक्नु२	तद्	सिकाउनु	तद्	सुन्नु४	तद्
सोध्नु	तद्	हास्नु३	तद्	हुनु२५	तद्	हेर्नु	तद्

तालिका नं. ७३ संयोजक शब्द ७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
किनभने	तद्	तर२	तद्	वरु२	तद्	भने५	तद्
र१५	तद्	पनि१४	तत्स	या	आ.		

तालिका नं. ७४ नामयोगी शब्द १६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनुसार	तत्स	जना	तद्	भै	तद्	तर्फ	तद्
तिर२	तद्	तक	तद्	फेरी	तद्	बमोजिम	तद्
बेर	तद्	भन्दा	तद्	मध्ये	तद्	लागि	तद्
पछि७	तद्	समेत२	तत्स	साथै	तद्	सम्म	तद्

तालिका नं. ७५ निपात शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
------	-------	------	-------	------	-------	------	-------

कै२	तद्	चाहिँ	तद्	त४	तद्	नि	तत्स
नै	तद्	मात्र	तत्स				

पाठ १८ : बजालौरी डाड्डुड

यो पनि एउटा दन्ते कथा नै हो । जसले नराम्रो चोरी काम गरेको छ त्यसलाई बजालौरी डाड्डुड भनेपछि लौराले आफै कुट्ने कुरा देखाउन खोजिएको छ । यसमा जम्मा ९ अनुच्छेद र शब्दहरू १७६ मा नाम ५७, सर्वनाम १२, विशेषण २६, क्रि.वि. १४, क्रिया ५१, संयोजक ४, नामयोगी ६, र निपात ६ रहेका छन् ।

तालिका नं. ७६ नाम शब्द ५७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अँध्यारो	तद्	आज्ञा	तत्स	आदि	तत्स	ओडार२	तद्
कोठा४	तद्	कोदो२	तद्	खाजा३	तद्	खोर्सानी	तद्
खीरपाक७	तद्	घर६	तद्	चोर३	तद्	छाया	तत्स
जाल	तत्स	जीविका	तत्स	भुपडी	तद्	टुक्रा४	तद्
डाड्डुड	अमू	ढिको	तद्	ढिँडी	तद्	ताउली१०	तद्
थाहा	तद्	दिन५	तत्स			नुन	तद्
परीक्षा	तत्स	पोको५	तद्	फिर्ता२	तद्	थैली	तद्
बड्कौला	तद्	बाखो१३	तद्	बाडी	तद्	फुपू११	तद्
बालक	तत्स	बच्च	तद्	बेला	तत्स	बेलुक२	तद्
भारत	तद्	भाँडो	तद्	मकै२	तत्स	राती	तद्
मनुखे४	तद्	मनसाय	आ	मध्यान्ह	तत्स	माइत	तद्
माल२	आ	रुख४	तद्	रोटी८	तद्	राक्षस५	तत्स
लेक	तद्	लोभी	तत्स	लौदी९	तद्	सामान	आ

सुनवड्कौलीढ	तद्	स्वभाव	तत्स	सुन	तद्	संयोग	तत्स
हातर	तद्						

तालिका नं. ७७ सर्वनाम शब्द १२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफू११	तद्	उन२	तद्	उस६	तद्	ऊ३	तद्
जस	तद्	त्यस	तद्	त्यही	तद्	तँ३	तद्
म	तद्	यस३	तद्	यो	तद्	केही	तद्

तालिका नं. ७८ विशेषण शब्द २६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अर्को	तत्स			उज्यालो	तद्	एक६	तद्
एउटा २०	तद्	कायल	तद्	गतिलो	तद्	चमत्कारी	तत्स
चरा३	तद्	छक्क	छद्	छुच्ची	तद्	जस्तै	तद्
ठूलो	तद्	तीन२	तद्	थोरै	तद्	दुई३	तद्
सुनसान	तद्	पाँच३	तद्	भन्दै	तद्	भन्ने३	तद्
यति	तद्	राम्रो२	तद्	सक्कली	तद्	सात५	तद्
सानो	तद्	मन्जुर	आ				

तालिका नं. ७९ क्रियाविशेषण शब्द १४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अगाडि२	तत्स	जेनतेन	तद्	भ्रनै	तद्	बाहिर	तद्
बिहानीपख२	तद्	भन्न३	तद्	मनमनै	तद्	यस२	तद्
सुस्तरी२	तद्	त्यहाँ२	तद्	पहिले	तद्	पक्कै	तद्

साँच्चिकै	तद्	एक्कासी	तद्				
-----------	-----	---------	-----	--	--	--	--

तालिका नं. ८० क्रिया शब्द ५१

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अतालिनु	तद्	आउनु३	तद्	कहालिनु	तद्	खानु९	तद्
गन्नु२	तद्	गर्नु२	तद्	चलाउनु	तद्	छर्नु	तद्
जानु	तद्	जोड्नु	तद्	भिक्नु३	तद्	ठान्नु	तद्
डोय्याउनु	तद्	डराउनु	तद्	चुट्नु	तद्	देखाउनु	तद्
देख्नु३	तद्	दिनु६	तद्	निकाल्नु	तद्	पिट्नु२	तद्
पर्नु३	तद्	थाल्नु६	तद्	पस्नु३	तद्	चोर्नु२	तद्
पठाउनु	तद्	पार्नु	तद्	पाक्नु	तद्	पाउनु२	तद्
पुगनु	तद्	पुय्याउनु	तद्	फर्कनु२	तद्	फकाउनु३	तद्
बस्नु७	तद्	बजाउनु	तद्	विउभ्नु	तद्	बोक्नु२	तद्
भन्नु५	तद्	रच्नु	तद्	रहनु४	तद्	राख्नु	तद्
ल्याउनु५	तद्	लगाउनु	तद्	लागनु६	तद्	लुकाउनु३	तद्
साट्नु	तद्	सुन्नु३	तद्	रमाउनु	तद्	सुत्नु४	तद्
सोच्नु	तद्	हुनु६	तद्	हेर्नु	तद्		

तालिका नं. ८१ नामयागी शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
ओटै२	तद्	तर्फ	आ	तिर५	तद्	पछि८	तद्
मुनि३	तद्	भिन्न	तद्				

तालिका नं. ८२ संयोजक शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
र १०	तद्	भने	तद्	नभन्दै	तद्	पनि५	तत्स

तालिका नं. ८३ निपात शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
क्यारे	तद्	कि२	तद्	चाहिँ२	तद्	भै	तद्
त	तद्	न	तद्				

पाठ २२ : धनको घमण्ड

यो एउटा कथा हो । यसमा हामी कसैले पनि धनको घमण्ड गर्नु हुँदैन । जतिसुकै धनसम्पत्ति भएपनि त्यसलाई फैलाउँदै मसँग धेरै धन छ म धनी छु भन्दै हिड्नु हुँदैन । यदि भन्दै हिड्यो भने पछि कुवेरको जस्तै हालत हुन्छ भनेर भन्न खोजिएको छ । यस पाठमा जम्मा साना ठूला गरी १३ अनुच्छेद रहेका छन् । सम्पूर्ण शब्द संख्या १६४ मा नाम ४७, सर्वनाम १०, विशेषण १६, क्रि.वि. २०, क्रिया ५२, संयोजक ४, नामयोगी ११ (निपात ४ रहेका छन् । तल तिनको स्रोत सहितको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८४ नाम शब्द ४७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अन्न३	तत्स	आमा	तत्स	ऋषि११	तत्स	कुरा२	तद्
		कैलाश	तत्स	खाँचो	तद्	खानेकुरा११	तद्
खोजी	तद्			गाँस	तद्	घमण्ड५	तद्
चामल	तद्	छिन्४	तद्	ज्यान	तद्	ठाउँ	तद्
ठाँटबाँट	तद्	तयार	आ	तरकारी	आ	थोक	आ
दङ्गा	तद्	ढाल	तद्	दिन	तत्स	धनसम्पत्ति	तत्स
निम्तो	तद्	पेट३	तत्स	प्रकार	तत्स	भगवान	तत्स
प्रतिज्ञा	तत्स	भान्सा३	तद्	प्रभु	तत्स	बित्था	तद्
बिन्ती	तद्	बोर	आ	भण्डार६	तत्स	भएभर	तद्
		भुँडी४	तद्	भोक२	तद्	भोज	तत्स
मद्दत२	आ	मान्छे	तद्	मौका	आ	शंकरजी४	तत्स
सम्मान	तत्स	हंस	तत्स	हात	तद्	देउता५	तद्

दौडादौड२	तद्	धन३	तत्स	प्रतिज्ञा	तत्स		
----------	-----	-----	------	-----------	------	--	--

तालिका नं. ८५ सर्वनाम शब्द १०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
के	तद्	केही२	तद्	आफू५	तद्	उन	तद्
उनी४	तद्	तिमी२	तद्	त्यहाँ	तद्	म९	तद्
यो	तद्	आफै	तद्				

तालिका नं. ८६ विशेषण शब्द १६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आश्चर्यचकितता	तत्स			ज्यादै	आ	जति	तद्
ठूलाठूला	तद्	ठूलो२	तद्	ढिलो	तद्	धनी	तत्स
एक४	तद्	बलवान	तत्स	भन्दै	तद्	रित्तो२	तद्
रिसाहा	तद्	बडो	तद्	विभिन्न	तद्	सबै ७	तद्

तालिका नं. ८७ क्रियाविशेषण शब्द २०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अगाडि	तद्	अभ्र२	तद्	अबर	तद्	कसरी२	तद्
कहाँ	तद्	कहिलेकाँही	तद्	कहिल्यै	तद्	किन४	तद्
भन्	तद्	त्यति	तद्	त्यहाँ२	तद्	बित्तिकै	तद्
बेर	तद्	यता	तद्	यसरी	तद्	अरू२	तद्
अघि२	तद्	उता	तद्	धेरै	तद्	बाहिर	तत्स

तालिका नं. ८८ क्रिया शब्द ५२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
------	-------	------	-------	------	-------	------	-------

आउनु	तद्	उफ्रनु	तद्	कुर्लनु	तद्	खानु७	तद्
खुवाउनु३	तद्			गर्नु६	तद्	गर्जनु	तद्
गुहानु	तद्	चढनु	तद्	छोडनु	तद्	जानु३	तद्
जोडनु	तद्	भिकनु	तद्	डराउनु	तद्	डाक्नु२	तद्
थप्नु	तद्	थाल्नु९	तद्	दिनु४	तद्	देख्नु३	तद्
पकाउनु	तद्	पकाउनु२	तद्	पर्खनु२	तद्	पठाउनु२	तद्
पर्न२	तद्	पर्न२	तद्	पानु२	तद्	पुगनु४	तद्
फर्कनु	तद्	बचाउनु	तद्	विराउनु	तद्	भन्न२	तद्
भरिनु	तद्	भागनु२	तद्	भौतारिनु	तद्	मागनु	तद्
मगाउनु	तद्	राख्नु	तद्	रिसाउनु	तद्	लगनु	तद्
लागनु	तद्	लखेटनु२	तद्	ल्याउनु४	तद्	सम्भाउनु	तद्
सिद्दाउनु४	तद्	सकाउनु४	तद्	सुन्नु	तद्	सोध्नु	तद्
हल्लाउनु	तद्	हुनु९	तद्	फकाउनु	तद्	सक्नु	तद्

तालिका नं. ८९ संयोजक शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
तैपनि	तद्	भने३	तद्	र२	तद्	पनि११	तत्स

तालिका नं. ९० नामयोगी शब्द ११

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
जना	तद्	त्यत्रो	तद्	तिर	तद्	पछि	तद्
भन्दा	तद्	भरि३	तद्	समेत	तत्स	साथ	तद्
सम्म	तद्	सित	तद्	भिन्न३	तद्		

तालिका नं. ९१ निपात शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कै	तद्	खोइ	तद्	चाहिँ	तद्	तः	तद्

सारांश

यस चौथौ अध्यायमा कथा विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको सङ्कलन वर्गीकरण र विश्लेषण र तिनको आवृत्ति समेत प्रस्तुत गरिएको छ । ६ ओटा पाठहरू रहेका छन्- 'सत्य कामको अठोट', 'नीमको पात', 'दाजुभाइ र बूढाबा', 'आकासे दरबार', 'बजालौरी डाड्डुड' र 'धनको घमण्ड' । यी पाठमा प्रयोग भएका शब्दहरूको आवृत्ति, पदवर्ग, (नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियाविशेषण, क्रिया, नामयोगी संयोजक र निपात)को छुट्टाछुट्टै स्रोतसहित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । आवृत्ति भएका शब्दहरूलाई शब्द पछाडि (१,२,३) अङ्कले सङ्केत गरिएको छ ।

यसमा पनि स्रोतका दृष्टिले तत्सम र तद्भव शब्दहरूको प्रयोग बढी भएको देखिन्छ भने आगन्तुक शब्द कम मात्रामा प्रयोग भएको देखिन्छ ।

अध्याय पाँच

प्रबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन

५. परिचय

यस अध्यायमा कक्षा ४ को 'मेरो नेपाली पाठ्यपुस्तक'मा सङ्कलित प्रबन्ध विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूको जानकारी दिइएको छ । यस विधामा जम्मा ६ वटा पाठहरू समेटिएका छन् । यसमा प्रत्येक पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई शब्दवर्गमा विभाजन गरी स्रोत सहित पाठअनुसार छुट्टाछुट्टै आवृत्ति भएका र नभएका शब्दहरूको गणना गरिएको छ । जसको विवरण यसप्रकार छ ।

५.१ प्रबन्ध पाठमा प्रयुक्त शब्दहरू र तिनको आवृत्तिको अध्ययन

पाठ ३ : समाचार पत्र

यो एउटा प्रबन्ध विधा हो । समाचार-पत्र अर्थात् अखबार 'मानिसहरूलाई विविध विषयको जानकारी दिने माध्यम हो । समाचारपत्रको माध्यमबाट नै विश्व भरका ताजा खबरहरू सजिलैसँग पाउन सकिन्छ । यसमा विभिन्न पक्षका कुराहरू समेटेर समाचार छापिएको हुन्छ । यो धनी, गरीब, व्यापारी, विद्यार्थी, युवा, बुढाबुढी आदि सबैका लागि प्रिय हुन्छ । विभिन्न देश विदेशमा घटेका घटनाहरू घरमा बसी-बसीपढ्न पाइन्छ त्यसैले यो धेरै नै उपयोगी सिद्ध भएको छ भन्ने कुरा यस पाठले सिकाउन खोजेको छ ।

यस पाठमा लामा छोटो गरी १० वटा अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा शब्दहरू १३७ रहेका छन् । नाम ५३, सर्वनाम ८, विशेषण ३८, क्रि.वि. ४, क्रिया २१ नामयोगी ६, संयोजक ५ र निपात २ शब्दहरू रहेका छन् । तल तिनीहरूको आवृत्ति सहितको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १२ नाम शब्द ५३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अखबार६	आ	आदि	तत्स	आलोचना	तत्स	कर्तव्य	तत्स
काम३	तत्स	कुरा८	तद्	कृषि	तत्स	ज्ञानगुन	तद्
खबर	आ	खेलकुद	तद्	गतिविधि	तत्स	जनता२	तत्स
जानकारी३	तद्	सिनेमा	आ	छापाखाना	तद्	छारो	तद्
ढङ्ग	तद्	थाहा	तद्	दिन	तत्स	दुर्घटना	तद्
देश५	तत्स	धर्म	तत्स	नोकरी	आ	पक्ष	तत्स
पत्रपत्रिका४	तत्स	पत्रकार२	तत्स	पत्ता	तद्	पाठक२	तत्स
बजार	आ	बाटो	तद्	बिहान	तद्	बानी२	आ
भनाइ	तद्	महिना	तद्	मानिस४	तद्	रुचि	तत्स
रूप	तत्स	लेख	तत्स	विषय	तत्स	विदेश	तत्स
विज्ञापन	तत्स	विज्ञान	तत्स	विश्वघटना	तत्स	विद्यार्थी	तत्स
व्यापार	तत्स	व्यापारी	तत्स	शिक्षा	तत्स	समाचार२	तत्स
समाचारपत्र १८	तत्स	सम्पादकीय	तत्स	संस्था२	तत्स	सहनी	तद्
सरकार३	आ						

तालिका नं. १३ सर्वनाम शब्द ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उनी	तद्	कुनै-कुनै	तद्	यस७	तद्	यिनी	तद्
यी	तद्	हामी२	तद्	हाम्रो	तद्	जे	तद्

तालिका नं. १४ विशेषण शब्द ३८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अन्य	तत्स	असल	आ	उत्तम	तत्स	तथ्य	तद्
काल्पनिक	तत्स	गरीब	आ	जस्तो	तद्	भूठो	तद्
ठीक	तत्स	थरी	तद्	ताजा	आ	तातो	तद्
त्यस्ता	तद्	दैनिक	तत्स	धनी	तत्स	सम्बन्धी	तत्स
ऋरि	तद्	नराम्रो	तद्	पाक्षिक	तत्स	प्रकाशित	तत्स
बूढाबूढी	तद्	भलो२	आ	मध्यम	तत्स	मनगठले	तद्
निश्चित	तत्स	प्रिय	तत्स	मासिक	तत्स	यति	तत्स
राम्रो	तद्	विभिन्न२	तत्स	विविध	तत्स	विश्वासिलो	तद्
सत्य२	तत्स	सबै३	तद्	सही	आ	साप्ताहिक	तत्स
स्वस्थ	तत्स	व्यक्तिगत	तत्स				

तालिका नं. १५ क्रियाविशेषण शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अरू	तद्	वित्तिकै	तद्	बाहिर	तद्	धेरै	तद्

तालिका नं. १६ क्रिया शब्द २१

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आउनु	तद्	औल्याउनु	तद्	खोज्नु२	तद्	गर्नु७	तद्
छापिनु५	तद्	भुक्क्याउनु	तद्	दिनु४	तद्	निस्कनु२	तद्
पढ्नु	तद्	पाँउनु	तद्	देखाउनु	तद्	बताउँनु	तद्
बिकाउनु	तद्	भन्नु	तद्	मानिनु	तद्	मिल्नु	तद्
लगाउनु	तद्	लेख्नु	तद्	सकिनु	तद्	हुनु२०	तद्
चाहनु	तद्						

तालिका नं. ९७ संयोजक शब्द ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अर्थात् ३	तत्स	र १२	तत्स	पनि५	तत्स		

तालिका नं. ९८ नामयोगी शब्द ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनुसार	तत्स	भन्दा	तद्	भिन्न	तद्	पछि	तद्
लागि	तद्						

तालिका नं. ९९ निपात शब्द २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
नि	तद्	मात्र	तत्स				

पाठ ७ : म बागमती नदी हुँ

आत्मपरक शैलीमा लेखिएको यो एउटा प्रबन्ध विधा हो । यसमा बागमती नदीले आफ्नो आत्मकथा प्रस्तुत गरेको छ । यो एउटा पवित्र तीर्थस्थल हो । यसको उद्गमस्थल शिवपुरी डाँडास्थित बागद्वारलाई लिइन्छ । त्यो डाँडाबाट निस्केर विभिन्न स्थान हुँदै यो नदी तराईसम्म पुग्छ । यसलाई सबैले बडो आदर गर्दछन् । मेरो पूजा गर्छन् र मेरो जलमा नुहाउन पाउँदा सबै खुशी हुन्छन् भनी बागमती नदी आफ्नो गुणगानले गाएको छ ।

यस पाठमा सानाठूला गरी जग्गमा १० अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा २०५ शब्दहरू रहेकोमा नाम ९२, सर्वनाम १०, विशेषण ३२, क्रि.वि. १६, क्रिया ४०, ना.यो. ८, संयोजक ४, र निपात २ रहेका छन् । तल तिनीहरूको आवृत्ति सहितको विवरण दिइएको छ ।

तालिका नं. १०० नाम शब्द ९२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अधिकार	तत्स	अनुभव	तत्स	अपमान	तत्स	आकार	तत्स
आदर	तत्स	आदि	तत्स	उद्योग	तत्स	उपत्यका	तत्स
ओहोरदोहोर	तद्	कथा३	तत्स	कलकारखाना	तद्	काठमाडौं	तद्
किनार८	आ	किसान्	तद्	कुनाकाप्चा	तद्	कुरा	तद्
खानेपानी	तद्	खेतबारी	तद्	खेतीपाती	तद्	गुहेश्वरी	तत्स
गोकर्ण२	तद्	घर	तद्	घाट	तद्	चोभार	तद्
छाती	तद्	छेउछाउ	तद्	जल११	तत्स	जन्म	तत्स
जिल्ला	आ.	टेकु२	तद्	ठाउँ२	तद्	डाँडा	तद्
तराई	तद्	तस्विर	आ.	तिरस्कार	तत्स	तीर्थयात्री	तद्
तीर्थस्थल	तत्स	देउता	तत्स	ढल२	तद्	दुःख	तद्
देश	तत्स	धर्म	तत्स	पचली	तद्	थापाथली	तद्
पुल२	आ	पशुपति२	तत्स	फोहोर	तद्	बिगार	तद्
पुण्य	तद्	पुरस्कार	तत्स	पर्यटक	तत्स	बूढाबूढी	तद्
पूजा	तत्स	फाँट	तद्	बाग्द्वार	तद्	वकुल्ला	तद्
बाग्मती	तद्	बलखु	तद्	बालुवा	तद्	बालक	तत्स
बहिनी	तद्	विष्णुमती	तद्	भेदभाव	तत्स	मद्दत२	आ
मन्दिर३	तत्स	माछा	तद्	मूल	तत्स	मैला	तद्
मोटर	आ	मानिस७	तद्	रुख२	तद्	रूप	तत्स
ललितपुर	तद्	लेदो	तद्	वनजङ्गल	तत्स	विश्वास	तत्स
शङ्खमूल	तत्स	व्यवहार	तत्स	शिवपुरी	तत्स	शहर२	तत्स
सर्लाही	तद्	सिंचाई	तद्	सुन्दरीजल२	तद्	हरिया	तद्
हाँस	तद्	हेला	तत्स	नदी२	तत्स	सट्टा	तद्
हरियाली	तद्	श्राद्ध	तत्स	बगर	तद्		

तालिका नं. १०१ सर्वनाम शब्द १०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उनी	तद्	कुनै	तद्	के	तद्	तिमी	तद्
त्यस	तद्	म५७	तद्	यो	तद्		
कसै	तद्	केही	तद्	जसो	तद्		

तालिका नं. १०२ विशेषण शब्द ३३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफ्ना२	तद्	एउटा	तद्	कालो	तत्स	ठूलूला	तद्
ठूलो२	तद्	डङ्गुर२	तद्	त्यसै	तद्	त्यस्तै	तद्
एकलै	तद्	दुर्जन- सज्जन	तत्स	धनी- गरीव	तद्	निर्मल	तत्स
नीलो	तद्	पवित्र	तत्स	फोहोर५	तद्	बडो	तद्
बराबर	आ	भन्ने	तद्	भरिलो	तद्	मुख्य	तत्स
रमाइलो	तद्	रसिलो	तद्	विदेशी	तत्स	सफा५	आ
सबै५	तद्	समान	तद्	सयौ	तत्स	साना- ठूला	तद्
सुन्दर	तत्स	स्वच्छ३	तत्स	जस्तै	तद्	जस्तो	तद्
सुखी	तत्स						

तालिका नं. १०३ क्रियाविशेषण शब्द १६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अबर	तद्	अचेल	तद्	अहिले	तद्	औधी	तद्
घर-घर२	तद्	जहाँतहीं	तद्	धेरै५	तद्	भन्	तद्
डुङ्गुङ्गु	आ	त्यहाँ	तद्	पहिले	तत्स	पक्कै	तद्
बाहिर	तद्	सधैं	तद्	नजिक	आ	सुरुसुरु	तद्

तालिका नं. १०४ क्रिया शब्द ४०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आउनु४	तद्	उफ्रिनु	तद्	कमाउनु	तद्	काट्नु	तद्
खन्याउनु	तद्	खानु	तद्	खिचु	तद्	गन्हाउनु	तद्
गर्नु१४	तद्	घिनाउनु	तद्	घुम्नु	तद्	चढाउनु	तद्
जानु	तद्	थुपानु	तद्	दिनु६	तद्	निसास्सिनु	तद्
निस्कन	तद्	नुहाउनु	तद्	पाउनु४	तद्	पानु	तद्
पुग्नु३	तद्	पुय्याउनु	तद्	फालु	तद्	बन्नु२	तद्
बनाउनु	तद्	बग्नु९	तद्	बोक्नु	तद्	भाग्नु	तद्
माग्नु	तद्	मिसाउनु	तद्	मिसिनु२	तद्	रमाउनु	तद्
राखु	तद्	लिनु	तद्	लग्नु	तद्	सुनाउनु	तद्
हुन३१	तद्	हुर्किनु	तद्	हेर्नु	तद्	लैजानु	तद्

तालिका नं. १०५ संयोजक शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
भने२	तद्	र१०	तद्	तापनि	तद्	पनि७	तत्स

तालिका नं. १०६ नामयोगी शब्द ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
छिन्	तद्	जना	तद्	माथि	तद्	पछि	तद्
भिन्न	तद्	लागि	तद्	सम्म२	तद्	समेत	तद्

तालिका नं. १०७ निपात शब्द २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
तँ	तद्	चाहिँ	तद्				

पाठ १२ : स्वस्थ रहने बानी

यो पाठ पनि प्रबन्ध विधाअन्तर्गत नै पर्दछ । यसमा हामीहरू सधैं स्वस्थ रहनुपर्दछ, शरीर स्वस्थ रह्यो भने हामी निरोगी एवं जाँगरिला हुन्छौं । स्वस्थ रहनका लागि घर वरिपरिको वातावरण स्वस्थ राख्नुपर्दछ । स्वस्थ रहन समयसमयमा नुहाउने र सफा लुगा लगाउने गर्नुपर्छ भन्ने कुरा यस पाठले हामीलाई सिकाउन खोजेको छ ।

यस पाठमा साना ठूला गरी जम्मा ११ अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा १६८ शब्दहरू रहेकामा नाम ७२, सर्वनाम ६, विशेषण ३८, क्रि.वि. ७, क्रिया ३३, ना.यो ४ सं. ५ र निपात ३ रहेका छन् । तल तिनीहरूको आवृत्ति सहितको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १०८ नाम शब्द ७२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आदि२	तत्स	आवश्यकता४	तत्स	आराम	तत्स	इन्जिन	आ
कपाल	तत्स	कसरत	आ	काम२	तत्स	किसिम	आ
क्रियाकलाप	तत्स	ओढ्ने	तद्	कुरा३	तद्	खानेकुरा७	तद्
खानेतरीका	तद्	घर	तद्	छनोट	तद्	जीवनयापन	तत्स
जाँगर	तद्	भिँगा	तद्	डिजेल	आ	तरिका	आ
दाँत	तद्	दिन२	तत्स	छाला	तद्	धन२	तत्स
धूलो	तत्स	धूवाँ	तद्	नड	तद्	दीर्घायु	तत्स
पक्ष	तत्स	परिवार	तत्स	परिश्रम	तत्स	प्रयोग२	तत्स
पुर्जा	आ	पूर्ति	तत्स	पेट्रोल	आ	फलफूल	तद्
फोहोर५	तद्	बादी	तद्	बजार	आ	बानी७	आ
बानीबेहोरा	तद्	बिहान	तद्	मद्दत२	आ	बसाइ	तद्
यात्रा	तत्स	मानिस	तद्	मुख२	तत्स	मांशपेशी	तत्स

मोटरगाडी४	आ	यन्त्र	तत्स	रोग३	तत्स	लुगा३	तद्
वरपर	तत्स	वातावरण	तत्स	विकास३	तत्स	विचार	तत्स
विद्यार्थी	तत्स	समय२	तत्स	व्यायाम	तत्स	शरीर१५	तत्स
सफाइ२	तद्	सञ्चालन	तत्स	सास	तद्	सागपात	तद्
सिरक	तद्	सुरक्षा	तत्स	स्थान	तत्स	सही	तद्
हातखुट्टा	तद्	हावा२	आ	हिँडाइ	तद्		

तालिका नं. १०९ सर्वनाम शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफू	तद्	कुनै	तद्	त्यस२	तद्	यस२	तद्
यो	तद्	हामी	तद्				

तालिका नं. ११० विशेषण शब्द ३८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अमूल्य२	तत्स	असल	आ	अटुट	तद्	आफना	तद्
उपयुक्त	तत्स	कमजोर	आ	खास	आ	जरुरी४	आ
जस्ता२	तद्	जाँगर	तद्	ठूला-ठूला	तद्	ठीक३	तद्
निरोगी	तत्स	दैनिक	तत्स	नयाँ	तद्	नियमित	तत्स
प्रशस्त२	तत्स	पोसिला	तद्	फूर्तिलो	तद्	वञ्चित	तद्
बलियो	तद्	बराबर२	आ	भन्ने	तद्	महँवपूर्ण२	तत्स
महँगा	तद्	राम्रो२	तद्	विभिन्न२	तत्स	व्यक्तिगत	तत्स
शक्ति	तत्स	शिथिल	तत्स	सर्तक	तत्स	सबै	तद्
स्वच्छ२	तत्स	टिकाउ	तद्	सडेगलेका	तद्	स्वस्थ१५	तत्स
त्यसै३	तद्	हाम्रा ९	तद्				

तालिका नं. १११ क्रिया विशेषण शब्द ७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
जसरी	तद्	त्यसरी	तद्	दिनहुँ	तद्	बाहिर	तद्
धेरै	तद्	सधै	तद्	फेरि	तद्		

तालिका नं. ११२ क्रिया शब्द ३३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अपनाउनु२	तद्	आउनु	तद्	उठ्नु३	तद्	उडाउनु	तद्
काट्नु	तद्	कोर्नु	तद्	खानु	तद्	गर्नु१८	तद्
चाहिनु	तद्	तिर्नु	तद्	पाउनु२	तद्	पुगनु	तद्
नुहाउनु	तद्	पर्नु७	तद्	फल्नु	तद्	बच्नु	तद्
बचाउनु	तद्	बनाउनु२	तद्	बस्नु	तद्	बसाल्नु	तद्
भन्कनु	तद्	भगाउनु	तद्	मानिनु	तद्	राख्नु	तद्
लाग्नु	तद्	लाग्नु	तद्	लिनु	तद्	ल्याउनु	तद्
सक्नु२	तद्	माभ्नु	तद्	सिकाउनु	तद्	सुत्नु७	तद्
हुनु१५	तद्						

तालिका नं. ११३ संयोजक शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अथवा	तत्स	एवम्	तत्स	भने५	तद्	र११	तद्
व	तद्	पनि५	तत्स				

तालिका नं. ११४ नामयोगी शब्द ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
भरि	तद्	लागि	तद्	सम्म२	तद्		

तालिका नं. ११५ निपात शब्द ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
त	तद्	नै३	तद्	मात्र२	तत्स		

वर्षे बिदामा घुमेको ठाउँ

यो पनि एउटा प्रबन्ध विधा नै हो । यसमा विशेषगरी सिन्धुपाल्चोकमा रहेको चौतारा भन्ने ठाउँको बारेमा बयान गर्न खोजिएको छ । चौतारा एउटा आर्कषक पर्यटक स्थलको रूपमा रहेको छ । त्यहाँबाट विभिन्न हिमालहरूको मनोरम दृश्य देख्न सकिन्छ, भनी एउटा विद्यार्थीलाई त्यहाँ वर्षे बिदामा घुमाउन खोजेको कुरा यस पाठमा लेखिएको छ ।

यस पाठमा जम्मा १४ वटा अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा शब्द २१४ रहेकोमा नाम ९५, सर्वनाम १२, विशेषण ३२, क्रि.वि. २१ क्रिया ४३, ना.यो ४, संयोजक ४, र निपात ३, रहेका छन् । तिनीहरूको आवृत्ति सहितको विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ११६ नाम शब्द १५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनुभव	तत्स	आनन्द	तत्स	आँखा	तद्	आँगन२	तद्
इच्छा	तत्स	कमेरो	तद्	कागज२	आ	काठमाडौँ	तद्
काभ्रोपलाञ्चोक	तद्	कार्यालय	तत्स	किरण६	तत्स	कुरा३	तद्
कृष्णमन्दिर	तद्	क्रम	तत्स	खानेकुरा२	तद्	खेत	तद्
गल्ली	आ.	गाउँ२	तद्			घण्टा२	तत्स
घर७	तद्	खुशी३	आ.	चित्र	तत्स	चिठी	आ
चौतारा१२	तद्	चौर२	तद्	छिन्	तद्	छोरा२	तद्
छेउ२	तद्	जङ्गल	तद्	जवाफ	आ	जाति	तत्स
जिल्ला३	आ	जुगल	तद्	भ्याल२	आ	क्षेत्री	तद्

टाउको	तद्	टिकट	आ	टुँडिखेल२	आ	टुप्पा	तद्
टौवा	तद्	ठाउँ३	तद्	डाँडा२	तद्	ढुङ्गा२	तद्
तामाङ	आ	थाङ्गा	तद्	दाइ	आ	दिन	तत्स
दोलालघाट२	तद्	धुलिखेल२	तद्			नाम२	तत्स
नेवार	आ	पत्ता	तद्	पराल	तद्	पहाड	तद्
पीपलडाँडा५	तद्	पिँठी	तद्	प्रश्न	तत्स	फुपाजु	तद्
फुपु५	तद्	पाँचखाल	तद्	बनेपा३	तद्	बसन्	आ
बजार२	आ	बसोबास	तद्	बाटो७	तद्	बाबुर	तद्
बाहुन	तद्	बिसौनी	तद्	बुबा ११	तद्	बेला	आ
बेर२	तद्	भक्तपुर	तत्स	भदो	तद्	मानिस२	तद्
मकै	तद्	मोहनी	तद्	यात्रा२	तत्स	रातोमाटो	तद्
रुख	तद्	वनदेवी मन्दिर	तत्स	वातावरण२	तत्स	विद्यालय	तत्स
शहर२	आ	सदरमुकाम२	आ	साँगा भन्ज्याङ	तद्	सिन्धुपाल्चोक	तद्
सुरु	तद्	हात	तद्	हालखबर	तद्	हरियो३	तद्
हिमाल२	तद्						

तालिका नं. ११७ सर्वनाम शब्द १२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
केही	तद्	जुन	तद्	जो	तद्	यहाँ	तद्
ऊ३	तद्	तपाईं	तद्	तिमी४	तद्	त्यस	तद्
त्यही	तद्	म२	तद्	आफू	तद्	यिनी२	तद्
यी	तद्						

तालिका नं. ११८ विशेषण शब्द ३२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अफ्यारो	तद्	अनौठो	तद्	अन्तिम	तत्स	आकर्षक	तत्स
		उकालो	तद्	एकप्र	तद्	एकलैर	तद्
घुमाउरो	तद्	जस्तो	तद्	तल्लीन	तत्स	दृश्य४	तत्स
दङ्गा	आ	धेरै	तद्	निकै	तद्	नौलो	तद्
पाटैपाटा	तद्	पाँच	तद्	पीर२	तद्	भन्दै	तद्
भन्ने	तद्	मनमोहक२	तत्स	सबै२	तद्	सानो	तद्
मुख्य	तत्स	मस्त	आ	सेतो	तद्	साढे	तद्
स्वच्छ	तत्स	यत	तद्	राता	तद्	विभिन्न	तत्स

तालिका नं. ११९ क्रियाविशेषण शब्द ३३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अधि	तद्	अलि२	तद्	करिब	आ.	कसरी	तद्
कहाँ	तद्	धरै	तद्	नजिक	आ	त्यहाँ५	तद्
पुनः	तद्	फेरि२	तद्	बाहिर	तद्	वल्ल	तद्
भन्न२	तद्	भोलि	तद्	यसरी	तद्	अब२	तद्
वित्तिकै	तद्	मनमनै	तद्	माथि	तद्	सधै	तद्
सजिलै	तद्						

तालिका नं. १२० क्रिया शब्द ४३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आउनँ५	तद्	ओर्लनु	तद्	खोज्नु	तद्	गर्नु५	तद्
गुड्नु३	तद्	घुम्न	तद्	चढाउनु	तद्	छाउनु	तद्
छापिनु	तद्	जानु१०	तद्	थाल्नु२	तद्	दिनु३	तद्
देख्नु५	तद्	खानु	तद्	निकाल्नु	तद्	विसनु	तद्
मान्नु	तद्	पुगनु	तद्	पर्नु२	तद्	पठाउनु	तद्
पाउन२	तद्	पुगनु११	तद्	फर्कनु२	तद्	बेच्नु	तद्
भन्नु५	तद्	भेटिनु	तद्	रहनु३	तद्	रमाउनु	तद्
राखिनु२	तद्	लगाउनु२	तद्	पुय्याउनु	तद्	लगनु२	तद्
लागनु	तद्	लिनु	तद्	लेखिनु	तद्	लिप्नु	तद्
लैजानु	तद्	सक्नु	तद्	सकिनु	तद्	सोध्नु४	तद्
हुनु१८	तद्	हेर्नु७	तद्	ल्याउनु	तद्		

तालिका नं. १२१ संयोजक शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
किनभने	तद्	बरु	तद्	र१०	तद्	पनि	तत्स

तालिका नं. १२२ नामयोगी शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
जना	तद्	तर्फ	आ.	पछि६	तद्	मुनि	तद्

तालिका नं. १२३ निपात शब्द ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
त	तद्	है	तद्	मात्र	तत्स		

पाठ १६ : चन्द्रमामा पुग्ने प्रयास

यो पनि एक प्रवन्ध विधा नै हो । यसमा मानिसहरूको चन्द्रमामा पुग्ने प्रयास दिनानुदिन बढेर गइरहेको छ भन्ने कुरा देखाउन खोजिएको छ । वैज्ञानिकहरूले त्यहाँ विभिन्न अध्ययन र अनुसन्धान गरेका छन् । चन्द्रमा मानिसको लागि त्यति नौलो ठाउँ भएको छैन । चन्द्रमाको यात्रा हवाइजहाजबाट संभव हुँदैन यसको लागि बढी गतिले उड्ने रकेट चाहिन्छ । चन्द्रमामा पहिले जीवजन्तुहरूलाई पठाई परीक्षण गरेपश्चात् नै मानिसलाई पठाउन थालिएको हे । सबभन्दा पहिले, सन् १९६९ को २१ जुलाईमा एडवर्ड एल्लिड्रन रनिल आर्मस्टडग चन्द्रमामा पुगेका थिए ।

यस पाठमा जम्माजम्मी १० वटा अनुच्छेद रहेका छन् । सम्पूर्ण शब्दसङ्ख्या १७४ छ भने नाम ७०, सर्वनाम ११, विशेषण ३७, क्रि.वि. ९, क्रिया २९, ना.यो. १०, संयोजक ५ र निपात ३ रहेका छन् । आवृत्ति सहितको विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १२४ नाम शब्द ७०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अध्ययन ४	तत्स	अन्तरिक्ष ६	तत्स	अनुसन्धान ३	तत्स	अमेरिका	आ
आकार	तत्स	आकाश	तत्स	आधार	तत्स	आमा	तत्स
इन्धन	तत्स	उपकरण	तत्स	उपाय	तत्स		
एपोलो एघार	आ	घण्टा	तप्स	काम३	तप्स	कुरा२	तद्
		खुशी	आ	खोज२	तद्	खोजी	तत्स
गति	तत्स	चन्द्रमा २१	तत्स	ज्यान	तद्	ढुङ्गा	तद्
जिद्दी	आ	जिज्ञासा	तत्स	जीवजन्तु२	तत्स	जानकारी२	तद्
ठाउँ	तद्	थाल	तद्	दिन३	तत्स	दुःख	तद्

देश	तत्स	धरहरा	तद्	धौ-धौ	तद्	नमुना	आ
नानी	तद्	निर्माण	तत्स	पानी	तद्	पत्ता	तद्
परिश्रम२	तत्स	पूर्णमा	तत्स	पोसाक	आ	प्रभाव	तत्स
प्रयास२	तत्स	प्रविधि	तत्स	पूर्व सोभियतसंघ	आ	बसोबास	तद्
बालक३	तत्स	बेर	तद्	भाग३	तत्स	मद्दत	आ
माटो२	तद्	मानिस१०	तद्	यात्रा२	तत्स	यान२	तत्स
यात्री३	तत्स			युवा	तत्स	योगदान	तत्स
रकेट५	आ	राता	तद्	वृद्ध	तत्स	शक्ति	तत्स
शरीर	तत्स	सङ्कलन	तत्स	सफलता	तत्स	सहयोग	तत्स
सुधार	तत्स	हवाइजहाज	तद्			श्रेण	तत्स

तालिका नं. १२५ सर्वनाम शब्द ११

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
ऊ	तद्	जो	तद्	ती२	तद्	यस४	तद्
यही	तद्	यिनी	तद्	यी	तद्	यो	तद्
केही	तद्	कि	तद्	त्यो२	तद्		

तालिका नं. १२६ विशेषण शब्द ३८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
एकै	तद्	ऐतिहासिक२	तत्स	जस्तै	तद्	जति	तद्
वैज्ञानिक६	तास	यस्ता	तद्	अथक	तद्	अमेरिकी	तद्
आकर्षित	तत्स	आवश्यक	तत्स	कति	तत्स	कतिपय२	तत्स

केही	तद्	बठी	तद्	जुनेली	तद्	ठूलो	तद्
नयाँ२	तद्	नवीन	तत्स	नष्ट	तत्स	नौलो	तद्
प्राप्त	तत्स	सम्पन्न	तत्स	भन्ने	तद्	त्यति	तद्
मह□वपूर्ण	तत्स	मोहित	तत्स	राम्रो	तद्	विभिन्न३	तत्स
विशेष	तत्स	सफलत	तत्स	सतत्	तत्स	संभव	तत्स
स-साना	तद्	सम्बन्धी	तत्स	फलस्वरूप	तत्स	त्यसै	तद्
दुई तद्							

तालिका नं. १२७ क्रियाविशेषण शब्द ९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अगाडि	तद्	त्यहाँ४	तद्	माथि२	तद्	विरलै	तद्
आज	तद्	अरू	तद्	भन्	तद्	दिनरात	तद्
पहिले	तद्						

तालिका नं. १२८ क्रिया शब्द २९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
उड्नु२	तद्	उडाउनु	तद्	गर्नु१५	तद्	गुमाउनु	तद्
चाहिनु२	तद्	छाड्नु	तद्	जानु	तद्	टेक्नु	तद्
देखाउनु	तद्	देखिनु	तद्	दिनु२	तद्	रमाउनु	तद्
पर्नु	तद्	पुग्नु६	तद्	फर्काउनु	तद्	फर्किनु	तद्
बस्नु	तद्	बनाउनु	तद्	बिताउनु	तद्	पठाउनु३	तद्
भन्नु३	तद्	मिल्नु	तद्	राखिनु	तद्	लगाउनु२	तद्
लाग्नु२	तद्	सक्नु२	तद्	हाल्नु	तद्	हुनु१६	तद्

हेर्नु२	तद्						
---------	-----	--	--	--	--	--	--

तालिका नं. १२९ संयोजक शब्द ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अर्थात्३	तत्स	एवम्	तत्स	भने३	तद्	र ७	तद्
पनि५	तत्स						

तालिका नं. १३० नामयोगी शब्द १०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
निमित्त	तत्स	प्रति	तत्स	वित्तिकै	तद्	भरि	तद्
सहित	तत्स	पटक	तद्	पछाडि२	तद्	समेत	तत्स
भन्दा	तद्	लागि२	तद्				

तालिका नं. १३१ निपात शब्द ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आहा	तद्	त	तद्	नी	तत्स		

पाठ १९ : बचत गरौं

यो पनि एउटा प्रबन्ध विधा नै हो । हामीले रूपैया पैसा बचत गरेर राख्नु पर्छ । जथाभावी रूपमा खर्च गर्नु हुँदैन । रूपैया पैसा बचत गर्नु भन्ने यसले जीवनमा सफल बनाउँछ । जुनसुकै कार्यक्रम गर्दा पनि सावधानीपूर्वक ठीक्क मात्रामा खर्च गर्नुपर्छ भन्ने कुरा बचत गरौं भन्ने पाठले सिकाउन खोजेको छ ।

यस पाठमा जम्मा जम्मी साना-ठूला गरी ९ वटा अनुच्छेद रहेका छन् । जम्मा शब्द संख्या १३५ मध्ये नाम ६०, सर्वनाम ९, विशेषण २७, त्रि.वि. ८, क्रिया २०, ना.यो ३, संयोजक ६ र निपात २ रहेका छन् । तल तिनीहरूको आवृत्ति सहितको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १३२ नाम शब्द ६०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अवस्था	तत्स	आदि	तत्स	आशीर्वाद	तत्स	इष्टमित्र	तत्स
काम५	तत्स	कामना	तत्स	कुरा५	तद्	खर्च ६	आ
खाँचो	तद्	चाडपर्व३	तद्	छाक	तद्	जम्मा	तद्
जीवन	तद्	तिहार	तद्	दुःख२	तद्	दिदी	तद्
देखासिकी	तद्	धन- सम्पत्ति२	तत्स	धारा	तद्	दीर्घायु	तत्स
पसल	आ	परिश्रम२	तत्स	पाटी	तद्	पुस्तकालय	तत्स
फाइदा	आ	फागु	तद्	बजार	आ	बहिनी	तद्
बानी५	आ	बिरामी	तद्	बिहे	तद्	बेला	तद्
बैङ्क	आ	भावना	तत्स	महिना	तद्	मद्दत२	आ
मानिस६	तद्	मान्यजन	तत्स	मोल	तद्	भविष्य	तत्स
योजना	तत्स	रकम२	आ	रुपिया पैसा११	तत्स	लागू	तद्
लहोसार	तद्	वचत७	तद्	विद्यालय	तत्स	व्रतवन्ध	तत्स
सङ्ख्या	तत्स	सद्भाव	तत्स	सावधानीपूर्वक	तद्	साहू	तद्
वस्तु	तत्स	होस्	तद्	साथी	तद्	गरीब	आ
बिल्लीपाठ	तद्	मेहनत	आ	श्राद्ध	तत्स	ऋण२	तत्स

तालिका नं. १३३ सर्वनाम शब्द ९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफू५	तद्	उनी३	तद्	उस	तद्	त्यही	तद्
यस५	तद्	यो	तद्	हामी३	तद्	केही	तद्
जे२	तद्						

तालिका नं. १३४ विशेषण शब्द २७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
असल४	आ	अशक्त	तत्स			कडा	तद्
उचित	तद्	कति	तत्स	कठिन	तत्स	कैयौँ	तद्
जसो	तद्	जस्तो	तद्	जति	तद्	ठूलो	तद्
त्यस्तै	तद्	थोरै	तद्	धनी	तत्स	नातेदार	तद्
फजुल	आ	बुद्धिमान	तत्स	भन्ने३	तद्	यति	तत्स
रमाइलो	तद्	राम्रो२	तद्	बडो	तद्	बढी	तद्
सफल	तत्स	सबै२	तद्	यस्ता	तद्		

तालिका नं. १३५ क्रियाविशेषण शब्द ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अभ्	तद्	भन्	तद्	त्यसै	तद्	पूर्वक	तत्स
वेफ्वाँक	तद्	अरू	तद्	धेरै	तद्	सजिलै	तद्

तालिका नं. १३६ क्रिया शब्द २०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आउनु	तद्	कमाउनु३	तद्	किन्नु३	तद्	काढनु	तद्
खोल्नु	तद्	गर्नु२१	तद्	टार्नु	तद्	तिर्नु	तद्
देखाउनु	तद्	देख्नु२	तद्	बेच्नु	तद्	जोगाउनु२	तद्
पर्नु२	तद्	पुऱ्याउनु	तद्	पाउनु२	तद्	बनाउनु	तद्
मनाउनु	तद्	लगाउनु	तद्	सक्नु५	तद्	हुनु१४	तद्

तालिका नं. १३७ संयोजक शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अथवा२	तत्स	तर	तद्	तसर्थ	तद्	भने	तद्
र३	तद्	वा	तद्				

तालिका नं. १३८ नामयोगी शब्द ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
प्रति	तत्स	भन्दा	तद्	लागि	तद्		

तालिका नं. १३९ निपात शब्द २

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
मात्र२	तत्स	त	तद्				

सारांश

यस पाँचौँ अध्यायमा प्रबन्ध विधाका ६ ओटा पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको सङ्कलन र तिनको आवृत्तिगणना गरिएको छ । यसमा भएका पाठहरू हुन्- 'समाचार पत्र', 'म बागमती नदी हुँ', 'स्वस्थ रहने बानी', 'बसें विदामा घुमेको ठाउँ', 'चन्द्रमामा पुग्ने प्रयास' र 'बचत गरौं' । यी सम्पूर्ण पाठमा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई यहाँ पनि पदवर्ग र स्रोतका आधारमा छुट्टाछुट्टै तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । आवृत्ति भएका शब्दहरूलाई शब्दका पछाडि (१,२,३) अङ्कले सङ्केत गरिएको छ ।

यहाँ शब्द स्रोतका दृष्टिले हेर्दा तत्सम र तद्भव स्रोतका शब्द अधिक मात्रामा प्रयोग भएका छन् भने आगन्तुक शब्द थोरै प्रयोग भएका छन् ।

अध्याय छ

अन्य विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन

६. परिचय

यस अध्यायमा कक्षा ४ को मेरो नेपाली पाठ्यपुस्तकमा सङ्कलित अन्य विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूको जानकारी दिइएको छ । यस अध्यायमा जम्मा ४ वटा पाठहरू रहेका छन् । त्यस मध्ये २ वटा संवाद र २ वटा चिठी रहेका छन् । यस विधाका प्रत्येक पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई शब्दवर्ग (नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रि.वि., क्रिया, ना.यो, योजक र निपात) का आधारमा विभाजन गरी तिनीहरू पाठ अनुसार स्रोतसहित छुट्टाछुट्टै गणना गरिएको छ । आवृत्ति भएका र नभएका शब्दहरूको स्थिति तल देखाइएको छ ।

६.१ अन्य विधामा प्रयुक्त शब्दहरू र तिनको आवृत्तिको अध्ययन

६.१.१. पाठ ५ : बिहेको निम्तो

‘बिहेको निम्तो’ एउटा संवाद हो । यसमा जम्मा ४ जना पात्रहरूले प्रतिनिधित्व गरेका छन् । संवादको शीर्षक ‘बिहेको निम्तो’ रहेको छ । दाइजोको विरोधको विषयमा यो पाठ केन्द्रित छ ।

यस पाठमा जम्मा शब्द संख्या १८१ रहेकामा तीमध्ये नाम ६७, सर्वनाम १७, विशेषण २२, क्रि.वि. १३, क्रिया ३५, नामयोगी ६ संयोजक ५ र निपात १६ रहेका छन् । ती शब्दको आवृत्ति सहितको विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १४० नाम शब्द ६७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
		अचम्म	तद्	आदि ३	तत्स	आश	तत्स
कक्षार	तत्स	कामर	तत्स	काका७	तद्		
कुदार	तद्	कोठा	तद्	केटो४	तद्	खाट	तद्
गहना	तद्	घर५	तद्	घडी	तद्	चुरोट	आ

चुलेनिम्तो२	तद्	छोड्नु१०	तद्	जनता	तत्स	भोला	तद्
ठाउँ	तद्	तिर्खा	तद्	दराज	आ	दाइजो४	तद्
जाँडरक्सी	तद्	दिन२	तत्स	धन्यवाद३	तत्स		
नानी२	तद्	नाम	तत्स	नामर्द	आ	नमस्कार६	तत्स
निमन्त्रणा	तत्स	पढाइ	तद्	परिवार	तत्स	पानी५	तद्
प्रयोग	तत्स	प्राथमिक	तत्स	फुर्सद२	आ	बाबु	तद्
बधाई	आ	बिहे	तद्	बजार२	आ	बुबा७	तद्
बुबा-आमा	तद्	बेला	तत्स	भात्सा	तद्	मच्छेगाउँ२	तद्
		मर्का	तद्	माया	तत्स	मोज	आ
		वर्ष	तत्स	विद्यालय	तत्स	माफ	आ
मज्जा	आ	व्यवहार	तत्स	व्यस्त	तत्स	विचार	तत्स
विरोधी	तत्स	शनिबार	तत्स	सडक	आ	सम्पत्ति	तत्स
सरकार	आ	साथी	तद्	सन्तोष	तत्स	सुकुल	आ
सुर्ती	आ	स्कूल	आ	सोफा	आ		

तालिका नं. १४१ सर्वनाम शब्द १७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अर्का	तद्	उस	तद्	उहाँ २	तद्	कुन	तद्
के ४	तद्	केही	तद्	कुनै	तद्	कोही	तद्
तिमी ४	तद्	आफू	तद्	तफाई ७	तद्	त्यही	तद्
म ९	तद्	यो२	तद्	यो	तद्	हामी २	तद्
जे	तद्						

तालिका नं. १४२ विशेषण शब्द २२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
कृति	तद्	एक	तद्	एकलै	तद्	ठीकै	तद्
गहिरिनु	तद्	चलाख	आ	चिसो	तद्	जस्तो ४	तद्
ठूला	तद्	त्यस २	तद्	त्यस्तो	आ	पहिला	तद्
बरोबर २	तद्	मिल्दो	तद्	राम्रो	तद्	लायक	आ
सबै ३	तद्	साँच्ची	आ	साना	तद्	सानी	तद्
साहै	तद्	हाम्रा	तद्	जस्ती	तद्		

तालिका नं. १४३ क्रियाविशेषण शब्द १३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अब	तद्	अवश्य २	तत्स	कसरी	तद्	कस २	तद्
कहाँ	तद्	खुला २	तद्	घटघट	तद्	अन्त	तद्
अहिले	तद्	बाहिर	तद्	धेरै	तद्	यता	तद्
यसो	तद्						

तालिका नं. १४४ क्रिया शब्द ३५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आउनु १७	तद्	उठ्नु	तद्	खानु २	तद्	खुवाउनु	तद्
खोज्नु ४	तद्	गर्नु १७	तद्	चिन्नु २	तद्	छाड्नु	तद्
जानु	तद्	थाल्नु	तद्	दिनु २	तद्	भेट्नु	तद्

लिनु	तद्	निकाल्नु	तद्	पढ्नु २	तद्	पर्नु २	तद्
पिउनु	तद्	बस्नु २	तद्	बिर्सनु	तद्	बुभ्नु	तद्
भन्नु	तद्	भेटाउनु	तद्	मर्नु	तद्	रहनु ५	तद्
लगाउनु	तद्	लागनु ३	तद्	लिनु २	तद्	लैजानु	तद्
ल्याउनु २	तद्	सक्नु २	तद्	सम्भ्नु	तद्	हुनु १४	तद्
हेर्नु	तद्	कमाउनु	तद्	गहिरिनु	तद्		

तालिका नं. १४५ संयोजक शब्द ५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनि ४	तद्	तर	तद्	र	तद्	पनि ९	तत्स
भने २	तद्						

तालिका नं. १४६ नामयोगी शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
तिर ५	तद्	पछि	तद्	भन्दा	तद्	भिन्न	तद्
लागि	तद्	जना	तद्				

तालिका नं. १४७ निपात शब्द १६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आहा	तद्	ए ३	तद्	कसो-कसो २	तद्	क्या	तद्
खोइ	तद्	खै	तद्	त १६	तद्	न ३	तद्
नि ५	तद्	नै	तद्	निकै	तद्	पो	तद्
ल ३	तद्	ह्वस् २	तद्	है ५	तद्	मात्रै	तद्

पाठ ९: पशुपक्षी र हाम्रो कर्तव्य

यो पाठ पनि संवादको प्रतिनिधित्व गरेको पाठ हो । यसको शीर्षक पशुपक्षी र हाम्रो कर्तव्य रहेको छ । यसमा २ वटा पात्रहरू रहेका छन् । यस पाठमा हामीले पशुपक्षीको संरक्षण गर्नु पर्छ, जथाभावी वनजङ्गल फडानी गर्नु हुँदैन । पशुपक्षीको आश्रयस्थल भनेकै वनजङ्गल हो । वनजङ्गल जोगाइ राख्ने काम हामी मानिसको कर्तव्य हो भन्ने कुरा यस पाठले सिकाउन खोजेको छ ।

यस पाठमा जम्मा शब्द संख्या १६९, रहेकामा नाम ७४, सर्वनाम १५, विशेषण २१, क्रि.वि. ११, क्रिया ३०, नामयोगी ४, संयोजक ८ र निपात ६ रहेका छन् । तल तिनीहरूको आवृत्ति र स्रोत सहितको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १४८ नाम शब्द ७४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अशक्त	तत्स	अर्ना	तद्	आदि	तत्स	आश्रयस्थल	तत्स
उदाहरण	तत्स	उपाय	तत्स	कालिज	तद्	कुखुरा ३	तद्
कुराकानी २	तद्	गाई २	तद्	गोरु	तद्	गुलेली ६	तद्
घर	तद्	कारण	तत्स	खसी २	तद्	गैडा	तद्
चराचुरुङ्गी	तद्	जथाभावी	तद्	घाँटी	तद्	खरायो	तद्
खीर	तद्	जनावर	आ	डढेलो	तद्	थाहा	तद्
दाइ २	आ	दाम्ला	तद्	दुःख	तद्	दूध २	तद्
धुरी	तद्	पिँजडा	तद्	परिवार	तत्स	दानापानी	तत्स
पसले	तद्	पशुपक्षी १०	तत्स	पालनपोषण	तत्स	प्रश्न	तत्स
प्रवृत्ति	तत्स	फँडानी	तद्	फाइदा २	आ	फुल	तद्
बटुवा ९	तद्	बाखा	तद्	बाबु ४	तद्	बासस्थान	तद्
बाघ	तद्	बोका	तद्	भावना	तत्स	मासु २	तत्स

मानिस ५	तद्	माया ३	तत्स	मुजुर	तद्		
भैंसी २	तद्	रक्षा	तत्स	रांगा २	तद्	वनजङ्गल ६	तत्स
वन्यजन्तु २	तत्स	मृग	तत्स	वनविनाश २	तत्स	संरक्षण	तत्स
लीप	तत्स	लुइँचे	तद्	साथी	तद्	सुरक्षा २	तत्स
सुसार	तद्	सेवा	तत्स	सिकार २	आ	स्याहार	तद्
समय ३	तत्स	हेरचाह ४	तद्	हात्ती	तद्	हाँस	तद्
हरिण	तत्स	हरियो २	तद्				

तालिका नं. १४९ सर्वनाम शब्द १५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आफू	तद्	उस	तद्	जस	तद्	तपाईं २	तद्
तिनी	तद्	त्यो ४	तद्	हामी ३	तद्	यिनी ९	तद्
यी	तद्	यो ४	तद्	म	तद्	के	तद्
कस	तद्	केही	तद्	यहाँ	तद्		

तालिका नं. १५० विशेषण शब्द २१

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अन्य	तत्स	जस्तै	तद्	आङ्गना २	तद्	एक	तद्
धनी	तत्स	चेतनशील	तत्स	जस्ता	तद्	जङ्गली २	तद्
ठीक	तद्	त्यसो	तद्	त्यस्तै २	तद्	भन्ने	तद्
बढी २	तद्	यस्तै	तद्	राम्रो	तद्	दुई	तद्
बुद्धिमान	तत्स	हाम्रा	तद्	निर्धा	तद्	दुर्लभ	तत्स
वर्षे	तद्						

तालिका नं. १५१ क्रियाविशेषण शब्द १२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अरू	तद्	अहिले	तद्	अब	तद्	कसरी	तद्
कहिल्यै	तद्	कहाँ	तद्	किन २	तद्	कुनै	तद्
आज	तद्	राम्ररी	तद्	भित्रै	तद्	भुसुत्रुस	तद्

तालिका नं. १५२ क्रिया शब्द ३०

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
काट्नु	तद्	खुवाउनु	तद्	गर्नु १८	तद्	घट्नु २	तद्
चढ्नु	तद्	जानु	तद्	जोगाउनु	तद्	ताक्नु	तद्
दुहुनु	तद्	देख्नु	तद्	दिनु ४	तद्	चिनिनु	तद्
मानु २	तद्	रहनु २	तद्	पाउनु २	तद्	पाल्नु २	तद्
पुग्नु २	तद्	पत्याउनु	तद्	झ्याक्नु ३	तद्	बुभ्नु	तद्
भन्नु ३	तद्	मानु ७	तद्	लगाउनु	तद्	लिनु ४	तद्
सकिनु	तद्	हाँस्नु	तद्	हुनु ७	तद्	हेर्नु २	तद्
उडाउनु २	तद्	बाँध्नु	तद्				

तालिका नं. १५३ नामयोगी शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
बीच	तद्	लागि ३	तद्	सम्म	तद्		

तालिका नं. १५४ संयोजक शब्द ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अथवा २	तत्स	अनि	तद्	तर	तद्	भने २	तद्
भनौ	तद्	र १३	तद्	पनि १२	तत्स	नभन्दै	तद्

तालिका नं. १५५ निपात शब्द ६

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
त ८	तद्	नि	तद्	नै	तद्	पो २	तद्
हा-हा	तद्	चाहिँ	तद्				

पाठ : १७ बुबाको चिठी

यो पाठ एउटा बुबाले छोरालाई लेखेको चिठीको पाठ हो । यसमा बुबाले पोखरामा घुमेका र देखेका महत्वपूर्ण ठाउँहरूको बारेमा वर्णन गर्दै छोरालाई चिठी लेखेका छन् ।

यस पाठमा ५ अनुच्छेद रहेका छन् । सम्पूर्ण शब्द संख्याको १०२ रहेकामा नाम ४९, सर्वनाम ३, विशेषण २२, क्रि.वि. ७, क्रिया १५, नामयोगी १, संयोजक ४ र निपात १ रहेका छन् । तल तिनीहरूको आवृत्ति र स्रोत सहित विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १५६ नाम शब्द ४७

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
		अवश्य	तत्स	आमा	तत्स	आश	तत्स
आर्शीवाद	तत्स	कम	तद्	कार्यालय	तत्स	कालोपत्र	तद्
कुरा ३	तद्			छोरा	तद्	जनकपुर २	तद्
ट्याक्सी	तद्	ठाउँ	तद्	डुङ्गा	तद्	जङ्गल	तद्
ध्यान	तत्स	नदी २	तत्स	पत्र	तद्	पहाड	तद्
पर्यटक	तत्स	पातले छाँगो	तद्	पढाइ २	तद्	पोखरा २	तद्
फेवाताल	तद्	बस	आ	बहिनी	तद्	बुबा	तद्
भ्रमण	तत्स	भाइ	तद्	महेन्द्रगुफा	तद्	माछापुच्छ्रे	तद्

मानिस	तद्	मिति	तत्स	माया	तत्स	यातायात	तत्स
विद्यालय	तत्स	विन्ध्यवासिनी	तत्स	विमानस्थल	तत्स	बुद्धविहार	तद्
वेगनास ताल	तद्	लालबराही	तद्	सौन्दर्य	तत्स	सडक	आ
सयर	आ	साधन	तत्स	हिमाल	तद्	जमघट	तद्
हरियो	तद्						

तालिका नं. १५७ सर्वनाम शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
तिमी ५	तद्	आफू	तद्	मऱ	तद्		
यो	तद्						

तालिका नं. १५८ विशेषण शब्द २२

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आनन्द	तत्स			ज्यादै	आ	प्राकृतिक	तत्स
मनै	तद्	मुग्ध	तत्स	टाढा-टाढा	तद्	दृश्य	तत्स
		नयाँ	तद्	प्रशस्त	तत्स	महवपूर्ण २	तत्स
रमाइलो	तद्	राम्रो	तद्	शुभ	तत्स	सन्चै	तद्
विदेशी		रमणीय	तत्स	सबै	तद्	सेती	तद्
शैक्षिक	तत्स	२०५१।२।११					

तालिका नं. १५९ क्रियाविशेषण शब्द ८

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अरू २	तद्	कस	तद्	भसङ्ग	अमू	धेरै	तद्
तल	तत्स	राम्रो	तद्	औधि	तद्	यहाँ	तद्

तालिका नं. १६० क्रिया शब्द १५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आउनु २	तद्	गर्नु ३	तद्	चढ्नु	तद्	चल्नु	तद्
जानु	तद्	दिनु २	तद्	नथ्याउनु	तद्	गहिरिनु	तद्
बग्नु	तद्	लेख्नु ३	तद्	देखिनु ४	तद्	हुनु ८	तद्
हेर्नु ४	तद्	सुनाउनु	तद्	रहनु	तद्		

तालिका नं. १६१ नामयोगी शब्द १

शब्द	स्रोत
पछि	तद्

तालिका नं. १६२ संयोजक शब्द ४

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
किनभने	तद्	भने	तद्	र ४	तद्	पनि ३	तत्स

तालिका नं. १६३ निपात शब्द १

शब्द	स्रोत
त	तद्

पाठ २१: प्रधानध्यापकलाई निवेदन

औपचारिक वा कार्यालयसम्बन्धी चिठीहरूको प्रतिनिधित्व गरेको यस निवेदनमा कार्यालयसम्बन्धी चिठी कसरी लेख्नु पर्दो रहेछ भन्ने कुरा प्रस्तुत गरिएको छ । एकलै र सामुहिक रूपमा विद्यार्थीहरू मार्फत निवेदन लेखिएको छ । पहिलोमा विदा पाऊँ भनी कक्षा ४ को छात्र चन्द्रबहादुर महर्जनले आफूलाई रुघाखोकी लागेकोले विरामी लागेको छ भने अर्कोमा सांस्कृतिक कार्यक्रम गर्ने इच्छा भएकाले कक्षा ४ का छात्रहरूले सामग्री पाऊँ भन्दै निवेदन गर्ने लेखेका छन् । यसमा जम्मा शब्द संख्या ५९ रहेकामा नाम ३५, सर्वनाम ३, विशेषण ११, क्रि.वि. १, क्रिया ९, नामयोगी ०, संयोजक ० र निपात रहेका छन् । जसको आवृत्ति र स्रोत सहितको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६४ नाम शब्द ३५

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अनुरोध २	तत्स	इच्छा	तत्स	कक्षा २	तत्स	कार्यक्रम ३	तत्स
चाप	तद्	छात्र	तत्स	जनता	तत्स	चन्द्रबहादुर	तद्
दिन २	तत्स	दिव्यनगर	तद्	प्राथमिक	तत्स	प्रधानाध्यापक	तत्स
		मादल	तद्	मुरली	तद्	माध्यमिक	तत्स
मिति २	तत्स	नेपाल	तद्	रुघाखोकी	तद्	रोल नं.	आ
विद्यालय	तत्स	वार्षिक	तत्स	विदा २	तत्स	विषय २	तत्स
विद्यानगर	तत्स	सामान ३	आ	समारोह	तत्स	सामग्री	तत्स
सञ्चालन	तत्स	श्री	तत्स	श्रृङ्गार	तद्	हार्मोनियम	आ
हिजो	आ	जोर ३	तद्	१ थान २	तद्		

तालिका नं. १६५ सर्वनाम शब्द ३

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
म	तद्	यो	तद्	हामी ३	तद्

तालिका नं. १६६ विशेषण शब्द ११

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
अभ्यास	तत्स	आज्ञाकारी	तत्स	उक्त	तत्स	त्यसै	तद्
प्रदर्शित	तत्स	उपलब्ध	तत्स	राष्ट्रिय	तत्स	सांस्कृतिक २	तत्स
श्रीमान् २	तत्स	२०५२।६।८२		२०५२।६।६			

तालिका नं. १६७ क्रियाविशेषण शब्द १

शब्द	स्रोत
तल	तत्स

तालिका नं. १६८ क्रिया शब्द ९

शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत	शब्द	स्रोत
आउनु	तद्	गर्नु ४	तद्	चाहनु	तद्	दिनु ३	तद्
सक्नु	तद्	पाउनु	तद्	गराउनु	तद्	मिल्नु	तद्
हुनु	तद्						

नामयोगी ०

संयोजक ०

निपात ०

सारांश

यस छैटौँ अध्यायमा अन्य विधाका पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दहरूको सङ्कलन र तिनको आवृत्ति प्रस्तुत गरिएको छ । 'बिहेको निम्तो' र 'पशुपंक्षी र हाम्रो कर्तव्य' भन्ने २ वटा संवाद, 'बुबाको चिठी' र 'प्रधानाध्यापकलाई निवेदन' भन्ने एउटा चिठी र अर्को निवेदन यस अध्यायमा सङ्कलित छन् । यस अध्यायमा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई शब्दवर्ग र स्रोतका आधारमा छुट्टाछुट्टै आवृत्ति सहित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । आवृत्ति भएका शब्दहरूलाई शब्दका पछाडि (१,२,३) अङ्कले सङ्केत गरिएको छ ।

यहाँ पनि अधिल्ला अध्यायहरूमा जस्तै स्रोतका दृष्टिले तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग भएको देखिन्छ र पदवर्गका दृष्टिले नामिक शब्दको ज्यादा प्रयोग भएको पाइन्छ ।

अध्याय-सात

पाठ्यपुस्तकका सम्पूर्ण पाठमा प्रयुक्त समग्र शब्दहरूको विश्लेषण

७.१ शब्दवर्गका दृष्टिले समग्र शब्दहरूको स्थिति

यस अध्यायमा कक्षा ४ को “मेरो नेपाली किताब” मा प्रयुक्त समग्र शब्दहरूलाई शब्दवर्गका आधारमा वर्गीकरण गरी तिनको गणना गर्नुका साथै सरलता र जटिलताका दृष्टिले के कस्ता शब्दहरू प्रयोग भएका छन् भन्ने सामान्य जानकारी दिने प्रयास गरिएको छ । शब्दवर्गका दृष्टिले उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रिया विशेषण, नामयोगी, संयोजक र निपातमा छुट्याइएको छ । प्रयुक्त शब्दहरू के कति छन्, कति आवृत्ति भएका छन्, कति अनावृत्त छन् र समग्रमा कति छन् भन्ने कुरा तालिका नं. १६९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६९

क्र.सं.	शब्दवर्ग	आवृत्ति भएका शब्द	आवृत्ति नभएका शब्द	जम्मा शब्द सख्या	प्रतिशत
१.	नाम	३४०	५००	८४	५३.४६ %
२.	सर्वनाम	३३	७	४०	२.५४ %
३.	विशेषण	८८	१९४	२८२	१७.८५ %
४.	क्रियाविशेषण	४४	५६	९८	६.२३ %
५.	क्रिया	१०४	११८	२२२	१४.१३ %
६.	नामयोगी	२२	१९	४१	२.६० %
७.	संयोजक	१५	४	१९	१.२० %
८.	निपात	१७	१२	२९	१.८४ %
	जम्मा	६६३	९०८	१५७१	१०० %

तालिका नं. १६९ का आधारमा यस पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त भएका समग्र शब्दहरू जम्मा १५७१ रहेकामा सबभन्दा बढी नाम शब्द ८४० रहेका छन् । त्यसैगरी दोस्रोमा विशेषण शब्द जम्मा २८२, तेस्रोमा क्रियाशब्द जम्मा २२२, चौथोमा

क्रियाविशेषण जम्मा शब्द ९८, पाँचौमा सर्वनाम शब्द जम्मा ४०, छैठौँमा नामयोगी शब्द जम्मा ४१, सातौँमा निपात शब्द जम्मा २९ र आठौँमा संयोजक शब्द जम्मा १९ रहेका छन् ।

उक्त पाठ्यपुस्तकका पाठमा रहेका सम्पूर्ण शब्दमध्ये आवृत्ति भएका शब्द जम्मा ६६३ र अनावृत्त शब्द ९०८ रहेको पाइयो ।

७.१.१ नाम शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा जम्मा नाम शब्द ८४० छन् यो जम्मा शब्द संख्याको ५३.४६% हुन आउँछ । यसमा प्रयुक्त जम्मा शब्दमध्ये आवृत्ति भएका शब्द संख्या ३४० र नभएका शब्द ५०० छन् । जसमा सबभन्दा बढी 'मानिस' शब्द ५१ पटक आवृत्ति भएको छ । त्यसपछि 'काम' ५० पटक 'कुरा' ४७ पटक, 'घर' २७ पटक, 'बुबा' २५ पटक, 'दिन' २४ पटक आवृत्ति भएका छन् । यसरी आवृत्ति कम हुँदै गएर शून्यमा झरेको छ । यसरी हेर्दा के देखिन्छ भने शब्दहरूको क्रम खासै मिलेजस्तो देखिँदैन । आवृत्ति हुने शब्दहरू पनि दैनिक व्यवहारमा प्रयोग हुने प्रचलित शब्दहरू रहेका छन् । सम्पूर्ण पाठमा प्रयोग भएका नाम शब्दहरूको आवृत्ति सहितको विवरण परिशिष्टमा दिइएको छ ।

७.१.२.सर्वनाम शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा सर्वनाम शब्द जम्मा ४० रहेका छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको २.५४% हुन आउँछ । यसमा आवृत्ति भएका शब्द ३३ रहेका छन् भने अनावृत्त शब्द ७ रहेका छन् । सबभन्दा बढी पटक 'म' शब्दको ११९ पटक आवृत्ति भएको छ । त्यस्तैगरी 'आफू' ४९ पटक, 'तिमी' ४१ पटक, 'उनी' ३१ पटक, 'मेरो' ३१ पटक, 'यस' २४ पटक हुँदै क्रमशः कम भएका छन् । यहाँ सर्वनाम शब्दको आवृत्ति प्रायः मिलेकै देखिन्छ । सर्वनाम शब्दलाई परिशिष्टमा देखाइएको छ ।

७.१.३ विशेषण शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा प्रयुक्त विशेषण शब्द जम्मा २८२ रहेका छन् जुन जम्मा शब्द सङ्ख्याको १७.९५% हुन आउँछ । यसमा आवृत्ति भएका शब्द ८८ नभएका शब्द १९४ रहेका छन् । यहाँ सबभन्दा बढी सबै ३५ पटक आवृत्ति भएको छ । एक ३०, एउटा

२५, भन्ने २५, हाम्रो १८ हुँदै क्रमशः शून्यमा भरेको छ । यसरी हेर्दा विशेषण शब्दहरूको स्थिति मिलेकै देखिन्छ । विशेषण शब्दहरूलाई आवृत्ति सहित परिशिष्टमा देखाइएको छ ।

७.१.४ क्रियाविशेषण शब्दहरूको स्थिति

यसमा प्रयुक्त शब्द ९८ रहेका छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको ६.२३% रहेको छ । जसमा आवृत्ति भएका शब्द ४४ र नभएका शब्द ५४ रहेका छन् । सबभन्दा बढी त्यहाँ शब्द १४ पटक आवृत्ति भएको छ । किन ११ पटक अब १२ पटक, कसरी १०, हुँदै क्रमशः कम हुँदै शून्यमा भरेको छ । यसरी क्रि.वि. शब्द त्यति धेरैपटक आवृत्ति भएको छैन । जसको आवृत्ति सहितको विवरण परिशिष्टमा देखाइएको छ ।

७.१.५ क्रिया शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा जम्मा क्रिया शब्द २२२ रहेका छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको १४.१३% हुन आउँछ । यसमा आवृत्ति भएका १०४ शब्द र नभएका ११८ शब्द रहेका छन् । सबभन्दा बढी हुनु २५० पटक आवृत्ति भएको छ । गर्नु १९० पटक, आउनु ५३ पटक, दिनु ५९ पटक, जानु ३५ पटक हुँदै क्रमशः कम हुँदै शून्य आवृत्ति भएको छ । यसरी हेर्दा शब्दहरूको क्रम खासै मिलेजस्तो लाग्दैन । क्रिया शब्दको आवृत्ति सहितको विवरण परिशिष्टमा देखाइएको छ ।

७.१.६ नामयोगी शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा नामयोगी शब्द ४१ रहेका छन् जुन सम्पूर्ण शब्द संख्याको २.६०% रहेको छ । यसमा आवृत्ति भएका २२ वटा शब्द र नभएका १९ रहेका छन् । सबभन्दा बढी पछि ३३ पटक आवृत्ति भएको छ । तिर १५, लागि १४ पटक आवृत्ति हुँदै क्रमशः शून्य आवृत्ति भएको छ । यसमा पनि शब्दहरू धेरैपटक आवृत्ति भएका छैनन् । यसमा पनि आवृत्ति क्रम मिलेको छ । नामयोगी शब्दको आवृत्तिसहित विवरण परिशिष्टमा देखाइएको छ ।

७.१.७ संयोजक शब्दको स्थिति

यस पुस्तकमा संयोजक शब्द १९ रहेका छन् जुन सम्पूर्ण शब्द संख्याको १.२०% रहेको छ । यसमा आवृत्ति भएका शब्द १५ र नभएका शब्द ४ रहेका छन् ।

सवभन्दा बढी र १२३ पटक आवृत्ति भएको छ । पनि ११६ पटक, भने ३० पटक, किनभने, बरु, तर, अथवा ५-५ पटक आवृत्ति भएका छन् । यसमा पनि संयोजक शब्दको आवृत्ति धेरै रहेको छ । आवृत्तिक्रम हेर्दा मिलेकै देखिन्छ । संयोजक शब्दहरूलाई आवृत्तिसहितको विवरण परिशिष्टमा देखाइएको छ ।

७.१.८ निपात शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा निपात शब्द २९ रहेका छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको १.८४% रहेको छ । यसमा आवृत्ति भएका शब्दहरू १७ र नभएका १२ शब्द छन् । सवभन्दा बढी 'तँ' ५१ पटक आवृत्ति भएको छ । 'मात्र' ९, 'है' ९, 'नै' ६ पटक गरी क्रमशः शून्य आवृत्ति भएको छ । निपात शब्दहरू धेरै आवृत्तियुक्त नै छन् । तिनीहरूको आवृत्ति सहितको विवरण परिशिष्टमा देखाइएको छ ।

७.२ स्रोतका दृष्टिले समग्र शब्दहरूको स्थिति

यहाँ ७.१ मा प्रयुक्त शब्दहरूलाई स्रोतका आधारमा छुट्टयाइएको छ । शब्दवर्ग (नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियाविशेषण, क्रिया, नामयोगी, संयोजक, नामयोगी र निपात) अनुसार स्रोत छुट्टयाइएको छ भन्ने कुरा तालिका २ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १७०

क्र.सं.	शब्दवर्ग	तत्स	तद्	आ.	अ.मू.	जम्मा
१.	नाम	३५०	३८५	१०४	१	८४०
२.	सर्वनाम	-	३९	१	-	४०
३.	विशेषण	१२३	१३४	२५	-	२८२
४.	क्रियाविशेषण	१०	७७	३	८	९८
५.	क्रिया	-	२२२	-	-	२२२
६.	नामयोगी	६	३२	३	-	४१
७.	संयोजक	५	१३	१	-	१९
८.	निपात	२	२७	-	-	२९
	जम्मा	४९६	९२९	१३७	९	१५७१
	प्रतिशत	३१.५७%	५९.१३%	८.७२%	०.५७%	

तालिका १७० अनुसार जम्मा तत्सम शब्द ४९६, तद्भव शब्द ९२९, आगन्तुक शब्द १३७ र अमू ९ रहेका छन् । यस पुस्तकमा सबभन्दा बढी तद्भव शब्द र सबभन्दा कम अमू रहेका छन् ।

७.२.१ तद्भव शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा जम्मा ९२९ तद्भव शब्द छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको ५९.१३% हुन आउँछ । यसमा नाम ३८५, सर्वनाम ३९, विशेषण, १३४, क्रि.वि. ७७, क्रिया २२२, नामयोगी ३२, संयोजक १३ र निपात २७ रहेका छन् । सबभन्दा धेरै तद्भव शब्द नाम शब्दका रहेका छन् ।

७.२.२ तत्सम शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा जम्मा ४९६ तत्सम शब्द छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको ३१.५७% हुन आउँछ । यसमा नाम ३५०, विशेषण १२३, क्रि.वि. १०, नामयोगी ६, संयोजक ५ र निपात २ रहेका छन् ।

७.२.३ आगन्तुक शब्दहरूको स्थिति

यस पुस्तकमा जम्मा १३७ आगन्तुक शब्द छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको ८.७२% हुन आउँछ । यसमा नाम १०४, सर्वनाम १, विशेषण २५, क्रि.वि. ३, नामयोगी ३ र संयोजक १ रहेका छन् । स्रोतका दृष्टिले आगन्तुक शब्द तेस्रो स्थानमा रहेका छन् ।

७.२.४ अनुकरणमूल

यस पुस्तकमा जम्मा ९ अनुकरणमूल शब्द छन् जुन जम्मा शब्द संख्याको ०.५७% हुन आउँछ । यसमा नाम शब्द १ र क्रि.वि. शब्द ८ रहेका छन् ।

७.३ सरलता र जटिलताका दृष्टिले शब्दहरूको अध्ययन

(क) शब्दभण्डारको अध्ययन एक महत्वपूर्ण र जटिल कार्य हो । भाषामा प्रयुक्त शब्दहरू कुन तहका लागि कुन र कस्ता शब्दहरू छनोट गर्नुपर्छ भन्ने कुरा निश्चित रूपमा तोकिनुपर्ने हुन्छ । विद्यार्थीको उमेर, रुचि, चाहना, तह, सिकाइ क्षमता अनुसार शब्दहरू तय गरिनुपर्ने हुन्छ । प्राथमिक तहको अन्तमा विद्यार्थीहरूले ३००० शब्दको प्रयोग गरी लेख्न र सिक्न सक्नेछन् भन्ने कुरा

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०४९ मा भाषा सिकाइ उपलब्धीको शब्दभण्डार अन्तर्गत उल्लेख गरिएको छ । त्यसरी पाठ्यक्रममा तोकिए पनि यस पुस्तकमा जम्मा १५७१ शब्दहरू रहेका छन् । त्यसबाट थाहा हुन्छ की शब्दभण्डार सम्बन्धी प्राथमिक तहको उद्देश्य पूरा हुन सक्दैन । यसमा के कस्ता शब्दहरू राख्ने भन्ने उल्लेख गरिएको छैन । भाषा सिकाइमा शब्दभण्डारसँग सम्बन्धित छनोट र स्तरणलाई ध्यान दिएर शब्दहरूको चयन गर्न सकेमा उद्देश्यहरू पूरा गर्न सजिलो पर्ने देखिन्छ ।

- (ख) दैनिक व्यवहारमा प्रयोग हुने शब्दहरूलाई शब्द भण्डारमा छनोट गर्दा ध्यान दिनुपर्दछ । त्यस्ता शब्दहरूको छनोट पनि बढी हुने गर्दछ । त्यसलाई स्वाभाविक पनि मानिन्छ । यस आधारमा हेर्दा उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूमा मानिस, काम, कुरा, घर, बुबा दिन धेरैपटक आवृत्ति भएको देखिन्छ । यी शब्द भनेका सरल शब्द र व्यवहारमा बढी प्रयोग हुने शब्द हुन् ।
- (ग) भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको छनोट गर्दा बाह्य र आन्तरिक आधारलाई ध्यान दिनुपर्दछ । पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई उक्त आधारमा हेर्दा आवृत्तिको क्रम केही हदसम्म सन्तुलित रूपमा वितरण भएको देखिन्छ भने केही शब्दहरू अत्यधिक रूपमा आवृत्ति भएको देखिन्छ । जस्तै हुनु (२५०) पटक, गर्नु (१९०) पटक, आउँनु (५३) पटक, दिनु (७२), जानु भन्नु (६०) जस्ता शब्दहरू अत्यधिक रूपमा आवृत्ति भएका छन् ।
- (घ) मनोवैज्ञानिक दृष्टिले उक्त शब्दहरूको विश्लेषण गर्दा विद्यार्थी(हरूको रुचि, तह, क्षमता र स्तर भन्दा बाहिरका शब्दहरू पनि प्रयोग भएको देखिन्छ । जस्तै बेफवाँक, पल्याकपुलुक, वाक्पटुता, दीर्घायु, नामदीपन, गौरवधारी, बिल्लीपाठ, उक्त शब्दहरू शिक्षणीय दृष्टिले पनि कठिन छन् ।

सारांश

यसरी यस अध्यायमा तालिका नं. १६९ शब्दवर्गका दृष्टिले समग्र शब्दहरूको स्थितिको बारेमा देखाइएको छ । पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरू आवृत्ति सहित जम्मा

१५७१ रहेका छन् । सबभन्दा बढी नाम शब्द (८४०) रहेका छन् भने सबभन्दा कम संयोजक शब्द (१९) रहेका छन् ।

त्यसैगरी तालिका नं. १७० मा स्रोतका दृष्टिले समग्र शब्दहरूको स्थिति देखाइएको छ । सबभन्दा बढी तद्भव (९२९) शब्द रहेका छन् । सबभन्दा कम अनुकरणमूल (९) शब्द रहेका छन् । यस पुस्तकमा तत्सम दोस्रो र आगन्तुक शब्द तेस्रो स्थानमा रहेका छन् ।

त्यसैगरी नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक र निपात शब्दहरूको छुट्टाछुट्टै रूपमा के, कस्ता र कति-कति शब्द रहेका छन् भन्ने कुरा देखाइएको छ । साथै तत्सम, तद्भव, आगन्तुक र अनुकरणमूल शब्दहरूका पनि छुट्टाछुट्टै रूपमा के, कस्ता र कति-कति शब्द रहेका छन् भन्ने देखाइएको छ ।

अध्याय आठ

उपसंहार

८.१ उपसंहार

- (क) प्रस्तुत अध्ययनमा कक्षा ४ को 'मेरो नेपाली किताब'मा प्रयुक्त सम्पूर्ण शब्दहरू अकारादि क्रममा मिलाई तिनको पाठगत र समग्र रूपमा जम्मा संख्या र आवृत्ति निकालिएको छ। त्यसबाहेक त्यस्ता शब्दहरूलाई शब्दवर्गका आधारमा समेत वर्गीकरण गरी गणना गरिएको छ।
- (ख) प्रस्तुत कक्षा ४ को 'मेरो नेपाली किताब'मा जम्मा २२ ओटा पाठहरू समावेश गरिएका छन्। उक्त पाठहरूमा कविता विधाका ६ ओटा, कथा विधाका ६ ओटा, प्रबन्ध विधाका ६ ओटा र अन्य विधाका ४ ओटा पाठ रहेका छन्। अन्य विधाका पाठअन्तर्गत संवादमा २, चिठीमा १ र प्रधानाध्यापकलाई निवेदनमा १ = ४ रहेका छन्।
- (ग) सम्पूर्ण २२ पाठहरूमा प्रयुक्त शब्दलाई शब्दवर्गका आधारमा विभाजन गर्दा पहिलो स्थानमा सबभन्दा बढी नामवर्गका शब्दहरू ८४० (सम्पूर्ण शब्द संख्याको ५३.४६%) रहेका छन्। दोस्रो स्थानमा विशेषणवर्गका शब्दहरू २८२ (सम्पूर्ण शब्द संख्याको १७.९५%) देखिन्छन्। त्यस्तै तेस्रो स्थानमा क्रियावर्गका शब्दहरू २२, (सम्पूर्ण शब्द संख्याको १४.१३%) रहेका छन्। चौथो स्थानमा क्रियाविशेषणवर्गका शब्दहरू ९८, (सम्पूर्ण शब्द संख्याको ६.२३%) पाइन्छन्। पाँचौँ स्थानमा सर्वनामवर्गका शब्दहरू ४०, (सम्पूर्ण शब्दसंख्याको २.५४%) छन् भने छैठौँ स्थानमा नामयोगीवर्गका शब्दहरू (सम्पूर्ण शब्दसंख्याको २.६०%) छन्। सातौँ स्थानमा निपातवर्गका शब्दहरू २९ (सम्पूर्ण शब्दसंख्याको १.८४%) रहेका छन्। आठौँ स्थानमा संयोजक शब्दहरू १९, (सम्पूर्ण शब्दसंख्याको १.२०%) रहेका छन्। यसरी शब्दवर्गका दृष्टिले उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई ८ वर्गमा विभाजन गरिएको छ।
- (घ) उक्त पाठ्यपुस्तकमा रहेका शब्दहरूलाई स्रोतका आधारमा पनि विभाजन गरिएको छ। यी शब्दलाई चार स्रोतमा बाँडिएको छ - तत्सम, तद्भव,

आगन्तुक र अनुकरणमूल । यीमध्ये सबभन्दा बढी तद्भव ९४० (जम्मा शब्द संख्याको ५९.१३% हुन आउँछ) त्यसपछि तत्सम शब्द ४९७, अनि आगन्तुक शब्द १३७ (जम्मा शब्द संख्याको ३१.५७% हुन आउँछ ।) (जम्मा शब्द संख्याको ८.७२% हुन आउँछ ।) र अन्तिममा अनुकरण मूल शब्द ९ (जम्मा शब्द संख्याको ०.५७% हुन आउँछ ।) रहेका छन् ।

- (ड) उक्त पाठ्यपुस्तकमा रहेका शब्दहरूको आवृत्ति हेर्दा केही शब्दहरू अत्यधिक रूपमा आवृत्ति भएका छन् । शब्दवर्गको स्थिति हेर्दा नाम शब्दमा ०-५१ पटक सम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू छन् । सर्वनाममा ०-१७७ पटक सम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू छन् । विशेषणमा ०-३५ पटकसम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू छन् । क्रियाविशेषणमा ०-१४ पटक सम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू छन् । क्रिया शब्दहरूमा ०-२५० पटक सम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू छन् । नामयोगीमा ०-३३ पटकसम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू छन् । संयोजकमा ०-१२३ पटकसम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू छन् । निपातमा ०-५१ पटकसम्म आवृत्ति भएका शब्दहरू रहेका छन् ।
- (च) यसरी आवृत्तिका दृष्टिले कुनै शब्दको आवृत्ति ज्यादै अधिक हुनु र कतिपय शब्दहरूको आवृत्ति शून्य हुनु छनोटका दृष्टिले त्यति सन्तोषजनक मान्न सकिदैन । शब्दहरूको आवृत्तिक्रम पनि त्यति सन्तुलित रूपमा मिलेको देखिँदैन एउटै पाठमा पनि कुनै शब्द धेरै पटक आवृत्ति हुनु र कुनै पाठमा शून्य आवृत्ति हुनु र कुनैमा ती शब्द नै प्रयोग नहुनुले शब्दभण्डारको चयन, छनोट र विस्तरणका दृष्टिले उक्त पाठ्यपुस्तक उपयुक्त र वैज्ञानिक छ भन्न सकिँदैन ।

८.२ सुझावहरू

- (क) पाठ्यपुस्तकमा शब्दहरूको स्थान महत्वपूर्ण हुने हुनाले सबै शब्दहरूलाई समानुपातिक रूपमा स्थान दिएर पाठ्यपुस्तक निर्माण गरिनुपर्दछ ।
- (ख) पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा छनोट र स्तरणको सिद्धान्तलाई उपयुक्त ढंगले परिपालन गरिनुपर्दछ ।

- (ग) शब्दहरूको चयन गर्दा विद्यार्थीहरूका दैनिक व्यवहरमा प्रयोग हुने शब्दहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ ।
- (घ) विद्यार्थीहरूले उच्चारण नै गर्न नसक्ने गाढा शब्दहरू पाठ्यपुस्तकमा राख्नुहुँदैन ।
- (ङ) शब्दकोश भन्दा बाहिरका शब्दहरू पाठ्यपुस्तकमा समावेश गर्नु हुँदैन ।
- (च) पाठ्यक्रम निर्माता र पाठ्यपुस्तक लेखकले शब्दहरूको छनोट गर्दा उचित तालमेल मिलाएर गर्नु पर्दछ ।
- (छ) पाठ्यपुस्तकमा भएका कतिपय अशुद्ध र अस्पष्ट शब्दहरूलाई शुद्ध र स्पष्टसँग प्रस्तुत गर्नुपर्दछ ।

परिशिष्ट

अ					
अँध्यारो-५	अकस्मात्	अखबार-६	अगाडि-७	अघि-५	अचम्म-२
अचल	अचेल	अभ्र-४	अटुट	अड्याउनु	अतालिनु
अथक	अथवा-५	अधिकार	अनि-८	अनुभव-२	अनुसन्धान-२
अनुसार	अनुहार	अनौठो	अन्त	अन्तरिक्ष	अन्तिम
अन्तै	अन्न-५	अन्य	अपनाउनु	अपमान-२	अपार
अप्ट्यारो	अब-१६	अभ्यास	अमूल्य	अमेरिका	अमेरिकी
अरु-८	अर्को-६	अर्ति	अर्थात्	अर्ना	अलमलिनु
अलि-२	अवधि	अवश्य-२	अवसर-२	अवस्था-२	अशक्त-२
असल	असम्भव	अहिले-८	अहँ		
आ					
आँखा	आँगन-३	आँट	आँसु-३	आकर्षक	आकर्षित
आकार	आकाश-१५	आज-५	आज्ञा-३	आज्ञाकारी-२	आदर
आदि-११	आदेश	आधार	आनन्द-३	आफू-४६	आभार
आभारी	आमा-१५	आम्दानी	आराम-२	आलोचना	आवाज-४
आवश्यक	आवश्यकता-४	आश-३	आशा	आर्शीवाद-२	आश्चर्यचकितता
आश्रम-७	आश्रयास्थल	आहा-२			
इ					
इच्छा-११	इन्जिन	इन्धन-२	इष्टमित्र		
ई					
ईट	ईश				

उ					
उकालो	उक्त	उखान	उखेलु	उचालु	उचित
उच्च	उच्छृङ्खल	उज्यालो-२	उठ्नु-५	उठाउनु	उड्नु-२
उडाउनु-४	उता-२	उत्तम	उत्तर	उत्सुकता	उदाउनु
उदाहरण	उद्धृत	उद्दण्ड	उद्योग	उन-४	उनी-३१
उन्नती-२	उपकरण	उपकार	उपत्यका	उपदेश	उपद्रव
उर्पयुक्त	उपलब्ध	उपस्थित	उपाय-२	उफ्रनु	उभिनु
	उमेदवार	उस-६	उहाँ-३	उही	
ऊ					
ऊ-७					
ऋ					
ऋण-३	ऋषि-११				
ए					
एउटा-२५	एकआपस	एक-३१	एकछिन-२	एकथरी	एकोहोरो
एक्कासी-२	एकल-४	एपोलोएघार	एवम-३		
ऐ					
ऐतिहासिक					
ओ					
ओटै	ओडार-२	ओढ्ने	ओरालो	ओर्लनु	ओहोरदोहोर
औ					
औधि	औलाउनु				
अं					
अंगालो					

क					
कठिन	कडा	कता-३	कति-३	कतिन्जेल	कतिपय
कथा-७	कदर	कप	कपाल	कमजोर	कमाउनु-६
कमेरो	कराउनु	करिब	कर्णाली	कर्तव्य-२	कलकल
कलकारखाना	कस-२	कसरत	कसरी-१०	कसै-२	कसोकसो
कस्तो-२	कक्षा-४	कहलाउनु	कहाँ-५	कहालिनु	कहिले-२
कहिलेकाहीं	कहिल्यै-३	काका-२	कागज-२	काट्नु-३	काठमाडौं-८
काढ्नु	कान-२	कानेखुशी	काभ्रेपलान्चोक	काम-५०	कामना
कायल	कारण-३	कार्यक्रम-३	कार्यालय-२	काल	कालिज
कालो	कालोपत्र	काल्पनिक	कि-७	किन-११	किनकी
किनभने-५	किनार-८	किन्नु-५	किरण-८	किल्ला	किसान
किसिम	कुकुर	कुखुरा-३	कुनाकाप्चा	कुन-२	कुनै-११
कुनै-कुनै	कुरा-४७	कुराकानी-२	कुर्लनु	कुल-१४	कुवेर-१९
कृतज्ञता	कृतार्थ	कृति	कृषि-२	कृष्णमन्दिर	के-९
केटो-४	केही-१०	कै	कैयौं	कैलाश	कोठा-५
कोदो-५	कोपिला	कोसी	कोसेली	कोही-४	क्या-२
क्रम	क्रियाकलाप				
ख					
खन्याउनु	खबर	खराब	खरायो	खर्च-७	खसी-२
खाइदिनु	खाँचो-२	खाजा-३	खाट	खाता-२	खातिर
खानु-२०	खानेकुरा-२०	खानेतरिका	खानेपानी	खालि-३	खास-२
खिच्नु	खिर-२	खिरपाक-२	खुब-२	खुलाउनु	खुवाउनु-५
खुशी-७	खेतबारी-११	खेतीपाती-५	खेलकुद	खेल्लु-२	खै
खोई-२	खोज-५	खोजी-४	खोर	खोर्सानी	

ग					
गणेश-२२	गण्डकी	गतिलो	गतिविधि	गन्तु-३	गन्हाउनु
गराउनु	गरीब-३	गर्जनु	गर्नु-१९०	गल्ली	गहना
गहिरिनु	गाउँ-५	गाँस	गाई	गाउँनु	गिज्याउनु-२
गीत-२	गुड्नु	गुण-२	गुमाउनु	गुरु-५	गुलेली-६
गुहार्नु	गुहेश्वरी	गैंडा	गोकर्ण-२	गोठालो-४	गोरु
गौरवधारी	गौरी				
घ					
घट्नु	घटघट	घडी	घण्टा-३	घना	घमण्ड-५
घमण्डी	घर-२७	घर-घर	घरान-२	घाँटी	घाँस
घाउ	घाट	घिनाउनु	घुमाउरो	घुम्नु-३	घोचपेच
घोषणा	घोसेमुन्टो-२				
च					
चउर-३	चढ्नु	चढाउनु	चतुयाई	चन्द्र	चन्द्रमा-२१
चपाउनु-३	चमत्कारी	चम्क-३	चम्कनु-३	चरा	चराचुरुङ्गी-७
चरीबरी	चर्चा	चलाउनु-२	चलाख	चल्नु-३	चाडपर्व
चाप	चामल	चार-१०	चालचलन	चाला	चाहना
चाहनु-३	चाहिनु-३	चिठी	चित्त-९	चिन्ता-५	चिन्तित
चिन्नु-३	चिसो	चित्र	चीन	चुट्नु	चुड्नु
चुरोट	चुलेनिम्तो	चेकबुक	चेतनशील	चेला	चोभार
चोर-३	चोर्नु-२	चौतारा-१२	चौधरी	च्यातिनु	च्यात्नु
छ					
छँदा	छ	छक्क-२	छक्काउनु	छनोट	छर्नु

छलफल	छाँगा	छाँगो	छाँट	छाड्नु	छाक
छाती	छात्र	छान्नु	छापाखाना	छापन	छाया-४
छारो	छाला	छिटो	छिन-९	छु	छुच्ची
छुनु	छोड्नु-११	छोप्नु	छौ		
ज					
जग-२	जगत जग्गा	जङ्गली-२	जथाभावी	जति-५	जनकपुर-२
जनता-७	जना	जनावर-५	जन्तु	जन्म-२	जन्मनु
जनावर-५	जब	जमघट	जम्मा-२	जय-२	जरुरी-४
जल-११	जवाफ-४	जस	जसरी	जसो-२	जस्तो
जस्तै-२०	जहाँ	जहाँतही	जाँगर२		जाँडरक्सी
जाबो	जागनु	जाति	जानकारी-५	जानु	जाल
जिज्ञासा-३	जित्नु	जिद्दी-२	जिम्मा-४	जिल्ल	जिल्ला-४
जिवजन्तु	जीवन	जीवनयापन	जीविका-२	जुगल	जुन-४
जुनी	जुनेली-२	जे-३	जेनतेन	जेहोस	जो-४
जोगाउनु-३	जोड्नु	ज्ञान	ज्ञानगुन	ज्ञानी-२	ज्ञापन
ज्यादै-१२	ज्यान-२	ज्यामी-३	ज्योति-४		
भ					
भन-८	भरना	भर्नु	भसङ्ग	भिँगा	भिकनु
भिलमिल	भुक्नु	भुक्याउनु	भुपडी	भुल्का	भूठो
भै	भोला	भयाल-२	भयाली		
ट					
टक्क	टाउको	टाढाटाढा	टार्नु	टाल्नु	टिकट
टिकाउ	टिक्नु	टिष्टा	टिप्नु	टुँडिखेल-२	टुक्रा-४
टुप्पा	टेकु-२	टौवा	ट्याक्सी		

ठ					
ठम्याउनु	ठाँटबाँट	ठाउँ-१५	ठान्नु-३	ठीक-७	ठूलाठूला
ठूलाबडा	ठूला-१४	ठेगाना			
ड					
डकमी	डङ्गुर	डढेलो	डराउनु-२	डाँक	डाक्नु-२
डाङ्गुड	डाडा-३	डिजेल	डुङ्गा	डुल्लु	डोको-३
डोय्याउनु					
ढ					
ढङ्ग	ढल-२	ढाक्नु	ढिको	ढिडी	ढिपी-२
ढिलो-३	ढुङ्गा				
त					
तँ-५१	त-३	तथ्य	तपाईँ-१२	तब	तयार
तरकारी	तराई	तल-२	तल्लीन	तसर्थ	तस्विर
ताउली-१०	ताजा	तातो	तापनि-४	तामाङ	तारा-४
तालबराही	तामाङ	ति	तिनी-३	तिब्वत	
	तिमी-४६	तिरस्कार	तिर्खा	तिहार	ती-३
तीतो	तीन-३	तीर्थयात्री	तीर्थस्थल	तुरुन्तै	तैपनि - ४
तोक्मा	त्यति	त्यत्रो	त्यस-२२	त्यसरी	त्यसो
त्यहाँ-२२	त्यो-२५				
थ					
थरी-२	थाग्नो	थापाथली	थप्नु	थाक्नु	थाल्नु-३०
थुँगा	थुप्रै	थुपानु	थैली	थोक	थोरै-२

द					
दक्षिण	दङ्ग-३	दण्ड	दया	दरबार-२	दराज
दश	दाइ-६	दाइजो-४	दाँत	दाग	दाजुभाइ-१२
दान	दानापानी	दाम्ला	दाल	दिक्क	दिदी
दिन-२४	दिनरात	दिनहुँ	दिन-७२	दिल	दिव्यनगर
दीर्घायु-२	दुई-४	दुःख-४	दुखाउनु	दुखित	दुर्घटना-२
दुर्जन-सज्जन	दुर्लभ	दुर्वासा	दुर्व्यवहार	दुवै-४	दुहुनु
दूध-२	दृश्य-५	देउता-६	देखाउनु-३	देखासिकी	देख्नु-३०
देश-८	दैनिक	दोब्बर	दोलालघाट-२	दौडादौड-२	
ध					
धन	धनसम्पत्ति-४	धनी-५	धनी-गरिब	धन्यवाद-३	धरती-३
धरहरा	धर्म	धारा	धिताल	धीत	धुरी
धुलिखेल-२	धुलो-४	धुवाँ	धेरै-१९	धोको	ध्यान
ध्वजा					
न					
नड	नजिक-६	नदी-४	नभन्दै-२	नमस्कार-६	नमुना
नम्रता	नयाँ-८	नराम्रो	नम्रता	नवीन	नाच्नु
नाजवाफ	नातागोता	नातेदार	नानी	नाम-१२	नामर्दीपन
नाम्लो	नि-९	निकाल्नु-४	निकै-२	नित्य	निधार
निपुण	निमन्त्रणा	निमित्त-३	निम्तो	नियन्त्रण	नियमित
नियुक्ति	निराश	निरोगी	निर्धा	निर्मल	निर्माण-२
निवेदक	निवेदन-५	निश्चित	निसास्सिनु	निहुरिनु	नीम-२
नीलो	नुहाउनु-२	नून	नेपाल-४	नेपाली-३	नेवार

नै-६	नोकरी	नौलाख-३	न्याय		
प					
पकाउनु-४	पक्कै-३	पक्ष-२	पङ्खा-२	पचली	पछाडि-२
पछि-३३	पछुतो	पटक	पठाउनु-१२	पढ	पढ्नु-१३
पढाई-३	पढाउनु-३	पत्ता-३	पत्र	पत्रकार	पत्रपत्रिका-४
पथ	पद-२	पनि-११६	पन्ध्र	पराल	परिणाम-२
परिवार-३	परिश्रमं-६	परीक्षा-२	पर्खनु-२	पर्नु	पर्यटक
पल्याकपुलुक	पवित्र	पशुपंक्षी-१०	पशुपति	पश्चिम	पसल
पसले	पसिना	पहाड-३	पहिले-४	पहिलो-३	पाँच-४
पाँचखाल	पाउनु-२७	पाक्नु-२	पाक्षिक	पाटी	पाटैपाटा
पाठक-२	पात-९	पातले छाँगो	पानी-७	पाप	पारि-२
पार्नु	पालनपोषण	पाल्नु	पास	पिँजडा	पिँढी
पिउनु	पिच्छे	पिट्टाउनु	पिट्नु२	पीपलडाँडा	पीर-३
पुग्नु-२७	पुच्छर	पुजारी	पुत्र	पुनः	पुरस्कार
पुर्खा	पुर्जा	पुन्याउनु	पुल-२	पुस्तकालय	पूजा
पूर्णमा	पूण्य	पूरा	पूर्व	पूर्वक-२	पूर्व सोभियत संघ
पेट-२	पेट्रोल	पेसा	पैसा-४	पो	पोको-५
पोखरा-२	पोसाक	पोसिलो	पौरुष	प्रकाशित	प्रति-२
प्रतिभा	प्रतिभाशाली	प्रतिष्ठित	प्रधानाध्यापक-२	प्रभाव	प्रभु-२
प्रयास-२	प्रयोग-३	प्रविधि	प्रवृत्ति-२	प्रशस्त-३	प्रशासक
प्रश्न-२	प्रसंसा-२	प्राकृतिक	प्राण	प्राथमिक-२	प्राप्त

प्रिय	प्रीति	प्रेम	प्रेमधारा		
फ					
फकाउनु	फजुल	फडाँनी	फर्कनु	फर्काउनु	फलस्वरूप
फाँट	फाइदा-३	फागु	फाल्नु-५	फिर्ता-२	फुपाजु
फुपु-१६	फुर्तिलो-२	फुर्सद-२	फूल-५	फूलबारी	फेरि-६
फेवाताल	फोहोर-६	फोहोरी	फ्याक्नु ३		
ब					
बकुल्ला	बक्सनु	बगनु-११	बङ्गुर	बचाउनु-१२	बच्चा
बच्नु	बजाउनु	बजार-६	बञ्चित	बटुलु	बटुवा-९
बठ्याँई	बडो-३	बङ्कौला	बढी-४	बताउनु-३	बतास
बधार्ई	बनाउनु-१९	बनेपा-३	बन्दोबस्त	बन्नु-४	बमोजिम
बराबर-३	बरु	बलबान	बलियो-२	बल्ल	बस-९
बसाई	बसालु	बसोबास-२	बहाइ	बहाउनु	बहिनी-३
बाँच्नु	बाँध्नु	बाँस	बाख्रो-१४	बाघ	बाङ्गो-२
बाटो-१४	बाठो	बादलु	बानी-१८	बानीबेहोरा	बाबु-१३
बारबार	बारी-२	बारे	बालक-२५	बाहिर	बाहुन
बाह्र	बिउभ्नु	बिगार	बिगार्नु	बिग्रिनु	बिताउनु
बित्तिकै	बित्था	बित्नु-२	बिन्ती-४	बिरलै	बिराउनु
बिरामी	बिरुवा-१०	बिर्सनु-४	बिल्लीपाठ	बिसौनी	बिस्तारै
बिहान-३	बिहे-२	बीच-२	बुभाउनु	बुद्ध-३	बुद्धविहार
बुद्धि-६	बुबा-२५	बुबाआमा	बूढाबा-४	बूढाबूढी	बूढो
बेच्नु-२	बेङ्गवाँक	बेर	बेला-६	बेलुकी-२	बेलुकीपख
बेसी	बेस्सरी	बेहोरा	बैङ्ग-६	बोकाउनु	बोको

बोक्नु-५	बोलाउनु-२	बोल्नु-५	ब्यूभाँउनु		
भ					
भइरहनु	भएभर	भकारो	भक्तपुर	भगवान-१४	भगाउनु
भण्डार-६	भदो	भनाइ	भने-३०	भनौ	भन्कनु
भन्दा-६	भन्दै-३	भन्न-६	भन्नु-६०	भन्ने-२५	भन्सार
भ्रमण	भर	भरथेग	भरि-५	भरिया-५	भरिलो
भर्नु-३	भलो	भविष्य	भाँडो	भाइ-२	भाग-४
भागनु-३	भात	भान्सा-३	भारत	भाव	भावना-२
भिजाउनु-२	भित्र	भिमसेन	भुइ	भूडी-४	भूल
भृकुटी	भेटनु	भेटाउनु	भेदभाव	भैसी-३	भोक-२
भोज	भोलि	भोलिपल्ट	भौचर-४	भौतारिनु	भ्याउनु
म					
म-११७	मकै-३	मच्छेगाउँ	मज्जा	मदत-११	मधुर
मध्य	मध्यम	मध्यान्ह	मन-४	मनगढन्ते	मनमनै-२
मनमोहक-२	मनसाय	मनाउनु	मनुखे-४	मनोरथ	मनोरम
मन्दिर-३	मन्त्री-५	मर्का	मर्नु	मस्त महँगो	मह□व-३
मह□वपूर्ण-३	महर्जन	महर्षि-२	महल-३	महाकाली	महानुभाव
महिना-८	महिमा	महेन्द्रगुफा	महेश-१४	माइत	मागनु-२
माछा	माछापुच्छे	माभ	माभन्नु	मात्र-९	मात्रा
माथि-७	मादल	माध्यमिक	मानिस-५१	मान्यजन	मान्नु-५
माफिक	मांशपेशी	माया-८	मायालु	मार्नु-४	माल-२
मासु-२	मासिक	मिति	मिल्नु	मिसाउनु-३	मुक्ति

मुख-६	मुख्य-२	मुग्ध	मुजुर	मुनि-३	मुरली
मुसुमुसु-२	मुस्कान	मुस्कल	मुहान	मूर्ख	मूल
मृग	मेची	मेहनत-२	मैना	मोज	मोटर
मोल	मोहनी	मोहित	मौका	म्याद	
य					
यति-७	यदि	यस-२४	यस्तो-११	यहाँ-५	यहीं-६
या-२	यातायात	यात्रा-४	यान-२	यिनी-२५	यी-१२
युवा	युवावस्था	यो-२३	योगदान	योग्य-२	यौटा
र					
र-१२३	रकम	रकेट-५	रक्षा-३	रच्नु	रन्थनिनु
रमणीय	रमाइलो-४५	रमाउनु-३	रमेश-२३	रसिलो-२	रहनु-१६
राँगा-२	राक्षस-५	राख्नु-१३	राजन	राजा	राजु-११
राज्य-२	रात	राती	रातो	रातोमाटो-४	राम्ररी-३
राम्रो-१२	राष्ट्रिय	रित्तो	रिस	रिसाउनु	रिसाहा
रुख-१९	रुखमुनि	रुघाखोकी	रुचि	रूप-४	रुपिया-१३
रोटी-८	रोप्नु	रोल नं.			
ल					
ल-३	लक्ष्य-८	लखेट्नु	लगन	लगाउनु-१३	लड्का
लज्जित	ललितपुर	लहर	लहराउनु	लागि-१४	लागू
लागनु-१९	लायक	लिनु-१३	लिप्नु	लुइचे	लुकाउनु-२
लुगा-२	लेक	लेख्नु	लेदो	लैजानु-५	लोप
लोभी	लौरी	ल्याउनु-१८	ल्होसार		

व					
वंश	वचत	वनजङ्गल-१०	वनदेवी	वनविनाश-२	वन्यजन्तु-३
व्रतबन्ध	वरपर	वर्षे	वस्तुभाउ	वा-२	वाक्यपटुता
वातावरण-४	वानर	वार्षिक	वासस्थान	विकसित	विचार
विज्ञान	विज्ञापन	विदा-२	विदेश	विद्वान्	विद्यार्थी
विद्यानगर	विद्यालय-५	विना-३	विन्ध्यवासिनी	विभिन्न-१०	विमानस्थल
विरोधी	विविध	विशाल	विश्व	विश्वघटना	विश्वास
विश्वासिलो	विष-२	विषय-४	विषयवस्तु	विषेश	बुद्धिमान-३
वृत्तान्त	बुद्ध	वेगनासताल	वैज्ञानिक-६	व्यक्त	व्यक्तिगत-२
व्यवहार-६	व्यस्त	व्यापार-२	व्यापारी-२		
श					
शक्ति-३		शङ्खमूल	शनिवार	शरीर-१६	शहर
शान्त-२	शान्ति	शास्त्र	शिक्षा-३	शिखर	शिथिर
शिल	शिव-२	शिवपुरी	शिष्य-११	शीत	शीतल
शुभ	शुभारम्भ	शैक्षिक	श्राद्ध-२		
स					
सम्भव-२	संयोग	संरक्षण	संवाद	संवोधन	संसार
सकाउनु-१८	सक्कली	सक्नु-३१	सघन	सङ्ख्या	सजाउनु
सजिलै-२	सज्जन	सञ्चालन-२	सट्टा-२	सडक-२	सड्नु
सडगलेका	सतत्	सर्तक	सत्य	सत्यकाम-३	सदरमुकाम

सद्भाव	सधै-७	सन्धै	सन्तोष / सन्देश	सेपनी	सपूत
सफल-३	सफलता	सफा-५	सफाइ-२	सब	सबै-३६
सभ्यता	समय-५	समस्या	समाचार-२	समाचारपत्र-१८	समाधान
समाना	समारोह	समेत-६	सम्भक्तु	सम्पन्न-२	सम्पत्ति
सम्पादकीय	सम्बन्धी-४	सम्म-६	सम्मान	सयर	सयौ
सरकार-११	सराप	सरासर	सह्नी	स-सानो	संस्था-२
सहयोग	सहारा	सहित	सही	सांस्कृतिक	साभा भञ्ज्याङ्ग
साँच्चिकै	साँच्ची	साँच्चै-३	सागपात	साटिदिनु	सात-५
साथी-३	साना-ठूला	सानी	सानो-७	सान्त्वना	साप्ताहिक
सामग्री	सामान-५	सामु	सारा	सावधानीपूर्वक	सास
साहू-३	साहै	सिँगारी	सिँचाई	सिकर्मी	सिकाउनु-६
सिकार-२	सिक्नु	सिङ्गौ	सिनेमा	सिन्धुपाल्चोक	सिरक
सिलसिला	सुकुल	सुख	सुगा	सुत्नु-६	सुधार
सुधानु	सुधिनु	सुन	सुनबड्कौली	सुनसान	सुनाउनु-६
सुनैसुन	सुन्दर-३	सुन्दरीजल	सुन्नु-१९	सुरक्षा-१९	सुरक्षा-३
सूर्ति	सुरु	सुरुसुरु	सुयोग्य	सुवास	सुविधा
सुसार	सुस्तरी	सूर्य	सृष्टि	सेतो-२	सेती
सेवा	सैनिक	सोच्नु	सोध्नु-१०	सोफा	सोहोर्नु
स्कूल	स्थान	स्नेह-२	स्याउला	स्याहार	स्वच्छ-६
स्वतन्त्र	स्वभाव	स्वर	स्वर्गपुरी	स्वस्थ-१६	स्वीकृत

ह					
हँसिलो	हजार	हजुर	हटाउनु	हरदम	हरिण
हरियाली-२	हरियो-७	हल्लाउनु	हवस्	हस् (हवस्-२)	हसाउनु
हाँस	हाँसु	हात	हातखुट्टा	हार्दिक	हार्दिक
हार्मोनियम	हाम्रो-१८	हामी-३०	हालखबर	दाहा	हिँडनु
हिँडाई	हिजो	हिम	हिमाल	हिमालचुली	हुँ-५
हुँदा	हुनु-२५०	हुर्कनु-२	हुल	हे	हेरचाह-४
हेनु	हेला	है-९	हैरान	हो-३	होस्-५

सन्दर्भग्रन्थसूची

१. अधिकारी, हेमाङ्गराज: नेपाली भाषा शिक्षण, कुञ्जल प्रकाशन, २०५० ।
२. अधिकारी, हेमाङ्गराज: भाषा शिक्षण केही परिपेक्ष तथा पद्धति, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी, २०५३ ।
३. अधिकार, हेमाङ्गराज र शर्मा, केदारप्रसाद : कक्षा तीन पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन (प्रतिवेदन), काठमाडौं शिक्षा क्याम्पस, २०५२ ।
४. अधिकारी, हेमाङ्गराज : समसामयिक नेपाली, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी, काठमाडौं : २०६२ ।
५. अधिकारी, हेमाङ्गराज र भट्टराई, बट्टी विशाल : प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, २०६१ ।
६. आचार्य, होमप्रसाद : कक्षा ५ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन, २०५४ ।
७. आचार्य, विष्णुप्रसाद : नेपाली भाषामा शब्दहरूको आवृत्ति, २०५५, (एम.ए. शोधपत्र) ।
८. काङ्गले, गोपीकृष्ण : कक्षा एकको मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको अध्ययन (एम.एड. शोधपत्र) २०५३ ।
९. खनाल, तेजप्रसाद : कक्षा ५ को मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको गणना (एम.एड. शोधपत्र) ।
१०. ज्ञावली, निर्मल : कक्षा ७ को हाम्रो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको विश्लेषण (एम.एड. शोधपत्र) ।
११. ज्ञावली, सीता : कक्षा ६ को हाम्रो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन (एम.एड. शोधपत्र) ।
१२. त्रि.वि. शिक्षा विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र : शिक्षालाई जीवनपयोगी बनाउने कारक तत्वहरू २०४४ ।

१३. नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानो ठिमी भक्तपुर : प्राथमिक पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक विकास एकाइ । आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना ।
१४. नेपाली राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठान : नेपाली बृहत् शब्दकोश कमलादी, काठमाडौं, २०४० ।
१५. नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुर, २०६२ छैठौं संस्करण, ज.शि.पा.क.लि, मेरा नेपाली किताब कक्षा ४ ।
१६. भण्डारी, पारसमणि: स्नातकोत्तर नेपाली शिक्षा शोध विवरण : न्यू हिरा बुक्स इन्टरप्राइजेज, कीर्तिपुर, काठमाडौं, २०६३ ।
१७. भण्डारी, पारसमणी : प्राथमिक तह (१-३) का विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डारको निर्धारण : २०५९ (विद्यावारिधि शोककार्य) ।
१८. महादेव, अवस्थी र अरु : नेपाली व्याकरण र अभिव्यक्ति, एकता प्रकाशन, २०६०, पृष्ठ १३६-१३८ ।
१९. शर्मा, मोहनाज : शब्दरचना र वर्णविन्यास, काठमाडौं बुक सेन्टर, भोटाहिटी, काठमाडौं, २०४९ ।
२०. शर्मा, मोहनराज र लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद: शोधविधि, साभा प्रकाशन, ललितपुर, २०५५ ।
२१. सापकोटा, महानन्द : नेपाली शब्द परिचय, विराटनगर, २०३७ ।
२२. जेन्स लिच, १९८९ Primary Curriculum Development and Dissemination and Text Revision.
२३. TURNER, RHLPHLILLEY A Comparative and Etymological Dictionary of the Nepali Language, 1956, Kegan Paul, Trench Trubner and Co. Ltd.
२४. म्याके डब्लु, एफ १९६५ ल्याङ्गवेज टिचिड, एनालिसिज, लण्डन लडम्यान
२५. रोजोज, राजेन्द्रकमार, १९७६, A study of the development of the primary school children of Nepal.